VADOVAS MUZIEJAMS

Neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencija

A GUIDE FOR MUSEUMS

Prevention of Illicit Trafficking in Cultural Goods

VADOVAS MUZIEJAMS

Neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencija

A GUIDE FOR MUSEUMS

Prevention of Illicit Trafficking in Cultural Goods

Sudarytoja / Compiled by
Dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė

Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Lietuvos skyrius / The National Committee of ICOM in Lithuania
Vilnius, 2026

VADOVAS MUZIEJAMS. Neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencija
A GUIDE FOR MUSEUMS. Prevention of Illicit Trafficking in Cultural Goods

Medžiagą rengė / Prepared by

Ričardas Dediala
Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Veiklos koordinavimo skyriaus l. e. p. vedėjas / Acting Head of the Activity Coordination Division, Cultural Heritage Department, Ministry of Culture

Dr. Rimvydas Laužikas
Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto profesorius / Professor, Faculty of Communication, Vilnius University

Sigita Mikšaitė
Lietuvos nacionalinio muziejaus Priešistorinės archeologijos skyriaus vyresnioji rinkinio kuratorė / Senior Curator of Collections, Department of Prehistoric Archaeology, National Museum of Lithuania

Sudarytoja / Compiled by

Dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė
Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus padalinio Palangos gintaro muziejaus direktorė
ICOM Lietuva valdybos pirmininkė /
Director, Palanga Amber Museum, a branch of the Lithuanian National Museum of Art;
Chair of the Board of ICOM Lithuania

Projektas EAC-2024-0076 „Kova su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis: stebėsena ir prevencinės priemonės muziejams bei dokumentų rinkiniams apsaugoti“ / Project EAC-2024-0076 Fight against Illicit Trafficking of Cultural Goods: Monitoring and Preventive Measures to Secure Museums and Document Collections

Projekto koordinatorė / Project Coordinator
Dr. Jolanta Skurdauskienė
Žemaičių dailės muziejaus direktoriaus pavaduotoja, ICOM Lietuva valdybos narė /
Deputy Director, Samogitian Art Museum;
Member of the Board of ICOM Lithuania

Finansuoja Europos Sąjunga

Funded by the European Union

PRISM Lithuania

ICOM international council of museums Lietuva

ICOM international council of museums

Leidinys finansuojamas Europos Sąjungos lėšomis, tačiau jame išreikštos nuomonės ir požiūriai yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atitinka Europos Sąjungos ar Europos Komisijos nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei dotaciją išdavusi institucija negali būti laikomos už juos atsakingomis.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Commission. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

Šios atviros prieigo kūrinys platinamas pagal Kūrybinių bendrijų Priskyrimo 4.0 tarptautinę licenciją

CC BY

© Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Lietuvos skyrius / National Committee of ICOM Lithuania, 2026
© Sigita Bagužaitė-Talačkienė, sudarymas / compilation, 2026
© Vilniaus dailės akademijos leidykla / Vilnius Academy of Arts Press, 2026

ISBN 978-609-447-442-2 (spausdintinis)
ISBN 978-609-447-443-9 (elektroninis, PDF)

TURINYS / CONTENTS

PRATARMĖ • **8**
FOREWORD • **112**

1. NETEISĖTA PREKYBA KULTŪROS VERTYBĖMIS IR JOS ATPAŽINIMO BŪDAI • **12**
   ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS AND METHODS FOR IDENTIFICATION • **116**

2. TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI, REGLAMENTUOJANTYS VERTYBIŲ JUDĖJIMĄ TARP VALSTYBIŲ • **16**
   INTERNATIONAL LEGAL INSTRUMENTS GOVERNING THE MOVEMENT OF CULTURAL PROPERTY BETWEEN STATES • **120**

3. ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ IŠVEŽIMO IŠ LIETUVOS IR ĮVEŽIMO Į LIETUVĄ TVARKA • **22**
   PROCEDURE FOR EXPORTING AND IMPORTING ANTIQUES TO AND FROM LITHUANIA • **126**

4. KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ ĮTRAUKIMAS Į NETEISĖTĄ PREKYBĄ • **34**
   INVOLVEMENT OF MOVABLE CULTURAL PROPERTY IN ILLICIT TRAFFICKING • **138**

5. PAGRINDINĖS KULTŪROS IR GAMTOS VERTYBIŲ GRUPĖS NETEISĖTOJE PREKYBOJE BEI JŲ SKIRTUMAI • **42**
   MAIN GROUPS OF CULTURAL OBJECTS AND NATURAL HERITAGE OBJECTS IN ILLICIT TRAFFICKING AND THEIR DIFFERENCES • **146**

6. KULTŪROS OBJEKTŲ PAIEŠKOS IR RESTITUCIJOS PROCEDŪROS • **48**
   PROCEDURES FOR THE RECOVERY AND RESTITUTION OF CULTURAL OBJECTS • **152**

7. NAUDOJANT METALO IEŠKIKLIUS IR KITĄ PAIEŠKOS ĮRANGĄ APTIKTI RADINIAI • **52**
FINDS DISCOVERED WITH METAL DETECTORS AND OTHER DETECTION EQUIPMENT • **156**

8. ATSITIKTINAI RASTŲ DIRBINIŲ REGLAMENTAVIMAS IR ĮTRAUKIMAS Į APSKAITĄ • **58**
REGULATION OF CHANCE FINDS AND THEIR INCLUSION IN THE INVENTORY • **162**

9. NETEISĖTOS PREKYBOS KULTŪROS VERTYBĖMIS PREVENCIJA IR REAGAVIMAS: MUZIEJŲ VAIDMUO • **68**
PREVENTING AND RESPONDING TO ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS: THE ROLE OF MUSEUMS • **172**

10. MUZIEJŲ PRAKTIKA • **76**
MUSEUM PRACTICE • **180**

10.1. 1-as atvejis. Muziejui siūloma įsigyti vertybę • **77**
Case 1: Objects Offered to a Museum for Acquisition • **181**
10.2. Praktinė situacija. Atsitiktinio archeologinio radinio priėmimas, laikantis kilmės ir teisėtumo patikros principų • **79**
Practical Situation: Accepting a Chance Archaeological Find in Accordance with Verification of Provenance and Legality • **183**
10.3. 2-as atvejis. Papildomi rinkinių tyrimai atskleidžia muziejuje saugomos vertybės proveniencijos spragas • **80**
Case 2: Additional Research into Museum Collections Reveals Gaps in Object Provenance • **184**
10.4. Praktinė situacija. Restitucijos atvejis muziejuje • **81**
Practical Situation: A Case of Restitution in a Museum • **185**
10.5. 3-ias atvejis. Legalus neteisėtai įgytų vertybių patekimas į muziejaus rinkinius • **82**
Case 3: Lawful Accession of Illegally Acquired Cultural Property into Museum Collections • **186**
10.6. Praktinė situacija. Konfiskuotų kultūros vertybių perdavimas saugoti muziejui teismo sprendimu • **85**
Practical Situation: Transfer of Confiscated Cultural Property to a Museum for Safekeeping Following a Court Decision • **190**

PRIEDAI • **88**
ANNEXES • **192**

I. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI IR NORMINIAI DOKUMENTAI, REGLAMENTUOJANTYS MUZIEJŲ BEI PAVELDOSAUGOS VEIKLĄ LIETUVOJE • **89**
LEGISLATION AND REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING MUSEUMS AND HERITAGE PROTECTION IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA • **193**

II. TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS, KURIOS RŪPINASI NETEISĖTOS PREKYBOS KULTŪROS VERTYBĖMIS REGLAMENTAVIMU • **90**
INTERNATIONAL ORGANISATIONS INVOLVED IN COMBATING ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS • **194**

III. DINGUSIŲ KULTŪROS VERTYBIŲ DUOMENŲ BAZĖS • **102**
DATABASES OF MISSING CULTURAL PROPERTY • **206**

IV. PREVENCINIS KULTŪROS VERTYBIŲ ĮSIGIJIMO ALGORITMAS • **107**
PREVENTIVE CULTURAL PROPERTY ACQUISITION ASSESSMENT TOOL • **211**

PRATARMĖ

Neteisėta prekyba kultūros vertybėmis yra tokia pat nusikalstama veika kaip ir kitos, nukreipta prieš bendrą žmonijos paveldą ir daranti ilgalaikę, dažnai negrįžtamą žalą kultūriniam pasaulio palikimui. Šios problemos mastas kasmet auga, ypač atsižvelgiant į dinamiškai kintančią geopolitinę situaciją ir gausėjančius tarptautinius iššūkius. Per pastaruosius tris dešimtmečius neteisėta prekyba meno kūriniais ir antikvariniais daiktais tapo skaudžia tarptautine problema, peržengiančia valstybių sienas. Jos padariniai neapsiriboja vien kultūros paveldo praradimu – ji dažnai siejama su organizuotu nusikalstamumu, šešėline ekonomika ir kita neteisėta veikla. Kovą su šiuo reiškiniu apsunkina išaugusi nelegali prekyba internete, kuri sudaro palankias sąlygas veikti anonimiškai ir menkina kontrolės bei teisėsaugos mechanizmų veiksmingumą. Ypač pažeidžiamos karinių konfliktų paveiktos valstybės, kuriose kultūros vertybės tampa lengvu neteisėto pasisavinimo ir prekybos objektu.

Geografinė Lietuvos padėtis – tarp Rytų ir Vakarų – lemia kultūros vertybių tranzitą per mūsų šalies teritoriją. Todėl itin svarbu stiprinti informacijos sklaidą, kompetencijas ir praktinius gebėjimus, padedančius laiku atpažinti galimą neteisėtą prekybą meno vertybėmis. Veiksminga prevencija, greitas reagavimas ir tarpinstitucinis bei tarptautinis bendradarbiavimas yra būtinos sąlygos siekiant užkirsti kelią neteisėtai veiklai ir užtikrinti kultūros vertybių grąžinimą teisėtiems jų savininkams.

Tarptautinės muziejų tarybos Lietuvos nacionalinis komitetas *ICOM Lietuva* 2025 metais prisidėjo prie ICOM Tarptautinės muziejų tarybos (*angl. ICOM International Council of Museums*) įgyvendinamo tarptautinio projekto „Prevencija, tyrimai, tyrinėjimas ir saugumas muziejuose“ (*angl. PRISM, Prevention, Research, Investigation and Security in Museums*). Šį trejų metų projektą finansuoja Europos Komisijos Švietimo, jaunimo, sporto ir kultūros generalinis direktoratas bei koordinuoja ICOM Paveldo apsaugos skyrius, įsikūręs Tarptautiniame sekretoriate Paryžiuje. Projektas subūrė partnerius net iš septynių Europos šalių – tai *ICOM Estija* (*Eesti*), *ICOM Latvija* (*Latvija*), *ICOM Lietuva*, Rumunijos nacionalinis istorijos muziejus (*Muzeul Național de Istorie a României*), *ICOM Vengrija* (*Magyarország*), *ICOM Slovakija* (*Slovensko*) ir *ICOM Ukraina* (*Україна*).

Projektu PRISM siekiama sukurti veiksmingą ir lengvai prieinamą tarptautinio masto ekspertinės pagalbos mechanizmą, stiprinantį kovą su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis. Viena pagrindinių projekto iniciatyvų – atnaujinti ir modernizuoti Tarptautinę neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis stebėsenos platformą (*angl. International Observatory on Illicit Trafficking in Cultural Goods*), užtikrinant jos aktualumą, funkcionalumą ir atitiktį šiandienos iššūkiams. Projekte taip pat numatyti reguliarūs ekspertų susitikimai, skirti sistemingiems informacijos, žinių ir gerosios praktikos mainams stiprinti. Tokiu būdu bus kuriama tvari tarptautinė bendradarbiavimo erdvė, padedanti greitai reaguoti į kintančias grėsmes ir dalytis naujais sprendimais.

ICOM planuoja toliau vystyti projektą remdamasi patirtimi, atsižvelgdama į gerąsias iniciatyvos ypatybes ir diegdama naujoviškus technologinius sprendimus. Įgyvendinimo laikotarpiu ypatingas dėmesys bus skiriamas prevencinėms priemonėms rengti, siekiant sustiprinti muziejų rinkinių apsaugą ir atsparumą rizikoms. Numatyta įvairi veikla, susijusi su supratimo apie nelegalią prekybą meno vertybėmis didinimu ir informuotumo stiprinimu tikslinėse auditorijose – nuo kultūros sektoriaus specialistų iki plačiosios visuomenės. Be to, bus vykdomi išsamūs dokumentavimo darbai ir tyrimai įvairiuose muziejuose bei nagrinėjama neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis padėtis projekto partnerių šalyse.

Kiekvienas projekto PRISM dalyvis pasirinko skirtingas raiškos priemones ir siekė rezultatų, atitinkančių aktualiausius savo šalies poreikius kovojant su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis. *ICOM Lietuva*, įgyvendindama projektą EAC-2024-0076 „Kova su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis: stebėsena ir prevencinės priemonės muziejams bei dokumentų rinkiniams apsaugoti“, nusprendė parengti Vadovą muziejams, kuriame būtų nagrinėjama neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis problema, jos formos ir atpažinimo būdai.

Leidinyje aptariami aktualūs klausimai, pavyzdžiui, kaip kultūros vertybės tampa neteisėtos rinkos objektais, kokios pagrindinės kultūros ir gamtos vertybių grupės pasitaiko neteisėtoje prekyboje bei kuo jos skiriasi. Jame taip pat pristatomi tarptautiniai ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys kultūros vertybių judėjimą tarp valstybių, antikvarinių daiktų išvežimo ir įvežimo tvarka bei neteisėtai išvežtų objektų paieškos ir grąžinimo būdai. Atskirai aptariami radiniai, aptikti naudojant metalo ieškiklius ir kitą paieškos įrangą, bei teisinis jų statusas. Daug dėmesio skiriama muziejų vaidmeniui reaguojant į neteisėtą prekybą kultūros ir gamtos vertybėmis bei jos prevenciją. Leidinyje apibūdinama muziejų taikoma praktika ir konkrečios situacijos, pavyzdžiui, siūlymas įsigyti vertybę ar priimti archeologinį radinį kaip dovaną

ir pan. Siekiama, kad skaitytojai prieduose rastų svarbiausius Lietuvos Respublikos teisės aktus, informacijos apie tarptautines organizacijas, kovojančias su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, dingusių vertybių duomenų bazes bei prevencinį kultūros vertybių įsigijimo algoritmą.

Vykdant šį tarptautinį projektą leidinys parengtas ir anglų kalba bei išleistas skaitmeniniu ir spausdintiniu formatais.

Norime padėkoti visiems prie projekto prisidėjusiems asmenims ir institucijoms, kurie pateikė ekspertines išvadas bei padėjo parengti aktualų leidinį ne tik muziejų bendruomenės nariams, bet ir kitų sričių specialistams, galintiems susidurti su nelegalios prekybos meno vertybėmis rizika.

Dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė

1

NETEISĖTA PREKYBA KULTŪROS VERTYBĖMIS IR JOS ATPAŽINIMO BŪDAI

Pagal Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo (toliau – KKVAĮ)[1] 13 straipsnio 1 dalį prekyba antikvariniais daiktais apibrėžiama taip:

Lietuvos Respublikos ar Europos Sąjungos valstybės narės pilietis, kitas fizinis asmuo, kuris naudojasi Europos Sąjungos teisės aktuose jam suteiktomis judėjimo Europos Sąjungos valstybėse narėse teisėmis, arba Lietuvos Respublikoje ar Europos Sąjungos valstybėje narėje įsteigtas juridinis asmuo, kita organizacija ar jų filialai ir (arba) trečiosiose užsienio valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ar kitų organizacijų filialai Lietuvos Respublikoje (toliau – ūkio subjektas) prekiauti antikvariniais daiktais, įrašytais į Kultūros vertybių registrą ar sukurtais (pagamintais) iki 1800 metų, gali gavę Kultūros paveldo departamento išduotą licenciją (toliau – licencija). Šie reikalavimai taikomi ir parduodant antikvarinius daiktus elektroninėmis priemonėmis. Licencijų išdavimo tvarką ir prekybos antikvariniais daiktais tvarką nustato Vyriausybė. Licencijuojamos veiklos sąlygų laikymosi priežiūrą atlieka, licencijas išduoda, apie galimą licencijos galiojimo sustabdymą ir panaikinimą įspėja, licencijos galiojimą sustabdo, licencijos galiojimo sustabdymą panaikina ir licencijos galiojimą panaikina Kultūros paveldo departamentas Vyriausybės nustatyta licencijų išdavimo tvarka. Pirkti, parduoti, mainyti, dovanoti, įkeisti, išnuomoti, suteikti panaudai archeologinius radinius ar kitaip perleisti nuosavybės arba valdymo teises į juos draudžiama, išskyrus archeologinius radinius, kurie teisėtai įgyti kitose valstybėse ir įvežti į Lietuvos Respubliką, taip pat archeologinius radinius, kurie perleidžiami nacionaliniam, respublikiniam[2] ar savivaldybės muziejui, arba tarp šių muziejų yra perduodami ir priimami laikinam ar ilgam saugojimui, arba pagal šio įstatymo 12 straipsnio 4 dalies nuostatas išmokamas atlyginimas asmenims už atsitiktinai rastus archeologinius radinius, turinčius istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę, arba pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18 straipsnio 5 dalį atlyginama už visuomenės poreikiams paimamus lobius, kuriuose yra archeologinių radinių. Įvežant į Lietuvos Respubliką užsienio valstybėse

[1] Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015/asr. Žiūrėta 2026-04-21.

[2] 2023 m. respublikiniai muziejai pervadinti į valstybinius.

teisėtai įgytus archeologinius radinius, būtina turėti ir iki išvežimo iš Lietuvos Respublikos saugoti jų įsigijimą patvirtinančius dokumentus, kuriuose būtų nurodytas įsigyto archeologinio radinio pavadinimas, individualūs jo požymiai, įsigijimo vieta, data.

Atsižvelgiant į teisinį reglamentavimą, neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis atvejais laikoma:

1. prekyba antikvariniais daiktais, įrašytais į Kultūros vertybių registrą ar sukurtais (pagamintais) iki 1800 metų, be Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos išduotos licencijos prekiauti antikvariniais daiktais;
2. prekyba archeologiniais radiniais, rastais Lietuvos Respublikos teritorijoje;
3. prekyba, jei yra įtarimų dėl parduodamo antikvarinio daikto įsigijimo teisėtumo arba jo svarbos Lietuvos kultūros paveldui;
4. prekyba neteisėtai įvežtu iš užsienio valstybės kultūros objektu.

Aptariant šiuos atvejus išsamiau pažymėtina, kad pirmuoju atveju teisės aktų reikalavimai yra griežti ir aiškūs. Tiesa, gali būti išlyga, kai vykdomas vienetinis pardavimas, pavyzdžiui, asmuo parduoda daiktą ar daiktus iš asmeninės kolekcijos arba gauto palikimo, tačiau pats nesiverčia nuolatine ūkine komercine veikla, susijusia su prekyba antikvariniais daiktais. Tokių pavyzdžių būta, tačiau visais atvejais Kultūros paveldo departamentas atitinkamų asmenų prašo pateikti paaiškinimą, skirtą įsitikinti, ar nėra galimo teisės aktų pažeidimo. Antruoju atveju, kai vykdoma prekyba Lietuvoje rastais archeologiniais radiniais, teisės aktų nuostatos yra imperatyvios. Lietuvos Respublikoje prekyba archeologiniais radiniais (jų pirkimas, pardavimas, mainai, dovanojimas, įkeitimas, išnuomojimas, suteikimas panaudai) draudžiama. Išimtiniai atvejai galimi nebent tada, kai archeologiniai radiniai įgyti teisėtai užsienio valstybėje ir yra tai patvirtinantys dokumentai. Trečiasis nurodytas pavyzdys sudėtingesnis, nes antikvarinis daiktas gali būti unikalus Lietuvoje, todėl būtina įvertinti tokio daikto atsiradimo aplinkybes pas konkretų asmenį. Ketvirtuoju atveju kalbama apie situaciją, kai antikvarinis daiktas yra įvežtas neteisėtai ir bandoma jį realizuoti Lietuvos Respublikos rinkoje.

ATKREIPIAME MUZIEJININKŲ DĖMESĮ!

Jeigu kyla įtarimų, kad asmuo arba asmenys neteisėtai prekiauja antikvariniais daiktais, senesniais negu 1800 metų, galima pasiteirauti, ar jie turi Kultūros paveldo departamento išduotą licenciją. Taip pat tiek tarptautinė praktika, tiek nacionaliniai teisės aktai numato, kad kilus įtarimų dėl disponavimo antikvariniu daiktu teisėtumo ir galimo neteisėto jo išvežimo iš kitos šalies, asmuo turėtų pateikti: 1) kilmės dokumentus (*provenienciją,* angl. *provenance*) bei 2) dokumentą, leidžiantį antikvarinį daiktą išvežti iš konkrečios šalies (*angl. export licence*), jeigu tokio dokumento reikalaujama pagal atitinkamos šalies nacionalinę teisę.

KVAĮ 13 straipsnio 1 dalyje nurodyta: *Įvežant į Lietuvos Respubliką užsienio valstybėse teisėtai įgytus archeologinius radinius, būtina turėti ir iki išvežimo iš Lietuvos Respublikos saugoti jų įsigijimą patvirtinančius dokumentus, kuriuose būtų nurodytas įsigyto archeologinio radinio pavadinimas, individualūs jo požymiai, įsigijimo vieta, data*. Asmenys, neteisėtai iškasę kultūros objektus (dažniausiai tai archeologiniai ar numizmatiniai radiniai), bando juos realizuoti muziejuose perduodami arba parduodami, tačiau šiais veiksmais tiek radėjas, tiek muziejus, priimantis neteisėtai įgytus radinius, pažeidžia teisės aktus.

2

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI, REGLAMENTUOJANTYS VERTYBIŲ JUDĖJIMĄ TARP VALSTYBIŲ

Svarbiausi tarptautiniai teisės aktai (konvencijos ir direktyvos), reglamentuojantys neteisėto kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo klausimus, yra šie:

1954 m. UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija (*angl. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*), sutrumpintai vadinama 1954 m. Hagos konvencija. Kartu su šia Konvencija pasirašytas ir Pirmasis protokolas (*angl. Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*), 1991 m. inicijuota jos peržiūra ir 1999 m. kovo 26 d. priimtas Antrasis protokolas (*angl. Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*). 1954 m. Hagos konvencija reglamentuoja kultūros vertybių apsaugą ginkluoto konflikto metu, taip pat draudžia neteisėtą kultūros vertybių išvežimą iš okupuotų teritorijų bei numato pareigą užkirsti kelią tokiam gabenimui. Ji įpareigoja konfiskuoti neteisėtai įvežtas vertybes ir pasibaigus konfliktui jas grąžinti kilmės valstybei bei draudžia laikyti tokias vertybes karo grobiu. Lietuvos Respublika 1954 m. Hagos konvenciją ratifikavo 1998 m., o 2001 m. ratifikavo ir Antrąjį protokolą. Šios konvencijos Pirmąjį protokolą yra ratifikavusios 110 valstybių, o 1999 m. Antrąjį protokolą – 84 valstybės.

1970 m. UNESCO nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonių konvencija (*angl. Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*), sutrumpintai vadinama 1970 m. UNESCO konvencija. Ji skirta valstybių narių kultūros paveldo apsaugai nuo vagysčių, plėšikavimo bei grobstymo, kontrabandos, taip pat nuo priverstinio jų išvežimo ar nuosavybės teisės perdavimo okupavus šalį. Konvencija numato prevencijos (skirtos užkirsti kelią neteisėtai prekybai kultūros vertybėmis dar prieš jai įvykstant),

restitucijos (kuri reiškia, kad neteisėtai išvežtos ar pavogtos kultūros vertybės turi būti grąžintos kilmės valstybei) ir tarptautinio bendradarbiavimo principus (Konvencija taip pat grindžiama nuostata, kad be tarptautinio bendradarbiavimo neteisėta prekyba negali būti sustabdyta). Atkreiptinas dėmesys, kad ši konvencija netaikoma atgaline data – ji taikoma tik po 1970 m. neteisėtai išvežtoms vertybėms. Šiuo metu konvenciją yra ratifikavusios 149 šalys, Lietuvos Respublika ją ratifikavo 1998 metais.

1995 m. UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų (*angl. UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects*), sutrumpintai vadinama 1995 m. UNIDROIT konvencija. Ji orientuota į valstybių bendradarbiavimą ir nustato tiesiogiai taikomas civilinės teisės normas, taip pat suteikia aiškesnį teisinį pagrindą teismams sprendžiant ginčus dėl kultūros objektų. Pagrindiniai konvencijos tikslai: užtikrinti pavogtų kultūros objektų grąžinimą, sudaryti sąlygas neteisėtai išvežtų objektų restitucijai, suderinti skirtingų valstybių civilinės teisės normas, mažinti neteisėtos meno ir antikvarinių vertybių rinkos mastą. Lietuvos Respublika šią konvenciją ratifikavo 1997 m., šiuo metu ją yra ratifikavusios 48 valstybės.

2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/60/ES dėl neteisėtai iš valstybės narės teritorijos išvežtų kultūros objektų grąžinimo, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1024 (*angl. Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No 1024/2012*). Ši Direktyva nustato bendras procedūras ir taisykles Europos Sąjungos valstybėms narėms, t. y. kaip grąžinti kultūros objektus, kurie neteisėtai buvo išvežti iš vienos ES valstybės narės teritorijos į kitą. Direktyva yra vienas iš pagrindinių ES teisės aktų, papildančių tarptautines konvencijas (pvz., 1970 m. UNESCO konvenciją ir 1995 m. UNIDROIT konvenciją), bet orientuota į vidinę Europos Sąjungos teisinę erdvę.

1992 m. pataisyta Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija (*angl. Convention for the Protection of the Archaeological Heritage of Europe*

(revised), sutrumpintai vadinama Valetos konvencija. Konvencijos tikslas yra apsaugoti archeologijos paveldą – Europos kolektyvinės atminties šaltinį ir istorinių bei mokslinių tyrimų objektą. Joje įtvirtinta nuostata, kad kasinėjimai iš esmės yra griaunanti (ardomoji) veikla, todėl pirmenybė teiktina archeologinio paveldo apsaugai vietoje *(in situ)*, t. y. konservavimui buvimo vietoje. Vis dėlto pastaraisiais metais ši nuostata kvestionuojama dėl intensyvios su statybų sektoriumi susijusios archeologinės veiklos (*angl. development-led archaeology*). Didžiausia konvencijos reikšmė ta, kad ji padėjo keisti požiūrį į archeologiją ir atkreipė dėmesį į bendrą atsakomybę už žmonijos paveldą. Valstybės įsipareigojo kovoti su neteisėtais archeologiniais kasinėjimais bei užkirsti kelią neteisėtai prekybai archeologiniais radiniais. Maltos sostinėje Valetoje pasirašytą konvenciją ratifikavo 46 šalys, Lietuvos Respublika tai padarė 1999 metais.

2001 m. UNESCO povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija (*angl. Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*), kurios paskirtis – skatinti povandeninio kultūros paveldo apsaugą jo buvimo vietoje (*in situ*) ir neleisti jo naudoti komerciniais tikslais. Lietuvos dalyvavimo konvencijoje prioritetai: 1) saugoti povandeninį kultūros paveldą jo buvimo vietoje (*in situ*) ir neleisti jo naudoti komerciniais tikslais; 2) skatinti aktyvų institucijų (pagal kompetencijas) bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti povandeninio kultūros paveldo apsaugą, perduoti jį ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei pažinti ir kartu užkirsti kelią neteisėtai veiklai. Povandeninio kultūros paveldo objektai negali būti parduodami, perkami ar naudojami komerciniais tikslais, kad būtų išvengta grobstymo, neteisėtos prekybos, istorinių radinių kaupimo privačiose kolekcijose. Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad povandeninių paveldo objektų tyrimai būtų pagrįsti moksliniais tikslais, atliekami kvalifikuotų archeologų ir dokumentuojami pagal tarptautinius reikalavimus. Lietuvos Respublika šią konvenciją ratifikavo 2006 metais, šiuo metu ją yra ratifikavusios 80 valstybių.

Ką išvardyti teisės aktai turėtų reikšti muziejininkams? Šie tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai sudaro nuoseklią kilnojamųjų ir nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos sistemą, kuri svarbi ir muziejų veiklai. 1954 m. Hagos konvencija ir jos Protokolai saugo tiek nekilnojamąjį, tiek kilnojamąjį

paveldą ginkluoto konflikto ir okupacijos metu – draudžia grobstymą ir neteisėtą išvežimą bei taip padeda užkirsti kelią ginkluoto konflikto metu neteisėtai pasisavintoms vertybėms patekti į rinką. 1970 m. UNESCO konvencija nustato prevencines priemones ir tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su nelegalia kultūros vertybių apyvarta, įpareigodama visus kultūros vertybių rinkos dalyvius, taip pat ir muziejus, neturėti ir neįsigyti neteisėtai eksportuotų ar neaiškios kilmės objektų. Pavyzdžiui, šios konvencijos 7 straipsnio a punkte nurodyta: *Valstybės-Konvencijos dalyvės įsipareigoja: a) imtis, įsigaliojus šiai Konvencijai, reikalingų priemonių, suderintų su nacionaline teisės sistema, draudžiančių jų teritorijoje esantiems muziejams ir kitoms panašioms institucijoms įsigyti kitos Valstybės-dalyvės kultūros vertybes, kurios buvo neteisėtai išvežtos iš tos Valstybės. Kai tik įmanoma ir kai Konvencija įsigalioja abiejose valstybėse, pranešti valstybei, šios Konvencijos dalyvei, apie siūlomą pirkti neteisėtai iš šios valstybės išvežtą kultūros vertybę*. Taip pat 1970 m. UNESCO konvencijos preambulėje numatyta, kad *muziejai, bibliotekos ir archyvai, kaip kultūros institucijos, turėtų užtikrinti, jog savo kolekcijas kaups laikydamosi visuotinai pripažintų moralės principų*. 1995 m. UNIDROIT konvencija sustiprina šią apsaugą privatinės teisės lygmeniu, numatydama privalomą pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų grąžinimą net ir tais atvejais, kai juos yra įgiję sąžiningi įgijėjai, todėl muziejams ypač svarbu kruopščiai tikrinti objektų kilmę (*proveniencija*). ES Direktyva 2014/60/ES sukūrė gana veiksmingą Europos Sąjungos vidaus mechanizmą, skirtą neteisėtai išvežtų kultūros objektų grąžinimui tarp valstybių narių, didindama teisinę muziejų atsakomybę už savo rinkinių teisėtumą. 1992 m. Valetos konvencija pabrėžia archeologinio paveldo išsaugojimą *in situ*, prevenciją ir kovą su neteisėtais archeologiniais kasinėjimais, todėl tiesiogiai mažina neteisėtų archeologinių radinių patekimą į muziejų rinkinius. 2001 m. UNESCO povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija draudžia komercinį povandeninio kilnojamojo paveldo naudojimą ir skatina mokslinę jo apsaugą – taip siekiama užkirsti kelią „lobių medžioklės“ radinių įteisinimui kultūros vertybių rinkoje. Šių teisės aktų visuma užtikrina, kad muziejai, kaip ir kiti kultūros vertybių rinkos dalyviai, atidžiai vertintų siūlymus įsigyti meno ar kitas vertybes bei veiktų kaip teisėti ir etiški paveldo saugotojai.

3

ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ IŠVEŽIMO IŠ LIETUVOS IR ĮVEŽIMO Į LIETUVĄ TVARKA

Lietuvos Respublikoje antikvarinių daiktų ir apskritai kultūros objektų išvežimo tvarką reglamentuoja keli teisės aktai. Pirmiausia – anksčiau minėto KKVAĮ 14 straipsnio 2 dalyje nurodyta: *Kilnojamosios kultūros vertybės ir antikvariniai daiktai, įrašyti į Vyriausybės patvirtintus sąrašus, gali būti išvežami tik turint leidimą. Leidimą išduoda Kultūros paveldo departamentas. Šioms kilnojamosioms kultūros vertybėms, išskyrus vertybes, įtrauktas į muziejų ir bibliotekų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos dokumentus, ir antikvariniams daiktams įkainoti, antikvarinių daiktų kultūrinei vertei nustatyti ir išvadoms dėl leidimų juos išvežti išdavimo pateikti sudaroma Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos taryba. Sprendimas dėl leidimo išvežti turi būti priimtas per 15 darbo dienų nuo rašytinio prašymo pateikimo dienos. Vyriausybės nustatyta tvarka terminas sprendimui dėl leidimo išvežti priimti gali būti pratęstas iki 30 darbo dienų.*

Vadovaujantis galiojančiu teisiniu reglamentavimu, leidimas reikalingas tiek išvežant kultūros vertybes iš Lietuvos Respublikos, tiek jas įvežant į šalį, išskyrus numatytas išimtis muziejams.[1] Kitais atvejais leidimai būtini:

1. išvežant kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos (Europos bendrijos teritorijos) į trečiąsias šalis;[2]

[1] Atkreiptinas dėmesys, kad ICG (angl. *Import of Cultural Goods*), t. y. Kultūros vertybių importo sistemoje numatytos su muziejais susijusios reglamentavimo išimtys, t. y. pagal taikomą reglamentavimą tam tikrais atvejais nereikalaujama gauti importo licencijos arba pateikti importuotojo pareiškimo. Šis reikalavimas netaikomas laikinajam kultūros vertybių įvežimui švietimo, mokslo, išsaugojimo, restauravimo, eksponavimo, skaitmeninimo, scenos menų, taip pat akademinių įstaigų atliekamų mokslinių tyrimų ar muziejų arba panašių įstaigų bendradarbiavimo tikslais.

[2] 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto; 2012 m. lapkričio 9 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 1081/2012, skirtas Tarybos reglamentui (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto (kodifikuota redakcija); Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. 1424 „Dėl Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklių ir Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš

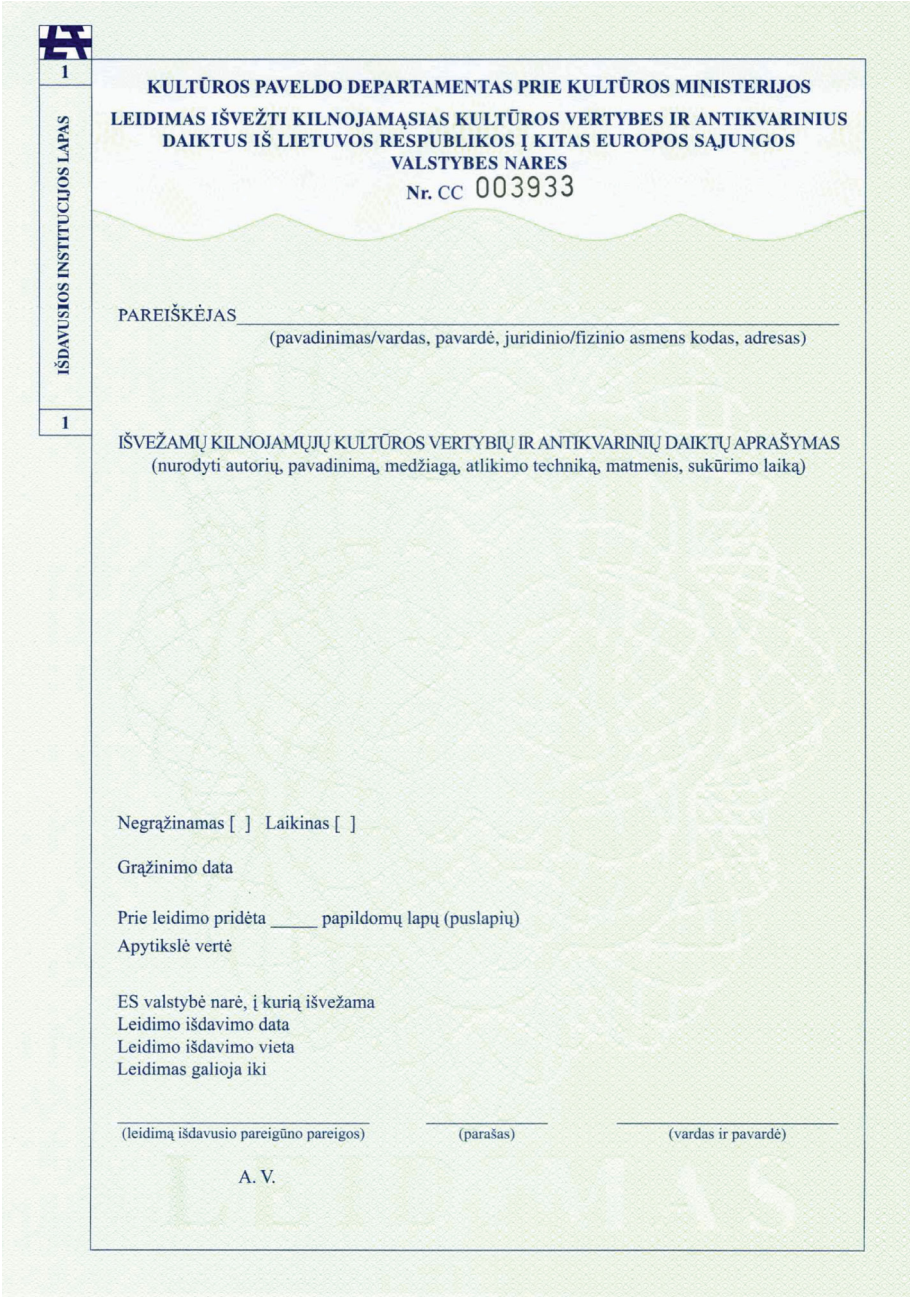
2. išvežant kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos į kitas Europos Sąjungos valstybes nares;[3]
3. įvežant kultūros vertybes iš trečiųjų užsienio valstybių į Lietuvos Respubliką (arba importo licencijos išdavimas).[4]

Minėtus leidimus išduoda Kultūros paveldo departamentas. Jie spausdinami ant popierinių griežtos atskaitomybės blankų (1 pav.), o 2025 m. birželio 28 d. įsigaliojus 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentui (ES) 2019/880 dėl kultūros vertybių įvežimo ir importo, laikinojo ir nuolatinio įvežimo leidimai iš trečiųjų šalių išduodami elektroninėje Kultūros vertybių importo sistemoje – ICG (*angl. Import of Cultural Goods*). Šiuo metu muziejams išduodami laikinieji leidimai: juose nurodomas konkretus terminas, iki kada atitinkamos kultūros vertybės turi būti sugrąžintos į pirminę (kilmės) šalį. Pažymėtina, kad Europos Komisijai pateiktas įgyvendinimo

Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos leidimą, sąrašo patvirtinimo“; Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. ĮV-444 „Dėl Leidimo išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos (Europos Bendrijos teritorijos) formos, Leidimo išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos (Europos Bendrijos teritorijos) spausdinimo reikalavimų, Leidimo išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos (Europos Bendrijos teritorijos) pildymo, įforminimo ir kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo kontrolės pagal leidimus taisyklių patvirtinimo“.

[3] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. 1424 „Dėl Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklių ir Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos leidimą, sąrašo patvirtinimo“; Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2004 m. gruodžio 2 d. įsakymas Nr. Į-474 „Dėl Leidimo išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus iš Lietuvos Respublikos į kitas Europos Sąjungos valstybes nares formos, spausdinimo reikalavimų, pildymo ir įforminimo taisyklių patvirtinimo“.

[4] Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas; Kilnojamųjų kultūros vertybių iš trečiųjų šalių importo licencijų išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. kovo 16 d. įsakymu Nr. ĮV-290 „Dėl Kilnojamųjų kultūros vertybių iš trečiųjų šalių importo licencijų išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“; Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/880 dėl kultūros vertybių įvežimo ir importo.

1

IŠDAVUSIOS INSTITUCIJOS LAPAS

1

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS

LEIDIMAS IŠVEŽTI KILNOJAMĄSIAS KULTŪROS VERTYBES IR ANTIKVARINIUS DAIKTUS IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS Į KITAS EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBES NARES

Nr. CC 003933

PAREIŠKĖJAS _____
(pavadinimas/vardas, pavardė, juridinio/fizinio asmens kodas, adresas)

IŠVEŽAMŲ KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ IR ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ APRAŠYMAS
(nurodyti autorių, pavadinimą, medžiagą, atlikimo techniką, matmenis, sukūrimo laiką)

Negrąžinamas [ ] Laikinas [ ]

Grąžinimo data

Prie leidimo pridėta _____ papildomų lapų (puslapių)

Apytikslė vertė

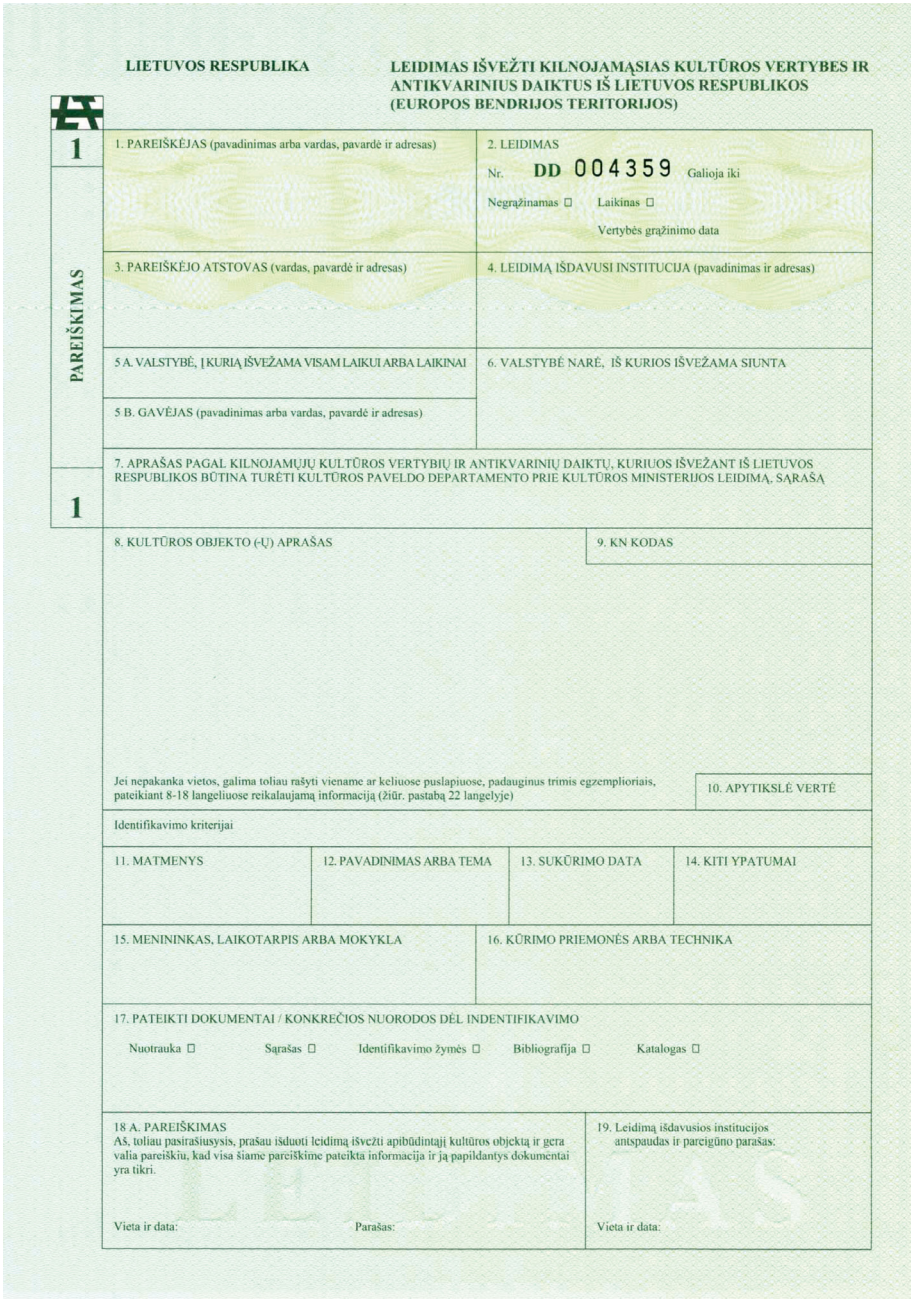
ES valstybė narė, į kurią išvežama
Leidimo išdavimo data
Leidimo išdavimo vieta
Leidimas galioja iki

_____ _____ _____
(leidimą išdavusio pareigūno pareigos) (parašas) (vardas ir pavardė)

A. V.

1 a

1 a–c pav. Kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų eksporto blankai

LIETUVOS RESPUBLIKA

LEIDIMAS IŠVEŽTI KILNOJAMĄSIAS KULTŪROS VERTYBES IR ANTIKVARINIUS DAIKTUS IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS (EUROPOS BENDRIJOS TERITORIJOS)

1

PAREIŠKIMAS

1. PAREIŠKĖJAS (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

2. LEIDIMAS
Nr. DD 004359 Galioja iki
Negrąžinamas ☐ Laikinas ☐
Vertybės grąžinimo data

3. PAREIŠKĖJO ATSTOVAS (vardas, pavardė ir adresas)

4. LEIDIMĄ IŠDAVUSI INSTITUCIJA (pavadinimas ir adresas)

5 A. VALSTYBĖ, Į KURIĄ IŠVEŽAMA VISAM LAIKUI ARBA LAIKINAI

6. VALSTYBĖ NARĖ, IŠ KURIOS IŠVEŽAMA SIUNTA

5 B. GAVĖJAS (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

1

7. APRAŠAS PAGAL KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ IR ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ, KURIUOS IŠVEŽANT IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS BŪTINA TURĖTI KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS LEIDIMĄ, SĄRAŠĄ

8. KULTŪROS OBJEKTO (-Ų) APRAŠAS

9. KN KODAS

Jei nepakanka vietos, galima toliau rašyti viename ar keliuose puslapiuose, padauginus trimis egzemplioriais, pateikiant 8-18 langeliuose reikalaujamą informaciją (žiūr. pastabą 22 langelyje)

10. APYTIKSLĖ VERTĖ

Identifikavimo kriterijai

11. MATMENYS

12. PAVADINIMAS ARBA TEMA

13. SUKŪRIMO DATA

14. KITI YPATUMAI

15. MENININKAS, LAIKOTARPIS ARBA MOKYKLA

16. KŪRIMO PRIEMONĖS ARBA TECHNIKA

17. PATEIKTI DOKUMENTAI / KONKREČIOS NUORODOS DĖL INDENTIFIKAVIMO

Nuotrauka ☐ Sąrašas ☐ Identifikavimo žymės ☐ Bibliografija ☐ Katalogas ☐

18 A. PAREIŠKIMAS
Aš, toliau pasirašiusysis, prašau išduoti leidimą išvežti apibūdintąjį kultūros objektą ir gera valia pareiškiu, kad visa šiame pareiškime pateikta informacija ir ją papildantys dokumentai yra tikri.

Vieta ir data: Parašas:

19. Leidimą išdavusios institucijos antspaudas ir pareigūno parašas:

Vieta ir data:

1 b

EUROPOS SĄJUNGA

KILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS

PAREIŠKIMAS

1 Pareiškėjas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

☐

2 Išvežimo leidimas

Nr.

Galioja iki

3 Gavėjas (adresas ir paskirties šalis)

4

☐ NUOLATINIS ☐ LAIKINAS

Reimporto data

5 Leidimą išdavusi institucija (pavadinimas, adresas ir valstybė narė)

6 Pareiškėjo atstovas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

7 Kultūros vertybės (-ių) savininkas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

8 Aprašas pagal Reglamento (EB) Nr. 116/2009 I priedą Kultūros vertybės (-ių) kategorija (-os)

9 Kultūros vertybės (-ių) aprašas

10 KN kodas

11 Skaičius arba kiekis

12 Vertė nacionaline valiuta

(Jei nepakanka vietos, galima toliau rašyti ant vieno ar kelių papildomų lapų, padauginus trimis egzemplioriais, pateikiant 9-20 langeliuose reikalaujamą informaciją)

13 Kultūros vertybės (-ių) išvežimo tikslas arba priežastys, dėl kurių prašoma leidimo

Identifikavimo kriterijai

14 Pavadinimas arba tema

15 Matmenys

16 Sukūrimo data

17 Kiti ypatumai

18 Pateikti dokumentai arba konkrečios identifikavimo nuorodos

☐ Nuotrauka (spalvota) ☐ Bibliografija
☐ Sąrašas ☐ Katalogas
☐ Identifikavimo žymės ☐ Vertės įrodymas

19 Menininkas, laikotarpis, mokykla ir (arba) stilius

20 Kūrimo priemonės arba technika

21 Pareiškimas

Aš, toliau pasirašiusysis, prašau išduoti leidimą išvežti apibūdintą (-as) kultūros vertybę (-es) ir pareiškiu, kad visa pateikta informacija ir ją papildantys dokumentai yra tikri.

Vieta ir data

Parašas
(pasirašiusio asmens pareigos ir vardas, pavardė)

22 Leidimą išdavusios institucijos antspaudas ir parašas

Vieta ir data

Nr. 001038

1 c

reglamento projektas, įtvirtinantis nuostatas dėl elektroninių licencijų kultūros vertybių išvežimui iš Europos Sąjungos. Pagal jo nuostatas rengiamasi sukurti Kultūros vertybių išvežimo elektroninę sistemą – ECG (*angl. Electronic System for the Export of Cultural Goods*). Joje būtų taikomi ICG veikimo principai, todėl, pakeitus dabartinį reglamentą, išvežimo licencijos būtų išduodamos elektroniniu būdu vienoje sistemoje. ECG sistema bus sujungta su Europos Sąjungos muitinės vieno langelio aplinka – *EU SWE-C* (*angl. EU Single Window Environment for Customs*). Numatytos trijų tipų licencijos: standartinė, speciali atviroji licencija ir bendra atviroji licencija (muziejams ir kitoms atminties institucijoms). ECG sistema turėtų pradėti veikti iki 2031 m. spalio 2 d. siekiant, kad Europos Sąjungoje kultūros vertybių įvežimas iš trečiųjų šalių bei išvežimas į jas būtų vykdomas per vieną unifikuotą skaitmeninę sistemą. ICG ir ECG sistemos kartu sukurs nuoseklią ir integruotą Europos Sąjungos kultūros vertybių judėjimo kontrolę, apimančią tiek įvežimą į Sąjungos muitų teritoriją, tiek išvežimą iš jos. Esminis šių sistemų indėlis į kovą su neteisėtu kultūros vertybių gabenimu yra jų gebėjimas kurti vadinamąją objekto istoriją, taigi kultūros vertybės, kurioms taikytos importo licencijos ar importuotojo pareiškimai pagal ICG sistemą, vėliau, teikiant paraišką eksporto licencijai ECG sistemoje, gali būti vertinamos atsižvelgiant į jau esančius duomenis. Toks institucinės atminties mechanizmas leis užkardyti neteisėtos prekybos schemas, kuriomis siekiama per Europos Sąjungos rinką „legalizuoti“ neteisėtai įgytas kultūros vertybes. Jis taip pat didins kompetentingų institucijų bei muitinių galimybes nustatyti neatitikimus, susijusius su objekto kilme, teisiniu statusu ar nuosavybės istorija.

Atminties saugojimo institucijos šiame reguliaciniame modelyje užima svarbią vietą, nes jos laikomos ne rizikos subjektais, o patikimomis kultūros paveldo saugotojomis. Tai atsispindi atvirųjų licencijų mechanizme, suteikiančiame muziejams galimybę laikinai ir pakartotinai išvežti savo nuolatinių rinkinių objektus parodų, tyrimų ar konservavimo tikslais, kartu išlaikant aukštą kontrolės ir atskaitomybės lygį.

Lietuvoje kultūros vertybių išvežimas prasideda nuo ekspertinio vertinimo, t. y. išvados arba ekspertizės. Vėliau dėl išvežimo leidimo sprendžia Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos taryba (toliau – Taryba), kurią sudaro septyni nariai. Tarybą trejų metų kadencijai savo įsakymu sudaro Lietuvos Respublikos kultūros ministras. Taryba atsakinga ir atskaitinga Kultūros paveldo departamentui. Taryba atlieka šias funkcijas: 1) įkainoja iš Lietuvos Respublikos norimas išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes (išskyrus vertybes, įtrauktas į muziejų ir bibliotekų kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitos dokumentus) ir

1 lentelė. Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų kategorijos, kurioms būtinas eksporto leidimas

	Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų aprašymas pagal kategorijas
1	Archeologijos radiniai, rasti žemėje ar vandenyje
2	Istorijos, archeologijos, etnografijos arba numizmatikos kolekcijos ir kolekcionavimo objektai
3	Senesni kaip 200 metų spausdinti žemėlapiai
4	Kilnojamosios kultūros vertybės ir antikvariniai daiktai, senesni kaip 100 metų:
4.1	elementai, esantys neatsiejama išardytų meninių, istorinių ar religinių paminklų dalis ginklai ir amunicija, mašinos, aparatai, įranga, skirta kariniams tikslams muzikos instrumentai laikrodžiai baldai aukso, sidabro ir kitų metalų dirbiniai stiklo, medienos, keramikos ir porceliano dirbiniai fotografijos ir fotografijos prietaisai, kiti optiniai prietaisai bažnytiniai reikmenys ir objektai, susiję su tikėjimu žaislai ir žaidimai drabužiai ir tekstilės dirbiniai namų apyvokos reikmenys technikos ir technologijos objektai knygos – pavieniui arba kolekcijomis
5	Kilnojamosios kultūros vertybės ir antikvariniai daiktai, senesni kaip 50 metų ir nepriklausantys jų kūrėjams:
5.1	tapybos kūriniai, koliažai ir panašios dekoratyvinės plaketės, sukurti tik ranka bet kuriomis kūrimo priemonėmis, naudojant bet kokią medžiagą
5.2	grafikos kūriniai (graviūros, estampai, litografijos, šilkografijos, piešiniai)
5.3	skulptūrų arba statulų originalai ir jų kopijos, padarytos tokiu būdu kaip ir originalai
5.4	inkunabulai ir rankraščiai, tarp jų žemėlapiai ir natos – pavieniui arba kolekcijomis
5.5	automototechnikos ir mechanikos objektai

antikvarinius daiktus; 2) nustato kultūrinę iš Lietuvos Respublikos norimų išvežti antikvarinių daiktų vertę; 3) teikia Kultūros paveldo departamentui išvadas dėl leidimų išvežti iš Lietuvos Respublikos kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus išdavimo. Leidimas negrąžinamai išvežti iš Lietuvos Respublikos antikvarinį daiktą neišduodamas, jeigu Taryba nustato, kad norimas išvežti daiktas atitinka vieną arba kelis šiuos reikšmingumo Lietuvos kultūros paveldui nustatymo kriterijus: 1) yra retas arba yra tikimybė, kad gali tapti retas; 2) ypač reprezentacinis nacionalinio kultūros paveldo požiūriu; 3) glaudžiai susijęs su vertinga kultūrine aplinka; 4) susijęs su įžymiais žmonėmis arba istoriniais šalies įvykiais.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. 1424 „Dėl Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklių ir Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos leidimą, sąrašo patvirtinimo“ patvirtintas sąrašas kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų (1 lentelė), kuriems būtinas Kultūros paveldo departamento išduodamas leidimas.

Svarbu pažymėti tai, kad pirmiau lentelėje pateiktas kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriems Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu reikalingas eksporto leidimas, sąrašas yra labai platus. Jis apima didelę grupę daiktų ir, priešingai nei Europos Tarybos reglamente, jame nenustatomas finansinės vertės slenkstis[5].

Muziejinių vertybių išvežimas apibrėžtas KKVAĮ 14 straipsnio 7 dalyje: *Į Kultūros vertybių registrą įrašytą arba muziejuje ar bibliotekoje saugomą kilnojamąją kultūros vertybę iš Lietuvos Respublikos negrąžinamai išvežti draudžiama. Ji gali būti išvežta tik laikinai (iš Europos Sąjungos muitų teritorijos – iki 3 metų, į kitas Europos Sąjungos valstybes nares – pareiškėjo nurodytam laikui, bet ne ilgesniam kaip 10 metų), turint Kultūros paveldo departamento išduotą leidimą. Kultūros*

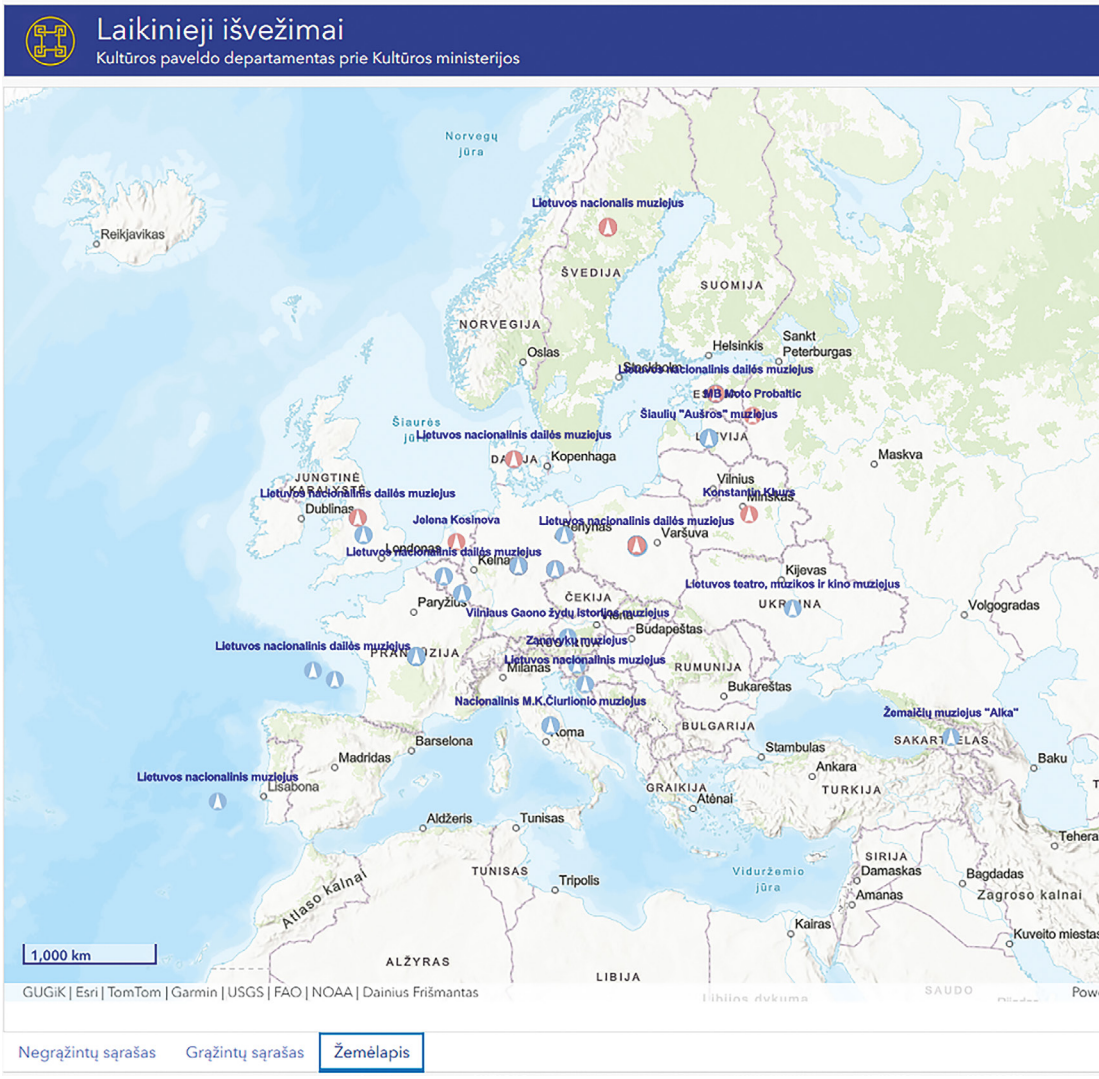
[5] Pvz., vadovaujantis 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto, numatytas finansinis slenkstis leidimams, kai ketinama eksportuoti brangias kultūros vertybes į trečiąsias šalis: 1) bet kokia vertė: archeologiniai objektai, išardyti paminklai, inkunabulai ir rankraščiai, archyviniai dokumentai (Reglamente palikta vertimo į lietuvių kalbą klaida: „archyvinė medžiaga“ išversta kaip „antikvariniai daiktai“. – *S. B.-T.*), 2) 15000 Eur: mozaikos ir piešiniai, raižiniai, fotografijos, spausdinti žemėlapiai, 3) 30 000 Eur: akvarele, guašu ir pastele tapyti paveikslai, 4) 50 000 Eur: statulos, knygos, kolekcijos, transporto priemonės, visokie kiti daiktai, 5) 150 000 Eur: paveikslai.

paveldo departamentas, gavęs rašytinį motyvuotą prašymą dėl šio termino pratęsimo, turi teisę jį pratęsti iki 12 mėnesių. Jeigu Kultūros paveldo departamentas yra nustatęs, per kiek laiko grąžinti laikinai išvežtas kilnojamąsias kultūros vertybes, jų savininkas per mėnesį nuo jų grąžinimo į Lietuvos Respubliką turi apie tai raštu pranešti Kultūros paveldo departamentui. Leidimo negrąžinamai išvežti arba leidimo laikinai išvežti iš Lietuvos Respublikos kilnojamąsias kultūros vertybes ir antikvarinius daiktus galiojimo laikas – ne ilgiau kaip 12 mėnesių nuo leidimo išdavimo. Jeigu išduoto leidimo galiojimo laikas baigiasi leidimu nepasinaudojus, pareiškėjas jį privalo grąžinti Kultūros paveldo departamentui. Kitaip tariant, muziejinės vertybės gali būti išvežamos tik laikinai.

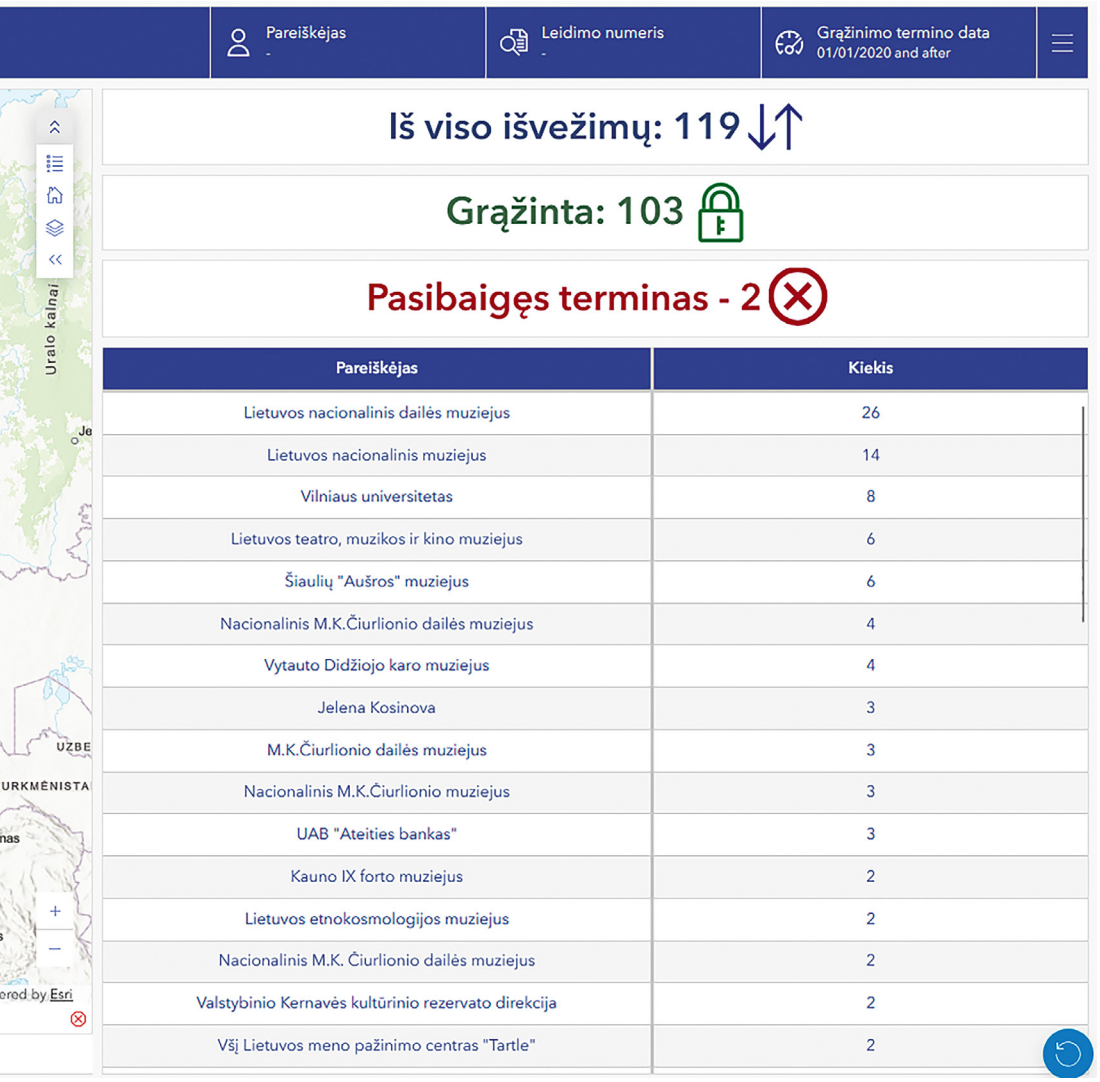
Kultūros paveldo departamentas laikinąjį kultūros vertybių išvežimą (daugiausia muziejinių vertybių) fiksuoja GIS sistemoje, kurioje nurodomas išvežimo terminas ir paskirties šalis (2 pav.).

Taigi, remiantis Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymu, iš Lietuvos Respublikos draudžiama negrąžinamai išvežti kilnojamąsias kultūros vertybes, įrašytas į Kultūros vertybių registrą arba saugomas atminties institucijose. Išvežant kitas kultūros vertybes būtina turėti Kultūros paveldo departamento išduotus atitinkamus leidimus. Kitu atveju Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 199 straipsnio „Kontrabanda“ 3 dalyje numatoma: *Tas, kas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabendamas privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė viršija 900 MGL dydžio*[6] *sumą, nepateikė jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengė arba neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno kilnojamąsias kultūros vertybes ar antikvarinius daiktus, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų*.

[6] MGL (minimalusis gyvenimo lygis) – ankstesnis teisinis rodiklis, nuo 2009 metų pakeistas bazine socialine išmoka (BSI).

2 pav. **GIS pagrindu sukurtas laikinųjų išvežimų žemėlapis, naudojamas Kultūros paveldo departamento specialistų (momentinė ekrano kopija)**

Pareiškėjas	Kiekis
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus	26
Lietuvos nacionalinis muziejus	14
Vilniaus universitetas	8
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus	6
Šiaulių "Aušros" muziejus	6
Nacionalinis M.K.Čiurlionio dailės muziejus	4
Vytauto Didžiojo karo muziejus	4
Jelena Kosinova	3
M.K.Čiurlionio dailės muziejus	3
Nacionalinis M.K.Čiurlionio muziejus	3
UAB "Ateities bankas"	3
Kauno IX forto muziejus	2
Lietuvos etnokosmologijos muziejus	2
Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus	2
Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija	2
Všį Lietuvos meno pažinimo centras "Tartle"	2

4

KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ ĮTRAUKIMAS Į NETEISĖTĄ PREKYBĄ

Vadovaujantis KKVAĮ[1] 2 straipsnio 9 dalimi, kultūros objektas apibūdinamas kaip *kilnojamoji kultūros vertybė, kitas kilnojamasis daiktas, turintis kultūrinę vertę, ar kilnojamasis daiktas, Europos Sąjungos valstybėje narėje pagal nacionalinės teisės aktus arba administracines procedūras priskirtas nacionalinėms meno, istorijos ar archeologijos vertybėms*. Šio įstatymo 3 straipsnio 14 dalyje nurodyta, kad kultūros objektai yra ir antikvariniai daiktai, kurie 2 straipsnio 1 dalyje apibūdinami kaip *visi prieš 50 metų ir anksčiau sukurti kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai ar jų dalys, nesvarbu, kokia jų kultūrinė vertė*. Taigi visi prieš 50 metų ir anksčiau (nuo einamųjų metų) sukurti medžiaginiai kilnojamieji žmogaus veiklos kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai ar jų dalys yra antikvariniai daiktai. Pavyzdžiui, jei skaičiuotume nuo 2026 metų, tai būtų daiktai, sukurti 1976 m. ir anksčiau – iki pat akmens amžiaus. Pažymėtina, kad prekybai daiktais, datuojamais po 1800 m., Kultūros paveldo departamento licencijos nereikia. Todėl antikvariniais daiktais laikomus medžiaginius kilnojamuosius žmogaus veiklos kūrinius ir kitus kilnojamuosius daiktus, sukurtus po 1800 ir iki 1976 m., galima parduoti, pirkti be Kultūros paveldo departamento išduoto leidimo, nors jie ir laikytini antikvariniais.[2] Tokiu būdu antikvariniais daiktais laikomos vertybės, patenkančios į 1800–1976 m. laikotarpį, tampa jautriais objektais, galinčiais patekti į neteisėtos prekybos meno vertybėmis rinką.

2026 m. pradžios duomenimis, Kultūros paveldo departamentas yra išdavęs 75 licencijas prekiauti antikvariniais daiktais, o juos gavę ūkio subjektai[3]

[1] Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015/asr. Žiūrėta 2026-04-22.

[2] Leidimas prekiauti antikvariniais daiktais reikalingas ir išduodamas objektams, kurie yra senesni negu 1800 m. arba įrašyti į Kultūros vertybių registrą.

[3] Ūkio subjektas – tai bet kuris fizinis arba juridinis asmuo ar organizacija, vykdantys ūkinę, komercinę ar kitą ekonominę veiklą. Prie ūkio subjektų gali būti priskiriami individualia veikla besiverčiantys fiziniai asmenys (pvz., pagal verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą); juridiniai asmenys – įvairios įmonės (pvz., UAB, VšĮ, mažosios bendrijos, akcinės bendrovės), filialai, atstovybės ar LR įstatymų nustatyta tvarka veikiančios organizacijos. Ūkio subjektai yra pagrindiniai rinkos dalyviai, kurie gamina prekes, teikia paslaugas, atlieka darbus, moka mokesčius ir dalyvauja viešuosiuose pirkimuose. Teisinę ūkio subjektų sampratą ir jų veiklos priežiūros taisykles detaliau nustato Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija.

nuolatos tikrinami bei privalo laikytis prekybos antikvariniais daiktais taisyklių, nustatytų ne tik KKVAĮ, bet ir kitais įstatymais bei poįstatyminiais teisės aktais. Kultūros paveldo departamentas, vadovaudamasis Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (toliau – PPTFPĮ)[4] 28 straipsnio 3 dalimi, atliko 2020–2022 m. prekybos kilnojamosiomis kultūros vertybėmis ir antikvariniais daiktais pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimą. Nustatyta, kad pinigų plovimo grėsmės lygis šioje srityje yra vidutinis, o teroristų finansavimo – mažas. Vis dėlto svarbu suprasti, kad didžioji dalis neteisėtos prekybos vyksta būtent (jeigu skaičiuosime nuo 2026 m.) 1800–1976 m. datuojamomis kultūros vertybėmis. Tokiais daiktais prekiaujantys asmenys neprivalo deklaruoti savo veiklos Kultūros paveldo departamente, todėl beñdros prekybos apimtys antikvariniais XIX–XX a. daiktais yra menkai žinomos ir patenka į rinkos šešėlį.

Įvairi prekyba antikvariniais daiktais, kuriems nereikia licencijos, dažniausiai vykdoma savaitgalio antikvaro ir (arba) sendaikčių turgeliuose, Lietuvoje dar vadinamuose „blusturgiais“ (*angl. flea markets*). Į tokius turgus neretai neteisėtai patenka kultūros objektai, turintys numizmatinę, sfragistinę, heraldinę ar filatelinę vertę, faleristika, ordinai ir medaliai bei kiti kilnojamieji daiktai, susiję su svarbiausiais istoriniais įvykiais, visuomenės, kultūros, ginkluotų konfliktų, sporto istorija, religija, įžymių žmonių gyvenimu. Galėtume išskirti XIX–XX a. numizmatiką ir su Pirmuoju bei Antruoju pasauliniais karais susijusius reliktus, o kai kuriais atvejais – ir su XIX a. sukilimais susijusius daiktus. Per pastaruosius dešimt metų suaktyvėję moksliniai Lietuvos partizaninio karo tyrimai atskleidė daug svarbios informacijos, taip pat padėjo atrasti naujas istorines vietas. Tačiau šiomis žiniomis naudojasi ir neteisėtai veikiantys asmenys su metalo ieškikliais. Vykdydami mėgėjišką neteisėtą paiešką, jie ardo tokias vietas ir išrenka radinius, dažniausiai metalinius, taip užkirsdami kelią išsamesniam moksliniam pažinimui.

Į neteisėta veikla užsiimančių asmenų akiratį neretai patenka ir pakelių koplytėlėse esančios medinės religinės tematikos skulptūrėlės. Fiksuojamos tokių skulptūrėlių vagystės. Pasitaiko ir neteisėto liturginių reikmenų bei kitų panašių objektų pasisavinimo iš bažnyčių atvejų. Šios kilnojamosios kultūros vertybės arba vertingosios nekilnojamųjų kultūros objektų savybės (dažniausiai bažnyčiose) skirtingais Lietuvos istorijos periodais tapdavo nelegalia veikla užsiimančių asmenų taikiniu. Tokių objektų pastebima antikvarinių daiktų

[4] Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Žiūrėta 2026-04-22.

turguose arba juos bandoma parduoti internetiniuose aukcionuose asmenims, kurie nesidomi minėtų vertybių kilme.

Kultūros objektų patekimas į juodąją rinką ypač matomas socialiniuose tinkluose, kur vyksta ir neteisėtas archeologinių bei numizmatinių radinių pardavinėjimas. Šie radiniai – dažniausiai pavieniai – aptinkami nelegaliai naudojantis metalo ieškikliais ir parduodami internetiniuose aukcionuose. Dalis tokių asmenų susekami, ir daiktai iš juodosios rinkos pašalinami.

Įvairūs kultūros objektai neretai tampa ikiteisminių tyrimų dalimi. Lietuvos policija, Lietuvos muitinė, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, veikdamos pagal savo kompetenciją, dažnai konfiskuoja įvairius antikvarinius daiktus kratų metu arba gabenant per valstybės sieną ir siunčia Kultūros paveldo departamento ekspertiniam vertinimui bei išvadų pateikimui, kaip numatyta KKVAĮ 4 straipsnio 4 dalies 14 punkte. Tokie kultūros objektai teismo sprendimu kartais perduodami saugoti įvairiems Lietuvos muziejams.

Džiugu, kad įvertinus teisinį Lietuvos Respublikos antikvarinių daiktų prekybos reglamentavimą, kaip ir kultūros objektų išvežimo bei įvežimo ir aukcionų veiklos kontrolę, galima teigti, kad palyginti su Baltijos regiono šalimis, Lietuvoje taikomi kontrolės mechanizmai yra vieni griežčiausių. Tai pasakytina ir apie administravimą, ir apie šios veiklos reguliavimą.

Norint teisėtai verstis antikvarinių daiktų prekyba, reikia gauti Kultūros paveldo departamento licenciją, kuri gali būti išduodama ūkinę komercinę veiklą vykdančiam juridiniam arba fiziniam asmeniui (toliau – ūkio subjektas). Ji būtina tiems ūkio subjektams, kurie ketina prekiauti antikvariniais daiktais, įrašytais į Kultūros vertybių registrą ar sukurtais (pagamintais) iki 1800 metų. Ūkio subjektas, norintis gauti licenciją, Kultūros paveldo departamentui pateikia prašymą, užpildytą pagal KKVAĮ 13 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus. Už licencijos išdavimą į Valstybinės mokesčių inspekcijos sąskaitą mokama Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinto dydžio rinkliava. Kultūros paveldo departamentas per 3 darbo dienas nuo prašymo gavimo išduoda licenciją arba pateikia ūkio subjektui motyvuotą atsisakymą ją išduoti ir informuoja apie šio sprendimo apskundimo tvarką.

Šios srities svarbą atskleidžiantys aspektai pateikiami 2 lentelėje. Visų pirma, vadovaudamasis KKVAĮ, Kultūros paveldo departamentas, prieš išduodamas licenciją, tikrina asmens teistumą. Licenciją prekiauti antikvariniais daiktais turintis ūkio subjektas privalo tinkamai tvarkyti apskaitą. Šios srities svarbą ir susijusias rizikas rodo tai, jog prekyba antikvariniais daiktais išskirta Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme (PPTFPĮ)

2 lentelė. Teisinė prekybos antikvariniais daiktais aplinka

	1	2	3	4	5
Teisės aktai	Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas	Prekybos antikvariniais daiktais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1480	Licencijų prekiauti antikvariniais daiktais išdavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 670	Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo įstatymas	-
Kontrolė	Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos ūkio subjektų rizikos vertinimo metodika	Ūkio subjektų patikrinimo klausimynas	Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registras (ĮKNR) Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas INTERPOL duomenų bazė (ID-Art)	Asmenims, kurie verčiasi ūkine komercine veikla, susisijusia su prekyba kilnojamosiomis kultūros vertybėmis ir (ar) antikvariniais daiktais, skirti nurodymai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui	Administracinių nusižengimų kodeksas (ANK)
Informavimas	Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos https://kpd.lrv.lt/lt/duk/	https://kpd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/leidimai-ir-licencijos/licencijos-prekiauti-antikvariniais-daiktais/	https://kpd.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ukio-subjektu-prieziura/ukio-subjektu-konsultacijos/	-	-
Papildomai	Deklaracija dėl pirmųjų verslo metų	-	-	-	-

priskiriant kitam nefinansiniam sektoriui. Minėto įstatymo[5] 2 straipsnio 10 dalyje įpareigotieji subjektai apibrėžiami kaip *asmenys, kurie verčiasi ūkine komercine veikla, apimančia prekybą brangakmeniais, tauriaisiais metalais, kilnojamosiomis kultūros vertybėmis, antikvariniais daiktais ar kitu turtu, kurio vertė lygi arba viršija 10 000 eurų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta, nesvarbu, ar sandoris atliekamas vienos, ar kelių susijusių operacijų metu, jeigu atsiskaitoma grynaisiais pinigais, išskyrus atvejus, nurodytus šios dalies 12 ir 13 punktuose (toliau – asmenys, kurie verčiasi ūkine komercine veikla, apimančia prekybą turtu, kurio vertė lygi arba viršija 10 000 eurų, jeigu atsiskaitoma grynaisiais pinigais)*.

Tai, kad prekyba antikvariniais daiktais yra reikšminga ir kelia rizikų pinigų plovimo bei teroristų finansavimo prevencijos srityje, patvirtina Europos Komisijos 2022 m. spalio 27 d. paskelbtas atnaujintas (trečiasis) viršnacionalinis

[5] Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Žiūrėta 2026-04-22.

pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas.[6] Jame buvo įvertintos grėsmės sektoriams ir pažeidžiamumas, nustatant rizikos balus nuo 1 iki 4. Dideliu rizikos balu įvertinti asmenys, besiverčiantys tauriųjų metalų, brangakmenių, kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų prekyba, taip pat kiti nefinansinio sektoriaus dalyviai, kai atsiskaitoma grynaisiais pinigais. 2024 m. paskelbtame trečiajame Lietuvos Respublikos nacionaliniame pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinime (2019–2022 m.)[7] taip pat buvo vertinamos grėsmės sektoriams bei pažeidžiamumas. Dideliu rizikos balu įvertinta prekyba nekilnojamuoju turtu ir kitu turtu, kurio vertė lygi arba viršija 10 000 eurų, kai atsiskaitoma grynaisiais pinigais, o tauriųjų metalų, brangakmenių, kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų prekyba įvertinta vidutiniu rizikos balu. Bendra antikvarinių daiktų ir kilnojamųjų kultūros vertybių prekybos rizika buvo nustatyta kaip maža.

Vadovaudamasis PPTFPĮ[8] 4 straipsnio 2 dalimi, Kultūros paveldo departamentas nustato nurodymus ir prižiūri, kaip asmenys, besiverčiantys ūkine komercine veikla, susijusia su prekyba kilnojamosiomis kultūros vertybėmis ir (arba) antikvariniais daiktais, įgyvendinama pinigų plovimo ir (arba) teroristų finansavimo prevencijos priemones. Kai sandorio vertė lygi arba viršija 10 000 eurų ir atsiskaitoma grynaisiais pinigais, tokie asmenys laikomi įpareigotaisiais subjektais, kurių priežiūrą vykdo Kultūros paveldo departamentas. Pažymėtina, kad 2023 m. vasarį Tarptautinė finansinių veiksmų darbo grupė kovai su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu (FATF, *angl. Financial Action Task Force*) paskelbė taip pat muziejams aktualią Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo meno ir antikvarinių daiktų rinkoje ataskaitą[9], su kuria gali susipažinti tiek prekybą antikvariniais daiktais vykdantys, tiek įsigyti šias vertybes ketinantys asmenys.

6 *On the assessment of the risk of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities*, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0344&from=EN. Žiūrėta 2026-04-22.

7 Lietuvos Respublikos nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas už 2019–2022 metus, https://fntt.lrv.lt/public/canonical/1749448246/1066/NRA_LT_final2.pdf. Žiūrėta 2026-04-22.

8 Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Žiūrėta 2026-04-22.

9 *FATF Report: Money Laundering and Terrorist Financing in the Art and Antiquities Market*, https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Money-Laundering-Terrorist-Financing-Art-Antiquities-Market.pdf.coredownload.pdf. Žiūrėta 2026-03-01.

Kuo tai svarbu muziejų veiklai? Nors muziejai pagal PPTFPĮ tiesiogiai nepriskiriami įpareigotųjų subjektų kategorijai, jie laikytini reikšmingais pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikų mažinimo partneriais, nes jų veiksmai gali užkirsti kelią neteisėtai įgytų vertybių patekimui į teisėtą apyvartą. Muziejų veiklos savitumas lemia, kad jie dažniausiai susiduria ne su atsiskaitymais grynaisiais pinigais, o, pavyzdžiui, su naujų eksponatų įsigijimu iš privačių asmenų ar antikvarų, privačiais dovanojimais, palikimais pagal testamentą, mainais arba depozitais. Nelegaliai įgyti daiktai, pakliuvę į muziejų rinkinius, yra įteisinami, patvirtinant pateiktą istoriją, ir tokiu būdu jų kilmė „išplaunama“ (*angl. provenance laundering*). Todėl muziejams būtina būti budriems ir kruopščiai tikrinti vertybių kilmės istorijas. Minėtoje FATF ataskaitoje nurodoma, kad *nesąžiningi prekiautojai taip pat gali sukelti muziejams pinigų plovimo riziką, ypač tais atvejais, kai nežinomos kilmės objektas gali įgyti reputacinę „kilmę“ (pavyzdžiui, būdamas publikuotas gerai žinomo muziejaus parodos kataloge), o tai gali palengvinti jo pardavimą ir lemti jo vertės padidėjimą*.

FATF ataskaitose meno ir antikvarinių daiktų rinka vertinama kaip struktūriškai pažeidžiama dėl kelių jai būdingų bruožų: sandorių privatumo, dažnai pasitelkiamų tarpininkų grandinės, sudėtingo objektų vertinimo, nepakankamo kilmės dokumentavimo ir tarpvalstybinio objektų judėjimo. Muziejams tai svarbu, nes jie gali patekti į rizikingą situaciją, kai įsigyja objektą, kurio kilmė nevisiškai patikima, perka per nepatikimus tarpininkus arba tarptautinius agentus, įsigyja arba priima archeologinius ar kitus kultūros objektus, ypač iš ginkluotų konfliktų paveiktų regionų.

Lietuvoje dažniausiai fiksuojami mažareikšmiai ūkio subjektų įvykdyti pažeidimai. Visgi rizikos veiksniai prekybos kilnojamosiomis kultūros vertybėmis ir antikvariniais daiktais pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo srityje gali pasireikšti dėl:

1. prekybos archeologiniais radiniais, kuriais Lietuvoje prekiauti draudžiama (išskyrus tuos archeologinius daiktus, kurie į šalį įvežti su oficialiais pirkimo dokumentais kitose šalyse);
2. prekyba besiverčiančių, tačiau licencijų neturinčių ūkio subjektų veiklos;
3. nusikalstamu būdu įgytų antikvarinių daiktų ir kilnojamųjų kultūros vertybių;
4. prekyba antikvariniais daiktais besiverčiančių ūkio subjektų veiklos, kai tokiai ūkinei veiklai nereikalinga Kultūros paveldo departamento licencija (prekyba antikvariniais daiktais, sukurtais 1800–1976 m.).

5

PAGRINDINĖS KULTŪROS IR GAMTOS VERTYBIŲ GRUPĖS NETEISĖTOJE PREKYBOJE BEI JŲ SKIRTUMAI

Pažvelgus į Kultūros paveldo departamento administruojamą Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašą, kuriame fiksuojamos pagal kilmę į Kultūros vertybių registrą įrašytos kilnojamosios kultūros vertybės ir vertingosios nekilnojamųjų kultūros vertybių savybės, galima išskirti aiškias dingusiais laikomų objektų grupes: *medinės skulptūrėlės (liaudies meno pavyzdžiai)*, *liturginiai reikmenys ir kitoks bažnytinis inventorius*, *tekstilės gaminiai*, *paveikslai*, *skulptūros* (profesionalioji bažnytinė dailė). Kita didelė į Kultūros vertybių registrą neįrašytų kultūros objektų grupė yra *archeologiniai* bei *numizmatiniai radiniai* (žr. 3 lentelę). Galima išskirti esminius jų patekimo į neteisėtą prekybą skirtumus: vienu atveju tai vagystės iš nekilnojamųjų kultūros objektų, kitu – neteisėtas metalo ieškiklių naudojimas kultūros objektų paieškai ir vėlesnis tokių objektų realizavimas.

Muziejų atstovams svarbu išlikti budriems ir atidžiai vertinti įsigyjamų vertybių kilmės istoriją. Neretai asmenys paveldi giminių turtą, kuriame gali būti dar sovietmečiu ar po 1990 m. dingusi kilnojamoji kultūros vertybė, pavyzdžiui, skulptūrėlė iš jau sunykusios koplyčios, įrašytos į Kultūros vertybių registrą. Asmenys, nesidomėję tokių daiktų kilme, vėliau bando juos parduoti aukcionuose arba tiesiogiai muziejams.

Pasitaiko ir tokių atvejų, kai asmenys muziejams anonimiškai dovanoja prieš daugelį metų dingusias (pavogtas arba namuose nuo galimo sunykimo paslėptas) kilnojamąsias kultūros vertybes. Tokiose situacijose muziejininkai turėtų būti itin atidūs – prieš priimdami daiktą kruopščiai išnagrinėti jo istoriją, kad siekiant išgelbėti unikalų daiktą neįvyktų nesąmoningas kilmės „išplovimas“, kai daiktas patenka į muziejaus rinkinį.

ATKREIPIAME MUZIEJININKŲ DĖMESĮ!

3 lentelė. Pagrindinės neteisėtoje prekyboje pasitaikančių antikvarinių daiktų ir kultūros vertybių grupės

	Grupės
1	Medinės skulptūrėlės (liaudies meno pavyzdžiai)
2	Liturginiai reikmenys
3	Tekstilės gaminiai
4	Paveikslai
5	Skulptūros (profesionalioji bažnytinė dailė)
6	Archeologiniai radiniai
7	Numizmatiniai radiniai

3 lentelėje išvardyti daiktai gali tapti vertybėmis, kurias mėginama neteisėtai realizuoti muziejuose. Ar šios vertybės neįrašytos į Kultūros vertybių registrą, nėra dingusios ar pavogtos, galima pasitikrinti Kultūros paveldo departamento administruojamame Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąraše,[1] šiuo metu veikiančiame GIS platformoje, taip pat Tarptautinės kriminalinės policijos organizacijos (INTERPOL, *angl. International Criminal Police Organization*) administruojamoje pavogtų meno vertybių duomenų bazėje,[2] pasiekiamoje per mobiliąją programėlę „ID-Art“,[3] bei informacinėje Kultūros vertybių registro sistemoje.

Ne mažiau muziejams aktualus dalykas, susijęs su kultūros vertybių grobimu ir neteisėta prekyba jomis, yra **neteisėta prekyba laukinės gamtos vertybėmis**. Ji apibrėžiama kaip neteisėta prekyba laukine fauna ir flora. Tai apima nykstančių rūšių, saugomų laukinių gyvūnų ir augalų (įskaitant gyvūnus ar augalus, kuriems taikomos gaudymo kvotos arba leidimų sistema) bei iš jų

[1] Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas, https://paveldas.maps.arcgis.com/apps/dashboards/c0e98aa9cb214cf0ba7afd4d6c44453f. Žiūrėta 2026-04-22.

[2] *Stolen Works of Art Database*, https://www.interpol.int/en/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database. Žiūrėta 2026-04-22.

[3] Mobilioji programėlė „ID-Art“, https://www.interpol.int/en/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app. Žiūrėta 2026-04-22.

pagamintų išvestinių produktų ar gaminių neteisėtą prekybą, kontrabandą, brakonieriavimą, gaudymą ar surinkimą.[4] Tokios prekybos prevencija panaši į neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevenciją. Ji grindžiama tarptautine Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencija (CITES, *angl. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*)[5] bei tarptautinių organizacijų bendradarbiavimu, kovojant su šiais nusikaltimais.[6] Muziejų veikloje neteisėtos prekybos gamtos vertybėmis prevencija apima panašias sritis kaip ir neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencija – muziejų rinkinių apsaugą nuo vagysčių ir neteisėtai įgytų vertybių atpažinimo procesus tais atvejais, kai muziejams siūloma jas įsigyti.[7] Dar du susiję ir muziejų požiūriu panašūs reiškiniai – neteisėta geologinių objektų (ypač – meteoritų) ir paleontologinių objektų prekyba.[8]

4 *Criminalization of wildlife trafficking*, https://www.unodc.org/cld/en/education/tertiary/wildlife-crime/module-3/key-issues/criminalization-of-wildlife-trafficking.html. Žiūrėta 2026-04-22.

5 *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)*, https://cites.org/eng/disc/text.php. Žiūrėta 2026-04-22.

6 *UNODC Teaching Module Series: Wildlife Crime. Module 2: International Frameworks for Combating Wildlife Trafficking*, https://www.unodc.org/cld/en/education/tertiary/wildlife-crime/module-2/introduction-and-learning-outcomes.html; *Trafficking of Wildlife*, https://www.unodc.org/unodc/en/pccp/wildlife-trafficking.html; *Wildlife Crime*, https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Wildlife-crime; *Wildlife Crime*, https://www.europol.europa.eu/crime-areas/environmental-crime/wildlife-crime. Žiūrėta 2026-04-22.

7 *White Paper: Natural History Museums & Wildlife Trafficking*, ICOM, https://icomnathist.com/2016/10/06/icom-nathist-releases-white-paper-on-natural-history-museums-and-wildlife-trafficking/. Žiūrėta 2026-04-22.

8 *Mackenzie, S., Yates, D., Hübschle, A. et al. Irregularly regulated collecting markets: antiquities, fossils, and wildlife. Crime Law Soc Change 82, 1111–1130 (2024)*. https://doi.org/10.1007/s10611-024-10171-9. *Stewens, Paul. P. Illicit Fossil Trafficking. How palaeontological objects end up in places where they don't belong, https://paul-stewens.com/projects/fossil-trafficking/ Schmitt, Douglas G. The law of ownership and control of meteorites, Meteorites and Planetary Science. Vol. 37, Iss. S12, December 2002, pp. B5–B11*. https://doi.org/10.1111/j.1945-5100.2002.tb00897.x. Žiūrėta 2026-04-22.

ATKREIPIAME MUZIEJININKŲ DĖMESĮ!

Svarbu atkreipti dėmesį, kad vadovaujantis KKVAĮ 3 straipsniu kultūros objektams priskiriamos kolekcijos, rinkiniai, komplektai ar kitokie dariniai kaip visuma, neatsižvelgiant į atskirų jų dalių vertę ar rūšį, taip pat kolekcijos, reikšmingos paleontologiniu, zoologiniu, botaniniu ar anatominiu požiūriu. Todėl būtina atkreipti dėmesį – jeigu bandoma parduoti ar kitaip realizuoti laukinės gamtos vertybes, kurios yra surinktos kaip kolekcijos, rinkiniai, komplektai, tokie atvejai patenka į paveldo apsaugos sistemos kompetenciją, o pavieniai ar keli objektai, pavyzdžiui, rasti miške, laukuose ir pan. – į aplinkos apsaugos institucijų kompetenciją.

KULTŪROS OBJEKTŲ PAIEŠKOS IR RESTITUCIJOS PROCEDŪROS

Lietuvoje yra numatytos ir patvirtintos procedūros, taikomos tais atvejais, kai atsakingos institucijos vykdo neteisėtai iš Lietuvos išvežtų vertybių paiešką arba nagrinėja kitų valstybių – tiek Europos Sąjungos valstybių narių, tiek ir trečiųjų šalių – užklausas dėl į šalį galbūt neteisėtai patekusių kultūros vertybių. KKVAĮ VII skirsnyje plačiai apibrėžtas neteisėtai išvežtų objektų grąžinimas Europos Sąjungos valstybėms narėms (16 straipsnis) ir trečiosioms užsienio šalims bei iš trečiųjų užsienio šalių išvežtų objektų gražinimas (17 straipsnis). Lietuvos Respublikos kultūros ministerija yra Lietuvos Respublikos įgaliota institucija, priimanti KKVAĮ 16 ir 17 straipsniuose nurodytų Europos Sąjungos valstybių narių ir trečiųjų užsienio valstybių prašymus dėl neteisėtai išvežtų kultūros objektų grąžinimo. Kaip numatyta KKVAĮ, ministerija taip pat turi teisę iš prašančiosios Europos Sąjungos valstybės narės ar trečiosios užsienio valstybės reikalauti kompensacijos už grąžinamus kultūrinius objektus, įtrauktus į muziejų, bibliotekų ir Nacionalinio dokumentų fondo apskaitos dokumentus.

Taip pat Lietuvos Respublikos kultūros ministerija gali kreiptis su prašymu į įgaliotą Europos Sąjungos valstybės narės ar trečiosios užsienio valstybės instituciją dėl neteisėtai iš Lietuvos Respublikos teritorijos išvežtų kultūros objektų grąžinimo, informuodama, kad pradėtas teismo procesas, skirtas užtikrinti atitinkamo objekto grąžinimą teisėtam savininkui. Tokiu atveju nurodomas teismo proceso inicijavimo pagrindas ir toliau rūpinamasi objektų susigrąžinimu. Europos Sąjungos valstybės narės teismui priėmus sprendimą grąžinti Lietuvos Respublikai neteisėtai iš jos išvežtą objektą ir priteisus teisingą kompensaciją esamam objekto savininkui ir (arba) valdytojui, Lietuvos Respublika šią kompensaciją sumoka atgavusi neteisėtai išvežtą objektą. Lietuvos Respublika taip pat padengia sprendimo grąžinti neteisėtai išvežtą objektą vykdymo ir šio objekto fizinio išsaugojimo išlaidas. Kompensacijų už neteisėtai išvežtų objektų grąžinimą tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, siekdama bendradarbiauti ir konsultuotis su įgaliotomis Europos Sąjungos valstybių narių institucijomis, naudojasi 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES)

Nr. 1024/2012 dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacinę sistemą (IMI, *angl. Internal Market Information System*) specialiai kultūros vertybėms pritaikytu internetiniu IMI moduliu. Pagrindinis IMI tikslas – užtikrinti veiksmingą Europos Sąjungos valstybių narių bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija, įgyvendinant vidaus rinkos teisės aktus. Naudodamosi minėta priemone, nacionalinės institucijos gali nustatyti kompetentingus partnerius kitose valstybėse narėse, teikti struktūruotas užklausas dėl konkrečių objektų, keistis informacija apie teisinį jų statusą, kilmę, teisėtą savininką ar nacionalinę apsaugą. IMI sistema reikšminga ir kovojant su neteisėtu vertybių gabenimu, nors ir neturi kontrolės ar patikrinimų funkcijų. Ši sistema suteikia galimybę institucijoms greitai patikrinti informaciją tada, kai kyla įtarimų dėl objekto išvežimo ar buvimo kitoje valstybėje narėje teisėtumo. Tokia funkcija ypač svarbi, kai neteisėtas gabenimas iš karto nenustatomas pasienyje arba muitinėje, o paaiškėja vėliau – pavyzdžiui, objektui patekus į rinką, aukcioną ar viešąją instituciją.

IMI sistema gali būti naudinga ir atsakingiems muziejų darbuotojams, tiek įsigyjant objektus, tiek rengiant parodas ar skolinant vertybes užsienio valstybių muziejams. Esant rimtų abejonių dėl objekto statuso kitoje valstybėje narėje, IMI sudaro sąlygas muziejams iš kompetentingų nacionalinių institucijų gauti patvirtinimą.

7

NAUDOJANT METALO IEŠKIKLIUS IR KITĄ PAIEŠKOS ĮRANGĄ APTIKTI RADINIAI

Europos ir kitų šalių paveldosaugos srityje itin problemiška yra neteisėta asmenų, naudojančių metalo ieškiklius, veikla. Lietuvos Respublikoje įsigyti ir naudoti metalo ieškiklius ir kitą paieškos įrangą nėra draudžiama, tačiau griežtai ribojama teisės aktais. Teisės aktai, reglamentuojantys metalo ieškiklių ir kitos paieškos įrangos (pvz., paieškos magnetų) naudojimą, reglamentuoja teisinę nekilnojamųjų kultūros vertybių teritorijų bei kilnojamųjų kultūros vertybių, vadinamų kultūros objektais, apsaugą. Šiandien teisės aktai apibrėžia šios paieškos įrangos naudojimą tiek kultūros paveldo objektų teritorijose ir apsaugos zonose, tiek ne kultūros paveldo objektuose. Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (toliau – NKPAĮ) 17 straipsnio 1 dalį, moksliniam pažinimui saugomame objekte, jo teritorijoje, vietovėje be institucijos, atsakingos už apsaugą, sutikimo draudžiama atidengti ir judinti archeologinius sluoksnius, archeologinių ir kitų radinių ar objektų paieškai naudoti metalo, elektroninius ar kitokius ieškiklius. Remiantis NKPAĮ 19 straipsnio 3 dalimi, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomo objekto ar vietovės neištirtoms dalims galioja NKPAĮ 17 straipsnio reikalavimai, t. y. viešajam pažinimui saugomame objekte jo teritorijoje, vietovėje taip pat draudžiama naudoti metalo, elektroninius ar kitokius ieškiklius.

Archeologinių tyrimų tvarką reglamentuojančio teisės akto – Paveldo tvarkybos reglamento PTR 2.13.01:2022 „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“, patvirtinto Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. ĮV-538 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. sausio 18 d. įsakymo Nr. ĮV-46 redakcija) (toliau – Reglamentas) 8 punkte nurodyta: *Draudžiama naudojantis metalo ieškikliais arba bet kokia kita paieškos įranga ieškoti Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 3 straipsnyje nurodytų kultūros objektų nekilnojamojo kultūros paveldo objektuose, jų teritorijose ir apsaugos zonose, kultūros paveldo vietovėse, išskyrus atvejus, kai vykdomi archeologiniai tyrimai*.

Ne kultūros paveldo objektų teritorijose ir apsaugos zonose atliekamas paieškas naudojant metalo ieškiklius ir kitą paieškos įrangą reglamentuoja KKVAĮ 12 straipsnio 4 dalis: *Visi žemėje, jos paviršiuje, vandenyje, pastatuose ir statiniuose arba jų dalyse rasti šio įstatymo 3 straipsnyje nurodyti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę, kurių savininkas ar valdytojas negali būti nustatytas*

arba pagal įstatymus yra netekę teisės į juos, pereina valstybės nuosavybėn. Ieškoti tokių daiktų, vykdant kasinėjimus ar naudojantis metalo ieškikliais arba bet kokia kita paieškos įranga, gali tik Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18 str. 2 d. nurodyti atestuoti tyrėjai. Asmenys, atsitiktinai radę šio įstatymo 3 str. nurodytus kilnojamuosius daiktus, privalo per savaitę juos pateikti įvertinti Kultūros paveldo departamentui. Už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka išmokamas atlyginimas. Taigi, šiuo atveju KKVAĮ nurodo, kad draudžiama ieškoti kultūrinę vertę turinčių kultūros objektų (žr. 4 lentelę).

KKVAĮ 13 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančioje prekybą antikvariniais daiktais, apibrėžiama, kad archeologiniai radiniai negali būti perkami, parduodami, dovanojami, įkeisti, išnuomoti, suteikiami panaudai: *[...] Pirkti, parduoti, mainyti, dovanoti, įkeisti, išnuomoti, suteikti panaudai archeologinius radinius ar kitaip perleisti nuosavybės arba valdymo teises į juos draudžiama, išskyrus archeologinius radinius, kurie teisėtai įgyti kitose valstybėse ir įvežti į Lietuvos Respubliką, taip pat archeologinius radinius, kurie perleidžiami nacionaliniam, respublikiniam ar savivaldybės muziejui, arba tarp šių muziejų yra perduodami ir priimami laikinam ar ilgam saugojimui, arba pagal šio įstatymo 12 straipsnio 4 dalies nuostatas išmokamas atlyginimas asmenims už atsitiktinai rastus archeologinius radinius, turinčius istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę, arba pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 18 straipsnio 5 dalį atlyginama už visuomenės poreikiams paimamus lobius, kuriuose yra archeologinių radinių.*

Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnyje įtvirtinta išimtinė valstybės nuosavybės teisė į tam tikrus objektus, įskaitant istorijos, archeologijos ir kultūros objektus: *Lietuvos Respublikai išimtine nuosavybės teise priklauso: žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai*. Taigi, tiek Konstitucija, tiek minėti teisės aktai (NKPAĮ, KKVAĮ ir Reglamentas) aiškiai nurodo, kad archeologiniai radiniai negali būti laikomi privačiose kolekcijose (nebent jie teisėtai įgyti užsienyje ir tai patvirtinta atitinkamais dokumentais), perkami, parduodami, išnuomojami ir pan., t. y. visa Lietuvos Respublikos teritorijoje rasta archeologinė medžiaga priklauso valstybei.

4 lentelė. **Kultūros objektai pagal KKVAĮ 3 straipsnį**

Kultūros objektai
archeologiniai radiniai
etninės kultūros medžiaginiai pavyzdžiai
kilnojamieji daiktai, susiję su svarbiausiais istoriniais įvykiais, visuomenės, kultūros, ginkluotų konfliktų, sporto, religijų istorija, įžymių žmonių gyvenimu
šaunamieji ir nešaunamieji ginklai
vaizduojamosios ir taikomosios dailės kūriniai
muzikos instrumentai
inkunabulai ir rankraščiai, žemėlapiai ir natos, knygos ir kiti leidiniai
kilnojamieji daiktai, turintys numizmatinę, sfragistinę, heraldinę ar filatelinę vertę, faleristika, ordinai ir medaliai
mokslo, technikos ar technologijos istoriją apibūdinantys kilnojamieji daiktai
kolekcijos, rinkiniai, komplektai ar kitokie dariniai kaip visuma, nesvarbu, kokia atskirų dalių vertė ir rūšis; kolekcijos, reikšmingos paleontologiniu, zoologiniu, botaniniu ar anatominiu požiūriu
meninių, istorinių ar religinių objektų dalys
fotografijos ir kino juostos, jų negatyvai
dokumentai, sukurti ant bet kokio pagrindo
antikvariniai daiktai

Nesilaikant teisės aktuose nustatytų reikalavimų, gali būti taikoma administracinė atsakomybė. Administracinių nusižengimų kodekso 314 straipsnio 5 dalyje nustatyta: *Kultūrinę vertę turinčių kilnojamųjų daiktų paieškos vykdant kasinėjimus ar naudojantis metalo ieškikliais arba bet kokia kita paieškos įranga reikalavimų pažeidimas užtraukia baudą asmenims nuo trijų šimtų iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo penkių šimtų šešiasdešimt iki vieno tūkstančio dviejų šimtų eurų,* o to Administracinių nusižengimų kodekso 177 straipsnio 1 dalyje nurodoma: *Prekybos antikvariniais daiktais taisyklių pažeidimas užtraukia baudą asmenims nuo vieno šimto keturiasdešimt iki trijų šimtų eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo trijų šimtų iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų.* Baudžiamojo kodekso 185 straipsnyje, apibrėžiančiame radinio pasisavinimą, teigiama: *Tas, kas pasisavino rastą lobį, didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės*

reikšmės turinčias vertybes, kitą didelės vertės radinį ar atsitiktinai jam patekusį didelės vertės svetimą turtą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Administracinės ir baudžiamosios poveikio priemonės

Administracinė ir baudžiamoji teisė
Administracinių nusižengimų kodekso 314 str. 5 d.: *Kultūrinę vertę turinčių kilnojamųjų daiktų paieškos vykdant kasinėjimus ar naudojantis metalo ieškikliais arba bet kokia kita paieškos įranga reikalavimų pažeidimas užtraukia baudą asmenims nuo trijų šimtų iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo penkių šimtų šešiasdešimt iki vieno tūkstančio dviejų šimtų eurų.*
Administracinių nusižengimų kodekso 314 str. „Melagingos informacijos pateikimas dėl kultūros vertybių trumpalaikio ar ilgalaikio įvežimo pažeidžiant Reglamento (ES) 2019/880 nuostatas“: *Melagingos informacijos pateikimas dėl kultūros vertybių įvežimo ir importo pažeidžiant Reglamento (ES) 2019/880 nuostatas užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų keturiasdešimt eurų.*
Administracinių nusižengimų kodekso 177 str. „Prekybos antikvariniais daiktais taisyklių pažeidimas“ 1 d.: *Prekybos antikvariniais daiktais taisyklių pažeidimas užtraukia baudą asmenims nuo vieno šimto keturiasdešimt iki trijų šimtų eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo trijų šimtų iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų.*
Baudžiamojo kodekso 185 str. „Radinio pasisavinimas“: *Tas, kas pasisavino rastą lobį, didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, kitą didelės vertės radinį ar atsitiktinai jam patekusį didelės vertės svetimą turtą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.*

Iki 2025 m. pabaigos Lietuvoje vyko trylika metalo ieškiklių naudotojų sąskrydžių. Šalyje užfiksuoti penki juridiniai asmenys, įvardiję save kaip asociacijas, vienijančias metalo ieškiklių turėtojus. Pažymėtina, kad 2020–2025 m. septyni asmenys buvo nubausti už pažeidimus, susijusius su metalo ieškiklių naudojimu.

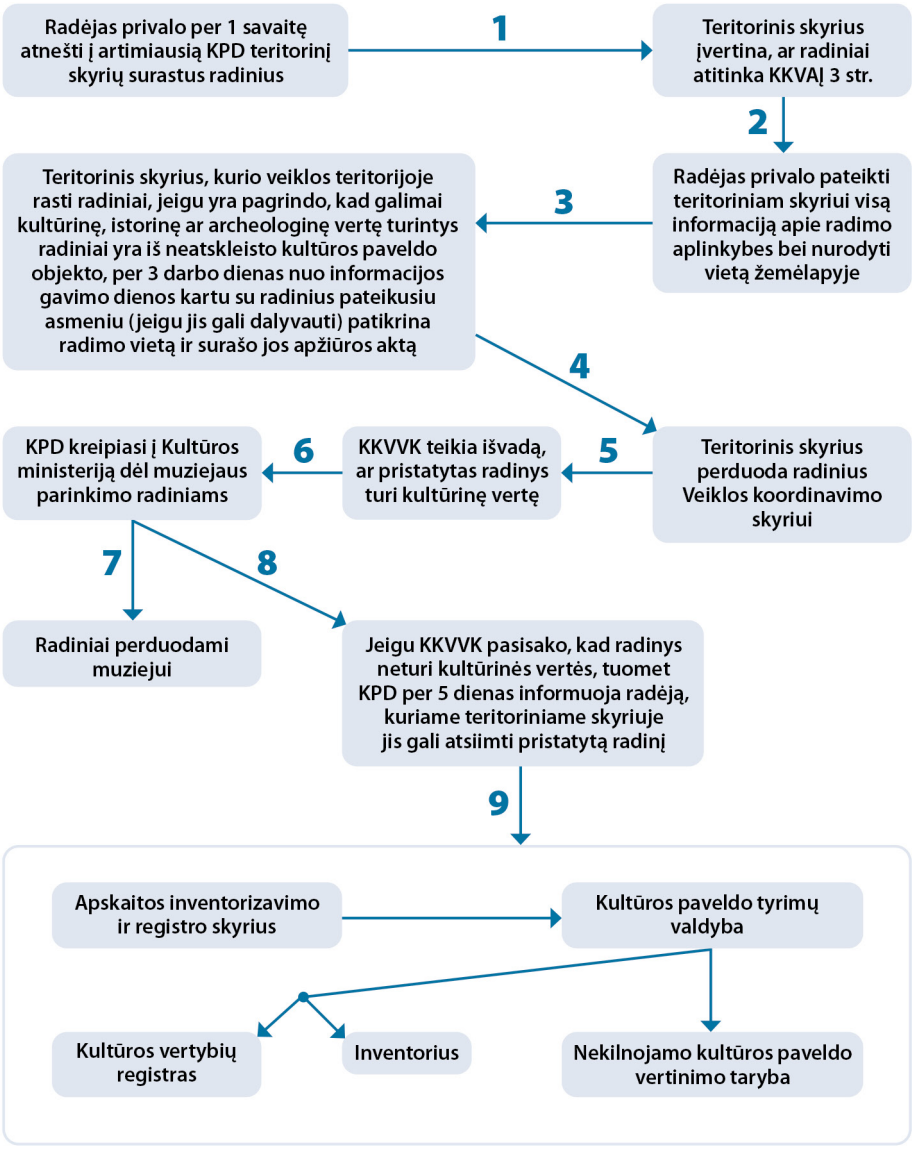
8

ATSITIKINAI RASTŲ DIRBINIŲ REGLAMENTAVIMAS IR ĮTRAUKIMAS Į APSKAITĄ

Muziejininkų darbe neretai pasitaiko atvejų, kai užsuka pavieniai asmenys, nešini atsitiktinai rastais objektais, ir prašo ekspertinės pagalbos arba siūlo muziejui tuos daiktus perimti. KKVAĮ 12 straipsnio 4 dalyje nustatyti griežti reikalavimai kilnojamiesiems kultūros objektams, rastiems ne kultūros paveldo objektuose: *Asmenys, atsitiktinai radę šio įstatymo 3 str. nurodytus kilnojamuosius daiktus, privalo per savaitę juos pateikti įvertinti Kultūros paveldo departamentui.* Detalesnę kultūros objektų perdavimo procedūrą (žr. 1 schemą) reglamentuoja Lietuvos Respublikos kultūros ministro nustatyta tvarka[1] (toliau – Radinių pristatymo taisyklės). Remiantis Radinių pristatymo taisyklių 5 punktu, radėjas (1) privalo per savaitę pristatyti radinį teritoriniam Kultūros paveldo departamentas skyriui. (2) Teritorinis skyrius įvertina, ar radiniai atitinka KKVAĮ 3 str. įvardijamus kultūros objektus. (3) Radėjas turi pateikti rašytinį paaiškinimą bei nurodyti radinio radimo vietą žemėlapyje. (4) Jeigu teritorinio skyriaus veiklos teritorijoje aptikti galbūt kultūrinę, istorinę ar archeologinę vertę turintys radiniai yra iš neatskleisto kultūros paveldo objekto, teritorinis skyrius per 3 darbo dienas nuo Radinių pristatymo taisyklių 6 punkte nurodytos informacijos gavimo dienos kartu su radinius pateikusiu asmeniu (jeigu jis gali dalyvauti) patikrina radimo vietą ir surašo faktinių duomenų patikrinimo vietoje aktą. (5) Teritorinis skyrius perduoda radinį (-ius) Kultūros paveldo departamento Veiklos koordinavimo skyriui. (6) Kultūros paveldo departamentas šį radinį (-ius) teikia Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisijai, kurį įvertina, ar šis radinys (-iai) turi kultūrinę vertę. (7) Kultūros paveldo departamentas kreipiasi į Lietuvos Respublikos kultūros ministeriją dėl muziejaus parinkimo konkrečiam radiniui (-iams). (8) Jeigu Kilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo komisija nustato, kad radiniai neturi istorinės, kultūrinės

[1] Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. ĮV-377 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. balandžio 27 d. įsakymo Nr. ĮV-429 redakcija) „Dėl Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklių patvirtinimo“, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F74F14CD60D8/asr. Žiūrėta 2026-04-22.

1 schema. Radinių įtraukimas į apskaitą

Procesas reguliuojamas:

1) Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 12 str. 4 d.
2) Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos ministro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. ĮV-377 „Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklės“ (2022 m. balandžio 27 d. įsakymo Nr. ĮV-429 redakcija).

ar archeologinės vertės, apie tai Kultūros paveldo departamentas per 5 darbo dienas raštu praneša daiktus radusiam asmeniui bei nurodo, kuriame teritoriniame skyriuje ir kada galima juos atsiimti.

Analogiška pareiga pristatyti radinius buvo įtvirtinta ir 1919 m. Valstybės archeologijos komisijos įstatyme, 1940 m. ir 1967 m. Kultūros paminklų apsaugos įstatymuose bei 1977 m. Istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatyme.

Svarbu paminėti, kad šiuo metu galiojantys teisės aktai nenumato jokios alternatyvos, kam turėtų būti pristatyti asmenų surasti kilnojamieji kultūros objektai. Vadovaujantis pirmiau minėtais teisės aktais, tokie radiniai visais atvejais pristatomi į Kultūros paveldo departamento teritorinius skyrius, kurie radinius įtraukia į bendrą apskaitą, o vėliau radiniai teisėtai perduodami muziejams. Pabrėžtina, kad jei Kultūros paveldo departamentas negauna duomenų apie daiktų radimo vietą, aplinkybes ir radėjų paaiškinimų, jis negali tinkamai įvertinti, ar šie radiniai kilę iš dar neatskleistų kultūros paveldo objektų, pavyzdžiui, kapinynų (žr. 1 nuotrauką) ar senovės gyvenviečių, stovyklaviečių ir pan. Nesant šių duomenų, prarandama svarbi informacija, reikalinga bendrai apskaitai užtikrinti.

Nors minėti teisės aktai nenumato kitos galimybės, nei tiesioginis radinių pristatymas į Kultūros paveldo departamento teritorinius skyrius, tačiau, esant ypatingoms aplinkybėms, kai radiniams gresia sunykimas (dažniausiai tai būna organinės medžiagos medis, oda ir kt.) ir reikalingas skubus konservavimas, siekiant stabilizuoti jų būklę, muziejams perimti radinius leidžiama pirmiau, nei jie perduodami Kultūros paveldo departamentui. Tačiau asmenys, perdavę radinius muziejams, Kultūros paveldo departamento teritoriniam skyriui privalo pateikti paaiškinimą dėl perduotų objektų radimo aplinkybių, o muziejus turi pranešti, kad tokius radinius priėmė konservavimo tikslais.

Lietuvoje yra nuo kelių tūkstančių iki dešimties tūkstančių metalo ieškiklių naudotojų, kurių surinktų objektų skaičių sunku nustatyti. Didžiosios dalies Kultūros paveldo departamentui pristatytų radinių svarbi mokslinė informacija buvo prarasta, todėl dauguma jų neleidžia atskleisti potencialių kultūros paveldo objektų. 2016–2025 m. tik dešimt kartų pavyko identifikuoti naujus kultūros paveldo objektus, kurie buvo įrašyti į Kultūros vertybių registrą ir kuriems buvo suteikta teisinė apsauga. Kultūros paveldo departamento duomenimis tik apie 9–10 % pristatomų radinių ar jų pateikimo atvejų leidžia tęsti apskaitą, ir tik maždaug pusė asmenų, pristatančių rastus kultūros objektus, tiksliai nurodo jų radimo vietą (koordinates) ir aplinkybes (kontekstą). Didžioji dalis radinių, pristatomų vienu kartu, yra skirtingų laikotarpių (t. y. plačios chronologijos), aptikti neaiškiomis aplinkybėmis.

1 nuotrauka. **2023 rugpjūtį Kultūros paveldo departamentas buvo informuotas apie vienoje socialinio tinklo „Facebook“ grupėje paskelbtas privačiai saugomų archeologinių radinių nuotraukas. Nustačius jas paskelbusio asmens tapatybę, buvo atskleista dirbinių radimvietė, o jų radėjas per du kartus perdavė 108 radinius, aptiktus naudojant metalo ieškiklį. Radiniai datuoti XIV–XV a. Šių daiktų radimo vietoje, Vilniaus rajono savivaldybėje, Lietuvos nacionalinio muziejaus archeologų ekspedicijai 2024 m. atlikus archeologinius tyrimus, buvo atrastas Pašulniškių kapinynas (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 48851). Degintiniai kapai preliminariai datuojami XIV, griautiniai kapai – XV–XVI a. Fotografavo Ričardas Dediala**

2 nuotrauka. Nortikėnų tipo kirvis, dar vadinamas baltišku kovos kirviu, II–III Montelijaus periodas (1550–1100 m. pr. Kr.). Ilgis – 17 cm, penties plotis – 2,6 cm, storis – 1,2 cm, ašmenų plotis – 3,5 cm, vidinis koto skylės skersmuo – 1,9 cm. Kirvis pasidengęs žalia patina, ties skyle perlūžęs per pusę. Lūžio vietoje matyti žalios apnašos. Ašmenys sulankstyti. Iki šiol Lietuvoje iš viso rasti devyni Nortikėnų tipo kirviai. Kirvis Kultūros paveldo departamentui pristatytas 2022 m. ir Kultūros ministerijos sprendimu perduotas saugoti Šiaulių „Aušros“ muziejui. Fotografavo dr. Lijana Muradian

Per pastaruosius ketverius metus Kultūros paveldo departamentas konfiskavo arba iš radėjų gavo apie dešimt žalvario amžiaus (II–I tūkstantmečių pr. Kr.) radinių (2–4 nuotraukos). Iš viso Lietuvos teritorijoje yra rasti 368 minėtu laikotarpiu datuojami metaliniai dirbiniai, todėl ši grupė radinių turi ne tik didelę kultūrinę, bet ir mokslinę reikšmę. Praėjus daugiau nei dešimtmečiui nuo paskutinio šio laikotarpio radinių sąrašo sudarymo, ankstyviausių metalo dirbinių sąrašą galima papildyti 22 žalvariniais dirbiniais: aštuoni jų rasti archeologinių tyrimų metu, vienas – per metalo ieškiklių naudotojų klubo sąskrydį, o trylika – atsitiktinai arba naudojant metalo ieškiklius. Tarp neseniai aptiktų žalvarinių dirbinių vyrauja kirviai, rasti keli ietigaliai ir kiti dirbiniai. 2021–2023 m. ankstyvojo žalvario amžiaus kirvių radimo vietose atlikti trys archeologiniai tyrimai.

3 nuotrauka. Atkraštinis kirvis. Rytų Pabaltijo tipo, priskiriamas III Montelijaus periodui (1300–1100 m. pr. Kr.). Paviršius pasidengęs vietomis ištrupėjusia tamsiai ruda patina. Liejimo siūlės apvalytos. Dirbinio ilgis – 15,1 cm, ašmenų plotis – 10,8 cm, ašmenų ilgis – 7,5 cm, svoris – 473 g. Įtvaros ilgis – 8 cm, plotis viršuje – 2,2 cm. Iki šiol Lietuvoje iš viso rasta apie 50 atkraštinių žalvario amžiaus kirvių. Kirvis Kultūros paveldo departamentui pristatytas 2021 m. ir Kultūros ministerijos sprendimu perduotas saugoti Lietuvos nacionaliniam muziejui. Fotografavo dr. Lijana Muradian

4 nuotrauka.
Durklas-peilis. Datuojamas 1600–1200 m. pr. Kr. ir priskiriamas Pozdniakovo kultūrai. Ilgis – 8,2 cm, plotis ties centrine dalimi – 2,7 cm, storis – 0,3 cm, svoris – 14,24 g. Pažaliavęs. Durklas Kultūros paveldo departamentui pristatytas 2021 metais ir Kultūros ministerijos sprendimu perduotas Mažeikių muziejui. Fotografavo dr. Lijana Muradian

Kultūros paveldo departamentui pristatant atsitiktinai aptiktus radinius labai svarbu suteikti kuo daugiau informacijos apie radimo vietą ir aplinkybes, kad ateityje būtų galima šiose vietose atlikti archeologinius tyrimus. Geras pavyzdys, kai pristatyti radiniai tampa mokslinių tyrimų šaltiniu archeologams, papildydami jau turimus, nors ir menkus duomenis.[2] Deja, kai kuriose radimvietėse atlikti archeologiniai tyrimai nedavė rezultatų, tačiau Lietuvos muziejai pasipildė unikaliais radiniais, ypač kirviais.

Kultūros paveldo departamentas – ne vienintelė įstaiga, stebinti kultūros vertybių rinką, šioje srityje jis bendradarbiauja su nacionalinėmis ir tarptautinėmis institucijomis. 2018 m. Kultūros paveldo departamentas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lietuvos policija. Departamento teritoriniai skyriai organizuoja įvairius mokymo seminarus muziejų darbuotojams bei paskaitas teisėsaugos institucijų (Lietuvos policijos, Lietuvos muitinės, Valstybinės sienos apsaugos tarnybos) pareigūnams. Pastaruosius penkerius metus sustiprėjo ryšiai su užsienio kolegomis – ypač su Latvijos nacionalinės kultūros paveldo valdybos, Estijos paveldo valdybos ir Lenkijos kultūros ministerijos specialistais, kurie nuolat dalijasi aktualia informacija. Pastaruoju metu Baltijos regiono paveldo komitetas (*angl. Baltic Region Heritage Committee*), skirtas regioniniam kultūros paveldo apsaugos institucijų bendradarbiavimui plėtoti, daugiau dėmesio skiria neteisinėtam vertybių gabenimui. Viena iš šešių specializuotų šio komiteto grupių yra Neteisėtos prekybos kultūros paveldo objektais darbo grupė,[3] kurios veikloje aktyviai dalyvauja Baltijos regiono šalys. Tarptautinis bendradarbiavimas svarbus ir dėl skirtingos kaimyninių šalių teisinės bazės, ypač metalo ieškiklių naudojimo ir antikvarinių daiktų eksporto reglamentavimo srityse.

ATKREIPIAME MUZIEJININKŲ DĖMESĮ!

Kaip elgtis, jei asmenys pristato radinius į muziejų? Patariame: 1) apžiūrėti radinį ir, jeigu yra galimybė, padaryti radinio (-ių) fotofiksaciją; 2) nurodyti asmeniui kreiptis į artimiausią Kultūros paveldo departamento teritorinį skyrių

[2] Muradian L., Pranckėnaitė E. The Earliest Metal Artefacts in Lithuania: Contextual Analysis and Interpretation. *Lietuvos archeologija*, 2025, t. 51, p. 39–101.

[3] Neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis darbo grupė (*angl. Illicit Trafficking in Cultural Goods Working Group*). https://cbss.org/baltic-heritage/illicit-trafficking-in-cultural-goods/. Žiūrėta 2026-04-22.

pagal apskritį; 3) Kultūros paveldo departamento teritoriniam skyriui (Kultūros paveldo departamento interneto svetainėje pateikti visų teritorinių skyrių adresai ir kontaktiniai duomenys)[4] pranešti, kad buvo mėginta galbūt kultūrinę vertę turinčius radinius pristatyti tiesiai į muziejų; 4) jeigu radiniui gresia sunykimas (dėl objekto trapumo ar labai prastos būklės), priimti jį konservuoti, o asmeniui nurodyti kreiptis į artimiausią Kultūros paveldo departamento teritorinį skyrių ir pateikti paaiškinimą. Prieš tai Kultūros paveldo departamento teritoriniam skyriui reikia pranešti šį faktą bei nusiųsti radinio (-ių) fotofiksaciją, taip pat pasilikti radinį pristačiusio asmens kontaktinius duomenis (el. pašto adresą ar telefono numerį), kad būtų galima susisiekti.[5]

Visada būtina atidžiai vertinti, kokie objektai pristatomi muziejui, nes archeologiniai radiniai gali būti iš iškasto arba dar neidentifikuoto kultūros paveldo objekto. Abiem atvejais tokius radinius pateikusiems asmenims gali grėsti administracinė arba baudžiamoji atsakomybė. Turėkite omenyje, kad muziejai negali įsigyti kultūros objektų be jokių kilmės dokumentų, nes tokie daiktai gali būti gauti neteisėtais būdais. Ne mažiau svarbus dalykas – liaudies meno pavyzdžiai: skulptūrėlės arba liturginiai reikmenys (šios dvi kultūros vertybių grupės yra vienos labiausiai nukentėjusių nuo vagysčių), kurie galėjo būti pavogti dar iki 1990 m. arba vėliau ir dabar bandoma juos perduoti muziejams saugoti. Dėl šių priežasčių visada būtina tikrinti duomenų bazes ir kreiptis į Kultūros paveldo departamento teritorinį skyrių, pateikiant konkretaus objekto aprašymą ir fotofiksaciją – tai leidžia įvertinti, ar daiktas nėra seniai dingęs kultūros paveldo objektas arba vertingoji kultūros paveldo objekto savybė ar jo dalis.

[4] Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos. https://kpd.lrv.lt/lt/apie-mus/kontaktai-1/. Žiūrėta 2026-04-22.

[5] Pabrėžiame, kad laikantis asmens duomenų apsaugos reikalavimų, nereikėtų kaupti perteklinių duomenų. Pakanka gauti tik bendrus asmens kontaktinius duomenis, jeigu su juo reikėtų susisiekti.

NETEISĖTOS PREKYBOS KULTŪROS VERTYBĖMIS PREVENCIJA IR REAGAVIMAS: MUZIEJŲ VAIDMUO

Muziejai, kaip viešąjį interesą saugančios atminties institucijos, turi ypatingą atsakomybę užtikrinti, kad visuomenės veikla neprisidėtų prie neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis, archeologinio paveldo naikinimo ar neteisėto kultūros objektų judėjimo. Muziejų sprendimai dėl rinkinių sudarymo, eksponavimo, tyrimų ir komunikacijos daro tiesioginę įtaką visuomenės požiūriui į kultūros paveldą, todėl jie privalo veikti taip, kad jų autoritetas nebūtų panaudotas abejotinos kilmės objektams ar neaiškioms jų įsigijimo aplinkybėms įteisinti. Vadovaudamiesi šiuo metu galiojančiu ICOM Muziejų etikos kodeksu, muziejai turi veikti skaidriai, profesionaliai ir etiškai, gerbdami kultūros vertybių kilmę, kontekstą ir teisėtą nuosavybę.

Bendrieji muziejų veiklos principai šioje srityje turėtų remtis trimis pamatinėmis nuostatomis: apdairumo, skaidrumo ir atsakomybės. Apdairumo principas reiškia, kad, kilus bent menkiausiai pagrįstai abejonei dėl objekto kilmės, muziejus turėtų susilaikyti nuo jo įsigijimo ar eksponavimo. Skaidrumo principas reikalauja aiškiai dokumentuoti ir prireikus viešai pagrįsti sprendimus dėl rinkinių papildymo. Atsakomybės principas įpareigoja suvokti ilgalaikes savo veiksmų pasekmes kultūros paveldui ir visuomenei.

Muziejus neturėtų įsigyti, priimti saugoti, eksponuoti ar kitaip įteisinti kultūros vertybių, jei:
- nėra aiškiai nustatyta teisėta jų kilmė,
- objektai galėjo būti gauti iš neteisėtų archeologinių kasinėjimų,
- yra pagrįstų įtarimų dėl neteisėto jų išvežimo iš kilmės šalies ar regiono.

Šie reikalavimai taikomi ne tik pirkimui, bet ir dovanoms, palikimui, ilgalaikiam skolinimuisi, laikinam saugojimui ar ekspozicijų mainams. Net ir laikinas objekto, kurio kilmė neaiški, eksponavimas, gali būti suvokiamas kaip muziejaus suteiktas teisėtumo ženklas, todėl muziejus atsako už kiekvieną objektą, patenkantį į jo veiklos lauką.

Prieš bet kokį įsigijimą ar priėmimą patariama atlikti išsamų objekto teisinį ir kilmės patikrinimą, kuris apima:
- nuosavybės teisę patvirtinančių dokumentų patikrą,
- objekto proveniencijos (kilmės istorijos) atkūrimą,
- informacijos apie ankstesnius savininkus, radimo vietą ir įsigijimo aplinkybes surinkimą,
- duomenų patikrinimą nacionalinėse ir tarptautinėse paieškos bazėse.

Muziejus turi dokumentuoti objekto judėjimą ir saugoti visą su tuo susijusią informaciją savo apskaitos sistemose, laikydamasis nacionalinių teisės aktų ir vidaus tvarkų. Kiekvienas sprendimas dėl įsigijimo turi būti pagrįstas raštu, nurodant, kokiais šaltiniais ir dokumentais remiantis padaryta išvada apie teisėtą objekto kilmę.

Ypatingas apdairumas būtinas vertinant tuos objektus, kurie:
- neturi tikslios radimo vietos ar radimo aplinkybių aprašymo,
- pateikiami per tarpininkus, prekiautojus ar privačius asmenis, kurių veikla neskaidri,
- yra „išimti“ iš komplektų ar rinkinių, kurių kontekstas nežinomas.

Tokiais atvejais muziejus turėtų laikytis apdairumo principo ir atsisakyti įsigyti objektą, net jei jis atrodo autentiškas, retas ar patrauklus ekspoziciniu požiūriu. Trumpalaikė ekspozicinė ar prestižinė nauda negali pateisinti ilgalaikės žalos kultūros paveldui ir muziejaus reputacijai.

Sprendimai dėl įsigijimo turėtų būti kolegialūs – juos priimant turėtų būti dalyvauti ne tik kuratoriai, bet ir teisininkai, paveldosaugos specialistai, o prireikus – ir išorės ekspertai. Tokia praktika sumažina subjektyvumo riziką ir padeda užtikrinti, kad muziejus veiktų ne tik profesionaliai, bet ir atsakingai visuomenės atžvilgiu.

Lietuvoje galioja Muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatai (patvirtinti LR kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-262 „Dėl Muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatų patvirtinimo“),[1] kurių 5 punkte nustatyta, kad muziejus turi turėti muziejaus vadovo įsakymu patvirtintą Rinkinių vadybos ir valdymo tvarkos aprašą, kuriame turi būti nustatyta procedūra, kaip prieš perkant,

[1] https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3f727670d1e711ed9978886e85107ab2. Žiūrėta 2026 01 14.

priimant kaip dovaną ar palikimą, skolinantis ar kitais teisėtais būdais įsigyjant muziejinę vertybę, muziejus įsitikina jos nuosavybės teisėtumu. Dokumentavimas nėra vien techninė procedūra – tai viena svarbiausių priemonių, padedančių užkirsti kelią neteisėtai prekybai kultūros vertybėmis.

Muziejus turi:
- užtikrinti tikslią, nuoseklią ir nuolat atnaujinamą rinkinių apskaitą,
- fiksuoti visus objektų kilmės, įsigijimo ar perdavimo, restauravimo, tyrimų ir eksponavimo etapus,
- taikyti standartizuotas aprašymo praktikas, leidžiančias atpažinti objektus nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

Kiekvienas objektas turi turėti unikalų identifikacinį (inventorinį) numerį ir aprašą, kuriame būtų nurodyta ne tik fizinė jo būklė, matmenys ar medžiaga, bet ir:
- radimo ar kilmės vieta (jei žinoma),
- radimo ar įsigijimo aplinkybės,
- ankstesni savininkai arba saugotojai,
- teisėtumą patvirtinantys dokumentai.

Ypač svarbu aiškiai atskirti patikrintą informacija nuo prielaidų ar hipotezių. Jei tam tikri duomenys apie objektą nežinomi, tai turi būti aiškiai pažymėta, o ne užpildyta spėjimais ar nepatikrintais pasakojimais, kurie vėliau gali būti klaidingai suprasti kaip faktai.

Neišsamiai dokumentuoti objektai didina riziką, kad muziejus netiesiogiai prisidės prie neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis. Objektas be aiškios kilmės istorijos gali tapti patogia priedanga neteisėtai išgautiems ar išvežtiems radiniams.

Todėl muziejus turėtų reguliariai peržiūrėti senesnius rinkinių įrašus, ypač tuos, kurie sudaryti anksčiau, kai buvo taikoma mažiau dokumentavimo reikalavimų. Nustačius, kad tam tikrų objektų kilmė neaiški ar abejotina, būtina tai pažymėti apskaitoje, atlikti papildomus tyrimus ir, jei reikia, konsultuotis su paveldosaugos institucijomis arba teisėsauga.

Dokumentavimas taip pat turi apimti skaitmeninimą: nuotraukas, aprašus ir metaduomenis, leidžiančius greitai dalytis informacija su kitomis institucijomis, kai kyla įtarimų dėl neteisėtos objekto kilmės. Kuo informacija apie muziejaus rinkinius bus skaidresnė ir atviresnė, tuo mažesnė tikimybė, kad jie bus panaudoti neteisėtai prekybai.

Jeigu muziejus nustato ar pagrįstai įtaria, kad jo rinkiniuose, laikinuose projektuose ar parodose esantis objektas gali būti susijęs su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, jis turėtų veikti nedelsdamas, atsakingai ir laikydamasis teisinių procedūrų. Delsimas ar bandymas problemą spręsti neoficialiai gali ne tik pakenkti muziejaus reputacijai, bet ir užtraukti teisinę atsakomybę.

Tokiais atvejais muziejui patariama pranešti atsakingoms institucijoms – kultūros paveldo apsaugos, policijos ar kitoms teisėsaugos įstaigoms, kurios pagal kompetenciją nagrinėja neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis atvejus. Pranešimas turėtų būti pagrįstas faktais, dokumentais ir aiškiai suformuluotomis abejonėmis, vengiant nepagrįstų kaltinimų, bet ir nenuslepiant reikšmingų detalių.

Svarbus ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Muziejus turėtų:
- konsultuotis su kitais muziejais ir specialistais, turinčiais patirties panašiose situacijose,
- esant tarptautiniam kontekstui, bendradarbiauti su tarptautinėmis organizacijomis (pvz., ICOM, UNESCO, INTERPOL, EUROPOL),
- keistis informacija tiek, kiek leidžia teisės aktai ir konfidencialumo reikalavimai.

Visi veiksmai – sprendimai, susirašinėjimas, institucijų atsakymai, atlikti tyrimai – turi būti dokumentuojami. Tai svarbu ne tik dėl teisinio skaidrumo, bet ir muziejaus institucinės atminties, kad ateityje būtų galima mokytis iš patirties ir tobulinti procedūras.

Švietimas ir prevencija

Muziejai raginami aktyviai prisidėti prie neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencijos ne tik vidaus procedūromis, bet ir šviečiamąja veikla. Prevencija prasideda nuo žinių – tiek muziejų darbuotojų, tiek visuomenės supratimo, kokią žalą daro neteisėtas kultūros vertybių judėjimas.

Muziejus turėtų reguliariai rengti darbuotojų mokymus, skirtus:
- neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis formoms ir rizikoms atpažinti,
- kilmės (proveniencijos) nustatymo tyrimo metodams,
- teisiniams ir etiniams muziejaus įsipareigojimams,
- reagavimo į problemines situacijas procedūroms.

Tokie mokymai turėtų būti skirti ne tik rinkinių kuratoriams, bet ir ekspozicijų rengėjams, edukatoriams, administratoriams, apsaugos darbuotojams– visiems asmenims, vienaip ar kitaip susiduriantiems su kultūros vertybėmis.

Svarbi muziejaus misijos dalis – visuomenės supažindinimas su archeologinio ir kultūrinio paveldo niokojimo pasekmėmis. Tai galima daryti:
- parodose ir ekspozicijose, aiškinant radinių konteksto reikšmę,
- edukacinėse programose, skirtose mokiniams ir suaugusiesiems,
- viešose paskaitose, diskusijose, leidiniuose ir skaitmeninėje erdvėje.

Muziejus turėtų nuodugniai išaiškinti, kad neteisėtai įgyti objektai, net atrodantys vertingi ar įspūdingi, praranda didelę dalį savo mokslinės, kultūrinės ir etinės vertės. Objektas be konteksto tampa tik fragmentu, o ne liudijimu apie praeitį. Dar svarbiau – toks objektas liudija ne pažinimą, o sunaikinimą.

Viešojoje komunikacijoje muziejus gali:
- aiškinti, kodėl neteisėta prekyba skatina plėšikavimą archeologinėse vietose,
- parodyti, kaip neteisėti kasinėjimai negrįžtamai naikina istorines vietas,
- pabrėžti, kad kultūros paveldas priklauso visai visuomenei, o ne pavieniams kolekcininkams.

Švietimas taip pat yra prevencijos forma. Kuo daugiau žmonių supranta, kad „atsitiktinai rastas“ ar „iš senelio paveldėtas“ daiktas gali turėti teisinį ir etinį statusą, tuo mažesnė tikimybė, kad jis bus parduotas nelegaliai. Muziejai šioje srityje gali tapti patikimu informacijos šaltiniu, į kurį žmonės kreipiasi ne bijodami, o norėdami elgtis teisingai.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Neteisėta prekyba kultūros vertybėmis dažnai peržengia valstybių sienas, todėl veiksminga jos prevencija neįmanoma be tarptautinio bendradarbiavimo. Muziejai turėtų aktyviai dalyvauti tarptautiniame dialoge, dalytis informacija ir patirtimi bei prisidėti prie bendrų iniciatyvų, skirtų kultūros paveldo apsaugai.

Muziejai raginami:
- palaikyti ryšius su užsienio muziejais, mokslo įstaigomis ir paveldosaugos organizacijomis,
- dalyvauti tarptautiniuose tinkluose ir programose (pvz., ICOM, UNESCO ar ICOMOS veikloje),
- keistis informacija apie įtartinus objektus, neaiškios kilmės radinius ar naujas neteisėtos prekybos schemas.

Ypač svarbus yra dalyvavimas kultūros vertybių grąžinimo (restitucijos) procesuose. Muziejai turėtų:
- bendradarbiauti su kilmės šalimis ar bendruomenėmis, jei kyla pagrįstų klausimų dėl teisėtos objektų kilmės,
- būti pasirengę dialogui ir sprendimų paieškai, net jei tai reiškia sudėtingus teisinius ar moralinius klausimus,
- grąžinimą suvokti ne kaip pralaimėjimą, bet kaip profesinės etikos ir atsakomybės išraišką.

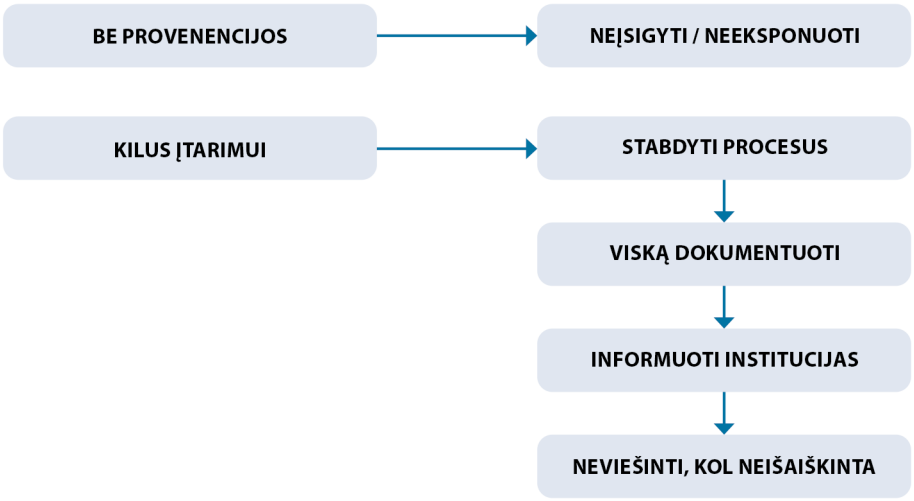
Tarptautinis bendradarbiavimas taip pat reiškia tarptautinių konvencijų ir rekomendacijų laikymąsi. Muziejai turi veikti vadovaudamiesi:
- UNESCO 1970 m. konvencija dėl nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonių,
- kitomis tarptautinėmis sutartimis ir rekomendacijomis, reglamentuojančiomis kultūros paveldo apsaugą,
- ICOM Muziejų etikos kodeksu (*angl. ICOM Code of Ethics for Museums*) kaip bendra profesinės etikos norma.

Svarbu, kad muziejai ne tik formaliai pripažintų šiuos dokumentus, bet ir taikytų jų principus kasdienėje veikloje. Tarptautiniai reikalavimai turi būti ne išorinė pareiga, o vidinis profesinis orientyras.

10

MUZIEJŲ PRAKTIKA

10.1. 1-as atvejis. Muziejui siūloma įsigyti vertybę

6 lentelė. Pagrindinės taisyklės, apibendrinančios svarbiausius muziejaus veiksmus, kai kyla klausimų dėl kultūros vertybės kilmės

Situacija, kai muziejui siūloma įsigyti ar priimti kultūros vertybę, yra viena jautriausių neteisėtos prekybos prevencijos požiūriu. Muziejus turi ne tik įvertinti objekto autentiškumą, bet ir nuspręsti, ar jo priėmimas neįtrauks muziejaus į neteisėtos prekybos grandinę.

Didžiausią riziką kelia spaudimas skubėti, emociniai argumentai („unikalu“, „paskutinė proga“, „iš unikalios kolekcijos“ ir pan.) ir neaiški objekto kilmės istorija. Jei objektas neturi aiškiai dokumentuotos proveniencijos, muziejus negali jo nei įsigyti, nei eksponuoti, nes taip būtų suteiktas tariamas teisėtumas.

Svarbu pabrėžti, kad objekto autentiškumas ir teisėta kilmė yra atskiri klausimai. Objektas gali būti autentiškas, tačiau įgytas neteisėtai. Todėl autentiškumo vertinimas turi vykti lygiagrečiai su proveniencijos ir teisėtumo patikra.

Ypač apdairiai vertintini archeologiniai radiniai „be konteksto“, objektai, siūlomi per tarpininkus, arba tokie, kurių kilmė grindžiama vien žodiniais pasakojimais.

Kilus pagrįstų abejonių, muziejui patariama atsisakyti objektą įsigyti ar priimti, užfiksuojant sprendimą ir jo motyvus. Jei situacija leidžia įtarti neteisėtą veiką, tikslinga pranešti atsakingoms paveldosaugos ar teisėsaugos institucijoms. Kol aplinkybės neišaiškintos, objektas neturėtų būti viešinamas ar pristatomas kaip „būsimas įsigijimas“.

Pasiūlymo registravimas

Siekiant užtikrinti skaidrumą ir atsekamumą, kad vėliau būtų aišku, kas, kada ir kokiomis aplinkybėmis objektą pasiūlė, kiekvienas siūlymas muziejui turi būti registruojamas, sudaromas pradinis objekto aprašas, užrašomi siūlytojo duomenys ir siūlymo forma (pirkimas, dovana, skolinimas ir pan.).

Pirminis rizikos įvertinimas

Pirminio vertinimo tikslas – ne priimti galutinį sprendimą, o atskirti mažos ir didelės rizikos pasiūlymus. Muziejus turėtų įvertinti, ar pateikta pakankamai informacijos apie objekto kilmę ir ar nėra akivaizdžių rizikos požymių (tokių kaip trūkstami dokumentai, tarpininkai, spaudimas skubėti).

Autentifikavimas ir teisėtumo patikra

Objekto autentiškumas yra būtinas, tačiau nepakankamas kriterijus – autentiškas daiktas vis tiek gali būti įgytas neteisėtai. Todėl muziejus objekto autentiškumą, tipą ir laikotarpį turėtų vertinti lygiagrečiai su kilmės patikra bei ankstesnių savininkų grandinę ir objekto judėjimą pagrindžiančiais dokumentais.

Kolegialus sprendimas

Sprendimų dėl įsigijimo neturėtų priimti vienas asmuo – tai padeda muziejui išvengti subjektyvių ar impulsyvių sprendimų. Sprendimai turėtų būti svarstomi komisijos ar kolegialios grupės, pagrindžiami raštu ir motyvuojami ne tik moksliškai, bet ir teisiškai bei etiškai.

Veiksmai kilus abejonių

Kilus abejonių, objektas neturi būti rodomas ar viešinamas kaip „būsimas įsigijimas“. Muziejus turi atsisakyti jį įsigyti ar priimti, o sprendimas turi būti dokumentuojamas. Prireikus pranešama atsakingoms institucijoms.

Institucinė refleksija

Net ir atsisakytas pasiūlymas stiprina muziejų, jei iš jo pasimokoma ir tobulinamos vidaus taisyklės. Kiekvienas atvejis turėtų būti vertinamas kaip patirties šaltinis.

10.2. Praktinė situacija. Atsitiktinio archeologinio radinio priėmimas, laikantis kilmės ir teisėtumo patikros principų

Privatus asmuo per savivaldybės tarpininkus kreipėsi į Kultūros paveldo departamento teritorinį padalinį – pranešė, kad dirbamame lauke aptiko gerai išlikusį kalaviją. Asmuo radinį pateikė ne tiesiogiai muziejui, bet kompetentingoms institucijoms, stengdamasis laikytis nustatytos pranešimo apie archeologinius radinius tvarkos.

Kultūros paveldo departamentui paprašius, radinį įvertino archeologai ir kiti srities ekspertai. Buvo nustatyta, kad nors kalavijas aptiktas atsitiktinai, jis yra retas ir unikalus Lietuvos archeologinėje medžiagoje, datuotinas XIII–XIV a. ir turintis nacionalinę reikšmę. Įvertinus radinio būklę, medžiagą ir išlikimą, buvo pateiktos rekomendacijos dėl jo saugojimo, konservavimo ir restauravimo sąlygų.

Komisija, remdamasi ekspertų išvadomis ir pateikta informacija apie radimo aplinkybes, priėmė administracinį sprendimą radinį pripažinti turinčiu istorinę, kultūrinę ir archeologinę vertę. Kultūros paveldo departamentas kreipėsi į Kultūros ministeriją ir ši *nurodė, kuriam muziejui radinys turi būti perduotas. Tokiu būdu muziejus gavo objektą, jau turintį aiškiai apibrėžtą teisinį statusą ir dokumentuotą kilmės bei vertinimo istoriją.*

Priimdamas radinį, muziejus įsipareigojo užtikrinti tinkamas saugojimo sąlygas, kuo skubiau atlikti kultūros vertybės konservavimo ir restauravimo darbus, pradėti metalo sudėties, tipologinius ir technologinius tyrimus, taip pat įtraukti radinį į mokslinių tyrimų ir viešinimo programas. Be to, radimo vietoje buvo surengti archeologiniai žvalgymai, siekiant patikrinti, ar nėra išlikusio archeologinio

konteksto, papildomų radinių ar pažeistų sluoksnių. Tai padėjo ne tik geriau suprasti kalavijo kilmę, bet ir įvertinti radimo aplinkybes platesniame kultūriniame ir istoriniame kontekste.

Vadovaujantis galiojančiomis teisės aktų nuostatomis dėl atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius, radėjui buvo paskirtas ir išmokėtas atlyginimas.

10.3. 2-as atvejis. Papildomi rinkinių tyrimai atskleidžia muziejuje saugomos vertybės proveniencijos spragas

Situacija, kai muziejus nustato ar pagrįstai įtaria, kad jo rinkiniuose esantis, inventorizuotas ir turintis muziejaus apskaitos statusą objektas galėjo būti įgytas neteisėtai, yra ypač jautri. Ji apima teisinius, reputacinius ir etinius klausimus. Tokiais atvejais svarbiausia veikti nuosekliai, skaidriai ir nepriimti sprendimų, kurie priklauso kompetentingų institucijų atsakomybės sritims.

Probleminis objektas muziejaus rinkiniuose gali būti nustatytas tikrinant, t. y. inventorizuojant muziejaus rinkinius, muziejines vertybes rengiantis skaitmeninti ar rengiant naujas ekspozicijas ir parodas, atliekant mokslinius tyrimus, gavus informacijos iš kitų institucijų, tyrėjų ar visuomenės, taip pat pastebėjus neatitikimų dokumentacijoje.

Rizikos požymiai, galintys kelti įtarimų:
- neaiški ar prieštaringa objekto kilmės istorija,
- trūkstami arba nepatikimi įsigijimo dokumentai,
- ankstesnių savininkų grandinės spragos,
- užuominos apie radimą vykdant neteisėtus kasinėjimus,
- galimi ryšiai su neteisėtu išvežimu ar prekyba,
- be konteksto pateikiami archeologiniai radiniai.

Minėtais atvejais objektas laikytinas didesnės rizikos objektu, ir jam turi būti taikomas sustiprintas patikrinimas.

Nustačius pagrįstų įtarimų, muziejui patariama pranešti apie juos kompetentingoms institucijoms (paveldosaugos ir, prireikus, teisėsaugos) – pateikti visą dokumentaciją ir aiškiai įvardyti abejones. Jei objektas galbūt kilęs iš kitos valstybės ar regiono, kontaktas su kilmės šalies institucijomis turi vykti oficialiais kanalais, prireikus pasitelkiant tarptautines organizacijas.

Kol bandoma išsiaiškinti aplinkybes:
- objektas neturėtų būti viešai eksponuojamas,
- apie jį neturėtų būti kuriama reklaminė ar reprezentacinė komunikacija,
- informacija turėtų būti valdoma atsakingai, vengiant spekuliacijų ir nepagrįstų viešų teiginių.

Jeigu nustatoma, kad objektas įgytas neteisėtai, tolesni sprendimai turi būti įgyvendinami pagal teisines procedūras, bendradarbiaujant su kompetentingomis institucijomis. Muziejaus apskaitoje būtina aiškiai pažymėti objekto istoriją, tyrimo eigą ir sprendimo aplinkybes.

Jeigu įtarimai nepasitvirtina, objekto dokumentacija turi būti papildyta tyrimo duomenimis, patikslinant jo provenienciją ir įsigijimo aplinkybes. Bet kuriuo atveju tai turėtų tapti institucine mokymosi medžiaga: peržiūrint procedūras, stiprinant dokumentavimo reikalavimus ir darbuotojų kompetencijas.

10.4. Praktinė situacija. Restitucijos atvejis muziejuje

Dar sovietmečiu muziejus įsigijo du paveikslus, kurie buvo priskirti žymaus italų dailininko kūrybai. Šie objektai ilgą laiką buvo saugomi muziejaus rinkiniuose ir eksponuojami.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir vystantis tarptautiniam bendradarbiavimui, muziejui rengiant tarptautines savo rinkinių parodas, minėti paveikslai patraukė užsienio šalių muziejų atstovų dėmesį. Įvertinę informaciją ir pastebėję neatitikimų dėl objektų kilmės, vieno užsienio šalies muziejaus specialistai pranešė savo valstybės institucijoms.

Atsakydamos į užsienio šalies valdžios institucijos užklausą, Lietuvos institucijos pradėjo dialogą dėl paveikslų kilmės ir teisėtumo. Tiriant buvo nustatyta, kad paveikslai, tikėtina, Antrojo pasaulinio karo metu buvo neteisėtai išvežti iš užsienio valstybės teritorijos.

Remiantis tarptautinėmis restitucijos nuostatomis ir valstybės interesu skatinti teisėtą kultūros vertybių grąžinimą, Lietuvos valdžios institucijos pradėjo derybas su užsienio šalies atstovais dėl paveikslų perdavimo. Šis procesas apėmė teisinių, istorinių ir ekspertinių vertinimų organizavimą, kad būtų aiškiai nustatytas paveikslų kilmės kelias, savininko teisės ir tarptautinės pareigos.

Galutiniai sprendimai dėl paveikslų grąžinimo ir (arba) galimų kompensacijų derinami remiantis teisinėmis konsultacijomis, tarptautinėmis sutartimis ir institucinėmis procedūromis, pabrėžiant, kad muziejus veikia ne kaip savarankiškas teisinis sprendėjas, o kaip institucijos, įsitraukusios į tarptautinį vertybių sugrąžinimą, partneris.

10.5. 3-ias atvejis. Legalus neteisėtai įgytų vertybių patekimas į muziejaus rinkinius

Pasitaiko aplinkybių, kai abejotinos kilmės kultūros vertybės į muziejų patenka teisėtu būdu – ikiteisminio tyrimo ar teismo sprendimu, taip pat paveldosaugos arba teisėsaugos institucijų pavedimu. Nors muziejus tokiais atvejais nėra neteisėtos veikos dalyvis, jis tampa su nusikalstama veika ar administraciniais pažeidimais susijusių objektų paskirtu teisėtu saugotoju. Todėl muziejui šiuo atveju nereikia spręsti, ar priimti objektą, bet kaip saugoti, dokumentuoti ir komunikuoti, tol kol bus priimtas galutinis teisinis sprendimas dėl atitinkamų vertybių.

Neteisėtai įgyti objektai į muziejų gali patekti:
- kaip konfiskuoti radiniai iš nelegalių archeologinių kasinėjimų,
- kaip kontrabandos bylose paimti daiktai,
- kaip ikiteisminio tyrimo ar teismo bylose naudojami daiktiniai įrodymai,
- kaip laikinai saugoti perduoti objektai iki galutinio teisinio sprendimo.

Tokiose situacijose muziejus veikia ne kaip kolekcijos kūrėjas, o kaip laikinas saugotojas, kuriam patikėtas sudėtingą teisinę ir etinę istoriją turintis objektas.

Perdavimo pagrindo fiksavimas

Kiekvienas toks atvejis turi būti aiškiai atskirtas nuo įprastų įsigijimų. Muziejus privalo:
- gauti rašytinį dokumentą, patvirtinantį objekto perdavimo pagrindą (teismo nutartį, institucijos pavedimą, konfiskavimo aktą ir pan.);
- užregistruoti objektą kaip laikinai saugomą arba turintį specialų teisinį statusą;
- pažymėti, kad muziejus nėra šio objekto savininkas.

Apskaitoje turi būti aiškiai nurodyta, kas ir kokiu pagrindu, kokiam laikotarpiui ir kokiu tikslu (saugoti, tirti, laikyti iki sprendimo priėmimo) perdavė objektą.

Objekto dokumentacijoje turi būti aiškiai nurodyta, kad jo kilmė susijusi su neteisėta veikla, bet jo buvimas muziejuje yra teisėtas ir laikinas arba grindžiamas specialiu teisiniu statusu.

Saugojimo ir prieigos režimas

Jeigu objektas yra daiktinis įrodymas ikiteisminėje byloje, muziejus privalo laikytis visų teisėsaugos institucijų nurodymų dėl jo saugojimo, naudojimo ir prieigos. Tokie objektai turi būti saugomi laikantis padidinto atsargumo:

- ribojama prieiga prie jų,
- užtikrinama, kad objektai nebūtų pakeisti ar pažeisti.

Viešinimo ir eksponavimo ribojimai

Kol nėra galutinio teisinio sprendimo dėl objekto statuso:

- jis neturėtų būti eksponuojamas kaip muziejaus kolekcijos dalis,
- objektas negali būti pristatomas kaip „įsigyta vertybė“ ar „naujas eksponatas“,
- komunikacijoje turi būti aiškiai nurodytas teisinis ir laikinas jo statusas.

Jeigu nusprendžiama objektą rodyti edukaciniais tikslais, turi būti:

- išsamiai paaiškinta jo neteisėtos kilmės istorija,
- pabrėžta archeologinio konteksto sunaikinimo žala, jei tai archeologinė vertybė,
- akcentuota muziejaus kaip saugotojo pozicija.

Toks eksponavimas neturi patraukliai pateikti neteisėtos veiklos ar romantizuoti plėšikavimo.

Sprendimų įgyvendinimas ir institucinis mokymasis

Muziejus tampa ne pasyviu saugojimo tašku, o aktyvia institucija, kuri net ir sudėtingomis teisinėmis ir etinėmis aplinkybėmis veikia skaidriai, profesionaliai ir atsakingai kultūros paveldo ir visuomenės atžvilgiu.

Atskira neteisėtai ar netvarkingai įgytų radinių patekimo į muziejų kategorija yra atvejai, kai archeologiniai radiniai ir kitos kultūros vertybės muziejui perduodami ne muziejaus iniciatyva, o valstybės institucijų sprendimu, vadovaujantis Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklėmis (patvirtintomis Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. ĮV-377 „Dėl atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklių patvirtinimo“). Šios taisyklės reglamentuoja situacijas, kai asmuo randa istorinę, kultūrinę vertę turintį objektą ir apie tai praneša kompetentingoms institucijoms. Įvertinus radinio vertę, gali būti priimtas sprendimas radėjui išmokėti atlyginimą, o radinys tampa valstybės nuosavybe ir perduodamas saugoti muziejui ar kitai atminties institucijai.

Muziejui radiniai perduodami jau turintys aiškiai apibrėžtą teisinį statusą:
- radinys yra įvertintas kompetentingų institucijų,
- pripažintas turinčiu istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę,
- dėl jo priimtas administracinis sprendimas,
- nustatyta radinio perdavimo muziejui tvarka.

Tokiais atvejais muziejus nėra institucija, sprendžianti dėl radinio teisėtumo ar radimo aplinkybių – šį vertinimą atlieka valstybės institucijos. Tačiau muziejus privalo tinkamai dokumentuoti:
- kokiu teisiniu pagrindu radinys perduotas muziejui,
- kokia institucija priėmė sprendimą,
- kokiu dokumentu įformintas perdavimas,
- kokios radimo aplinkybės nurodytos oficialiuose dokumentuose.

Muziejus neturi teisės ir neturėtų pats priimti kultūros vertybės ar archeologinio radinio, jei yra pagrįstų požymių, kad tokia vertybė ar radinys buvo įgyti ar rasti neteisėtai. Tokiais atvejais muziejus negali veikti kaip „gelbėtojas“, perimantis objektą tiesiogiai iš asmens, nes tai nėra kultūros paveldo apsauga, o gali tapti nelegalios veiklos įteisinimu.

Kai muziejus priima objektą tiesiogiai iš asmens, kuris jį rado ar įgijo neteisėtai:
- objektui suteikiamas tariamas teisėtumo statusas,
- silpninami valstybės kontrolės ir atsakomybės mechanizmai,
- visuomenei siunčiama klaidinga žinutė, kad „svarbu atnešti į muziejų, o kaip objektas gautas – nebesvarbu“.

Tokia praktika gali skatinti:
- neteisėtus archeologinius kasinėjimus,
- paieškas naudojant metalo ieškiklius,
- neteisėtą prekybą, nes muziejus tampa saugia „galutine stotele“.

Todėl tinkama ir atsakinga muziejaus laikysena tokiose situacijose yra:
- nepriimti objekto tiesiogiai,
- paaiškinti asmeniui, kad tokie atvejai turi būti tvarkomi per kompetentingas valstybės institucijas,
- asmeniui nurodyti kreiptis į Kultūros paveldo departamentą, policiją ar kitą atsakingą instituciją,
- jei reikia, situaciją užregistruoti vidaus dokumentuose.

Todėl radiniai, perduoti muziejui valstybės institucijų sprendimu, turi būti suvokiami ne kaip muziejaus savarankiškų veiksmų rezultatas, o kaip valstybės kultūros paveldo politikos dalis. Muziejus šiuo atveju veikia ne kaip atrinkėjas ar „gelbėtojas“, bet kaip patikėtinė institucija, kuriai pavesta saugoti, tirti ir viešinti objektą jau po to, kai teisinis jo statusas yra aiškiai nustatytas.

Tokiu būdu muziejus prisideda ne prie neteisėtos veiklos padarinių „užglaistymo“, bet prie teisėtos, skaidrios ir atsakingos kultūros paveldo apsaugos sistemos veikimo, kurioje kiekviena institucija – radėjas, valstybės institucijos ir muziejus – turi aiškiai apibrėžtus vaidmenis ir atsakomybę.

10.6. Praktinė situacija. Konfiskuotų kultūros vertybių perdavimas saugoti muziejui teismo sprendimu

Iš Baltarusijos į Lietuvos Respubliką per muitinės postą automobiliu vykęs Lietuvos pilietis bandė neteisėtai įvežti daugiau nei 600 senovinių papuošalų. Asmuo negalėjo paaiškinti, kiek už šiuos daiktus sumokėjo, nepateikė jokių pirkimą patvirtinančių dokumentų ir neturėjo leidimų, suteikiančių teisę išvežti kultūros vertybes iš Baltarusijos ir įvežti jas į Lietuvą. Dėl šių aplinkybių muitinės pareigūnams kilo pagrįstų įtarimų, kad daiktai gabenami kontrabanda, todėl vairuotojas ir krovinys buvo sulaikyti.

Kultūros paveldo departamento specialistai, įvertinę sulaikytus daiktus, nustatė, kad tai archeologiniai radiniai, turintys istorinę, mokslinę ir kultūrinę vertę. Taip pat buvo nustatyta jų piniginė vertė.

Asmeniui buvo pritaikyta baudžiamoji atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, papuošalai buvo konfiskuoti valstybės naudai. Vėliau, sudarius neatlygintinės pasaugos sutartį ir pasirašius perdavimo aktus, konfiskuotos kilnojamosios kultūros vertybės buvo perduotos saugoti muziejui.

Pagal pasaugos sutartį muziejus, kaip saugotojas, įsipareigojo neatlygintinai saugoti perduotus konfiskuotus objektus ir, pareikalavus, juos grąžinti. Muziejus neturi teisės perduoti šių vertybių naudotis tretiesiems asmenims ir atsako už jų praradimą, trūkumą ar sugadinimą, jeigu tai įvyko saugojimo metu. Tokiu būdu muziejus šiuo atveju veikia ne kaip objektus įsigyjantis subjektas, bet kaip valstybės paskirtas saugotojas, užtikrinantis, kad konfiskuotos kultūros vertybės būtų išsaugotos iki galutinio teisinio jų statuso ar panaudojimo sprendimo.

PRIEDAI

I. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI IR NORMINIAI DOKUMENTAI, REGLAMENTUOJANTYS MUZIEJŲ IR PAVELDOSAUGOS VEIKLĄ LIETUVOJE

Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.863886C4199F/asr

Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015

Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9BC8AEE9D9F8/asr

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr

Muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatai: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3f727670d1e711ed9978886e85107ab2

Nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimų metu rastų archeologinių radinių perdavimo muziejams taisyklės: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.35729CFD8291/bgcJdVApUD

Atlyginimo už istorinę, kultūrinę ar archeologinę vertę turinčius radinius taisyklės: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F74F14CD60D8/asr

Atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtus lobius taisyklės: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.501CB7B50A2E

Prekybos antikvariniais daiktais taisyklės: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E46086F54314/asr

Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklės ir Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos leidimą, sąrašas: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A06AF0E42F1/asr

II. TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS, KURIOS RŪPINASI NETEISĖTOS PREKYBOS KULTŪROS VERTYBĖMIS REGLAMENTAVIMU

Jungtinių Tautų Organizacija (JTO)

Jungtinių Tautų Organizacijos (*angl. United Nations*) kovos su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis politika grindžiama Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Lietuva šį dokumentą ratifikavo 2002 m. kovo 19 d.),[1] Tarptautinėmis nusikaltimų prevencijos ir baudžiamojo teisingumo reagavimo į prekybą kultūros vertybėmis ir kitus susijusius nusikaltimus gairėmis[2] bei jų įgyvendinimo metodika.[3] Šie teisės aktai įgyvendinami per Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikaltimų prevencijos biurą (UNODC, *angl. United Nations Office on Drugs and Crime*), kuris su partneriais ragina valstybes ratifikuoti ir įgyvendinti atitinkamus tarptautinius dokumentus, gerinti susijusių duomenų rinkimą, skatinti naudoti UNODC žinių apie organizuotą nusikalstamumą valdymo priemones.[4] Prie UNODC veikia patariamoji ekspertų grupė.[5] UNODC duomenų bazėje kaupiama informacija apie įvairaus pobūdžio nusikaltimus. Elektroninių išteklių ir baudžiamosios teisės įstatymų dalijimosi sistemoje (SHERLOC, *angl. Sharing Electronic Resources and*

1 *United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York, 15 November 2000*, https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=xviii-12&chapter=18&clang=_en. Lietuvių kalba: https://www.e-tar.lt/portal/lega-lAct.html?documentId=TAR.EDA96BD597A4

2 *International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences*. https://www.unodc.org/documents/gpcd/Cultural_Property/International_Guidelines_for_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_with_Respect_to_Trafficking_in_Cultural_Property_and_Other_Related.pdf

3 *Practical Assistance Tool to assist in the implementation of the International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences*, https://www.unodc.org/documents/organized-crime/trafficking_in_cultural/16-01842_ebook.pdf

4 *UNODC mandates on trafficking in cultural property*, https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/emerging-crimes/trafficking-in-cultural-property-mandate.html?testme

5 *Open-ended intergovernmental expert group on protection against trafficking in cultural property*, https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/emerging-crimes/trafficking-in-cultural-property-expert-groups.html?testme

Laws on Crime)[6] susietos penkios duomenų bazės: teismų praktikos, teisės aktų, bibliografijos, strategijų ir sutarčių. Visi SHERLOC duomenų bazėje esantys ištekliai apima daug temų, susijusių su penkiolika nusikaltimų rūšių. Dėl tokios plačios aprėpties naudotojai gali įžvelgti esamus ryšius tarp įvairių organizuoto nusikalstamumo formų, įskaitant prekybą kultūros vertybėmis.[7]

Kartu su INTERPOL ir Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO, *angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) UNODC įgyvendina iniciatyvą „Bendri veiksmai prieš kultūros paveldo kontrabandą“ (CATCH, *angl. Co-Action Against Trafficking in Cultural Heritage*).[8] Jungtinių Tautų kovos su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis politika taip pat įgyvendinama per UNESCO programas.[9]

Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO)

Pagrindinis UNESCO dokumentas, susijęs su šiame vadove aptariama sritimi, yra 1970 m. Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonių konvencija (sutrumpintai – 1970 m. konvencija), kurią yra ratifikavusios 149 šalys[10], taip pat šios konvencijos įgyvendinimo gairės.[11] Lietuvos Respublika 1970 m. konvenciją ratifikavo 1998 metais.[12]

6 *SHERLOC (Sharing Electronic Resources and Laws on Crime)*, https://www.unodc.org/cld/st/home.html

7 *Fighting the illicit trafficking of cultural property: a toolkit for European judiciary and law enforcement*, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266098

8 Co-Action Against Trafficking in Cultural Heritage, https://www.unodc.org/documents/gpcd/Cultural_Property/CATCH_Factsheet.pdf

9 *Fight Illicit Trafficking of Cultural Property*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking

10 *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Date and place of adoption: 14 November 1970, Paris, France*, https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural?hub=416#item-2. Lietuvių kalba: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59992

11 *Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970)*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/operational-guidelines?hub=416

12 Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonės. Lietuvos UNESCO nacionalinė komisija, https://unesco.lt/kultura/nelegalus-kulturos-vertybiu-gabenimas

1970 m. konvencija išplėtė kultūros vertybių apsaugos sampratą ir būdus, nustatytus 1954 m. Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencijoje ir jos protokoluose (sutrumpintai – 1954 m. Hagos konvencija).[13] 1970 m. konvencijoje neteisėta prekyba kultūros vertybėmis įvardijama kaip viena pagrindinių nacionalinio kultūros paveldo nuskurdinimo priežasčių. Pagrindinės keliamos problemos yra nacionalinių teisinių ir administracinių apsaugos sistemų stoka arba silpnumas, nepakankama archeologinių kasinėjimų ir kultūros vertybių išvežimo kontrolė, neetiška praktika meno ir antikvarinių vertybių rinkoje bei veiksmingo tarptautinio bendradarbiavimo trūkumas, apsunkinantis neteisėtos tarpvalstybinės prekybos prevenciją ir neteisėtai išvežtų objektų grąžinimą. 1970 m. konvenciją pasirašiusios valstybės įsipareigoja *[...] įteisinti būtinas saugos priemones: uždrausti muziejams įsigyti kultūros vertybes, kurios buvo neteisėtai išvežtos; uždrausti įvežti kultūros vertybes, pavogtas iš muziejų ar valstybės, savivaldybių, visuomeninių institucijų įsiteisėjus šiai 1970 m. Konvencijai; valstybės, kuriai pagal kilmę priklauso kultūros vertybė, prašymu surasti ir sugrąžinti iš jos pavogtą ir įvežtą kultūros vertybę [...].*[14]

UNESCO taip pat administruoja nacionalinių kultūros paveldo teisės aktų duomenų bazę,[15] nacionalines 1970 m. konvencijos ataskaitas[16] ir virtualų pavogtų kultūros objektų muziejų.[17] UNESCO yra parengusi šiai temai skirtų tyrimų ataskaitų, metodinių ir informacinių leidinių bei mokymų medžiagos.[18] Prie UNESCO taip pat veikia Tarpvyriausybinis kultūros vertybių grąžinimo į kilmės šalis arba jų restitucijos neteisėto pasisavinimo atvejais komitetas.[19]

[13] *Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention. Date and place of adoption 14 May 1954. The Hague, Netherlands*, https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention. Lietuvių kalba: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.67006

[14] Nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonės. Lietuvos UNESCO nacionalinė komisija, https://unesco.lt/kultura/nelegalus-kulturos-vertybiu-gabenimas

[15] *UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws (CultNatLaws Database)*, https://www.unesco.org/en/cultnatlaws?hub=416

[16] *National Reports by States Parties and other Member States*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/national-reports?hub=416

[17] *UNESCO Virtual Museum of Stolen Cultural Objects*, http://museum.unesco.org/

[18] *Fight Illicit Trafficking of Cultural Property*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/cooperation-european-union/eu-resources

[19] The UNESCO Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation (ICPRCP), https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/return-and-restitution

Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT)

Neteisėta prekyba kultūros vertybėmis patenka ir į Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT, *angl. International Institute for the Unification of Private Law*) interesų sritį.[20] UNIDROIT pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų konvencija papildo UNESCO 1970 m. konvenciją.[21] UNIDROIT konvencijoje valstybės įsipareigoja vienodai traktuoti pavogtų ar neteisėtai eksportuotų kultūros vertybių grąžinimą ir sudaro galimybę grąžinimo reikalavimus nagrinėti tiesiogiai nacionaliniuose teismuose. Be to, UNIDROIT konvencija apima visas pavogtas kultūros vertybes, ne tik inventorizuotas ir deklaruotas oficialiai, bei numato, kad visas kultūros paveldas turi būti grąžintas savininkams.[22]

Siekiant skatinti teisinę aplinką, palankią pavogtų ar neteisėtai eksportuotų kultūros objektų grąžinimui teisėtiems savininkams, buvo sukurtas akademinis UNIDROIT konvencijos projektas (UCAP, *angl. UNIDROIT Convention Academic Project*). Jo paskirtis – padėti mokslininkams, studentams, praktikuojantiems teisininkams, teisėjams, kitiems valstybės pareigūnams, taip pat meno rinkos dalyviams gauti informacijos apie 1995 m. UNIDROIT konvenciją dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų. Be to, UCAP atliekami tyrimai ir moksliniai darbai padeda nustatyti geriausią praktiką meno rinkoje, įgyvendinant UNIDROIT konvenciją.[23]

Tarptautinės policijos organizacijos (INTERPOL, EUROPOL)

Kultūros paveldo apsauga yra viena iš Tarptautinės kriminalinės policijos organizacijos (INTERPOL, *angl. International Criminal Police Organization*) veiklos sričių.[24] INTERPOL užtikrina informacijos mainus tarp valstybių, suburia ekspertus, moko, kaip kovoti su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, nagrinėja informaciją apie pavogtas ar neteisėtai perkamas arba parduodamas

[20] *The International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT)*, https://www.unidroit.org/

[21] *UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects. Rome, 24 June 1995*, https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/. Lietuvių kalba: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31942?jfwid=-2y4hh3aef

[22] *Legal instruments. UNESCO*, https://www.unesco.org/en/node/66421

[23] *UNIDROIT Convention Academic Project (UCAP)*, https://1995unidroitcap.org/

[24] *Cultural Heritage Crime. Interpol*, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime

vertybes ir administruoja pagrobtų meno kūrinių duomenų bazę[25]. Taip pat INTERPOL analizuoja naujas kultūros objektų vagysčių tendencijas, pavyzdžiui, padirbtų arba suklastotų kūrinių plitimą arba abejotinos kilmės kūrinių pardavimą internete. Šiais klausimais organizacija konsultuoja valstybes ir stiprina pasaulinį kovos su neteisėta prekyba kultūros objektais tinklą.[26]

INTERPOL palaiko tarptautinį kultūros vertybių aprašymo standartą „Object ID"[27] ir mobiliąją programėlę „ID-Art", kuri padeda nustatyti pavogtas kultūros vertybes, sumažinti neteisėtą prekybą jomis ir padidinti pavogtų daiktų susigrąžinimo galimybes[28]. Kartu vykdoma pasaulinės rinkos situacijos analizė ir rengiamos ataskaitos.[29]

Kultūros paveldo nusikaltimai yra ir viena iš Europos policijos biuro (EUROPOL, *angl. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation*) veiklos sričių.[30] Europos kovos su nusikalstamumo grėsmėmis daugiadalykė platforma (EMPACT, *angl. European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats*) nustato integruotą požiūrį į ES vidaus saugumą ir apima įvairias priemones – nuo išorės sienų kontrolės, policijos, muitinės ir teisminio bendradarbiavimo iki informacijos valdymo, inovacijų, mokymo, prevencijos ir vidaus saugumo išorės aspekto, taip pat (jei taikoma) viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės.[31]

Pasaulio muitinių organizacija

Pasaulio muitinių organizacija (WCO, *angl. World Customs Organization*) greta kitų veiklų sričių įgyvendina Kultūros paveldo programą, nes valstybių

[25] Pagrobtų meno kūrinių duomenų bazė, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database

[26] *How we fight cultural heritage crime. Interpol,* https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/How-we-fight-cultural-heritage-crime

[27] *Object ID international standard for describing cultural objects,* https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Object-ID

[28] Mobilioji programėlė „ID-Art", https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app

[29] *2021 Assessing Crimes Against Cultural Property,* https://www.interpol.int/content/download/18513/file/Assessement%20Crime%20against%20cultural%20property%202021_Brochure-EN.pdf

[30] *The illegal trade in cultural goods,* https://www.europol.europa.eu/crime-areas/organised-property-crime/illegal-trade-in-cultural-goods

[31] *European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT),* https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact

sienos vis dar yra viena iš efektyviausių vietų sulaikant pavogtas kultūros vertybes.[32] Vykdydama šią veiklą, WCO bendradarbiauja su INTERPOL, ICOM ir UNESCO. Pasaulio muitinių organizacijos principai šioje srityje išdėstyti Tarybos rezoliucijoje dėl muitinių vaidmens užkertant kelią neteisėtai prekybai kultūros vertybėmis.[33] WCO remiasi valstybių narių muitinių administracijų kompetencija bei regioninėmis žvalgybos ryšių tarnybomis.[34]

Viena iš svarbiausių Kultūros paveldo programos sukurtų ir valdomų priemonių yra saugus ryšių tinklas (ARCHEO), skirtas kultūros vertybių kontrabandos ir vagysčių prevencijai ir veikiantis Pasaulio muitinių organizacijos *WCO CENcomm* platformoje.[35] Bendradarbiaudama su INTERPOL, EUROPOL ir nacionalinėmis teisėsaugos institucijomis, WCO vykdo bei koordinuoja regioninę ir pasaulinę operatyvinę veiklą, skirtą užkirsti kelią neteisėtai prekybai kultūros vertybėmis. WCO narės reguliariai prisideda prie Europos regioninės operacijos „Pandora“ ir kas dvejus metus organizuojamos pasaulinės WCO–INTERPOL operacijos „Athena“. WCO taip pat atlieka situacijos tyrimus[36] ir rengia metodines priemones.[37]

Europos Taryba

Europos Taryba yra priėmusi Konvenciją dėl nusikaltimų, susijusių su kultūros vertybėmis. Konvencija siekiama užkirsti kelią neteisėtai prekybai kul-

[32] *Cultural Heritage Programme. World Customs Organization*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/cultural-heritage-programme.aspx

[33] *WCO Council Resolution on the Role of Customs in Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects, Brussels, 2016*, https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/legal-instruments/resolutions/resolution_cultural-objects.pdf?la=en

[34] *Regional Intelligence Liaison Offices (RILO)*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/intelligence-and-risk-management-programme/rilo.aspx

[35] ARCHEO, https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/cultural-heritage/archeo_brochure_en.pdf

[36] *Illicit Trade Reports. WCO*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/resources/publications.aspx

[37] *Training Handbook on the Prevention of Illicit Trafficking of Cultural Heritage (PITCH)*, https://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2020/april/wco-pitch-training-handbook-now-available-in-4-languages.aspx

tūros vertybėmis ir jų naikinimui, kovoti su šiuo reiškiniu platesniame Europos Tarybos veiksmų kovos su terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu kontekste bei skatinti tarptautinį bendradarbiavimą. Tai yra vienintelis tarptautinis susitarimas, skirtas neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis kriminalizavimui.[38]

Europos Sąjungos institucijos

Svarbiausi Europos Sąjungos teisiniai dokumentai šiame vadove nagrinėjamoje srityje yra 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/60/ES dėl neteisėtai iš valstybės narės teritorijos išvežtų kultūros objektų grąžinimo,[39] Tarybos reglamentas (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto[40] ir 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/880 dėl kultūros vertybių įvežimo ir importo.[41] Remiantis šiais dokumentais yra rengiamos strategijos[42] ir veiksmų planai.[43] ES lygmeniu teigiama, kad *[...] kultūros vertybės dažnai turi didelę kultūrinę, meninę, istorinę ir mokslinę reikšmę. Todėl neteisėta prekyba kultūros vertybėmis gali turėti niokojantį ir negrįžtamą poveikį kultūros paveldui ES ir už jos ribų. Ji naikina mūsų kolektyvinę atmintį ir atima iš žmonijos istorijos liudijimus. Ypač didelė rizika kyla krizių ir konfliktų zonoms.* Apibrėžiant neteisėtos veiklos rūšis, susijusias su

38 *Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property (CETS No. 221). Nicosia 19/05/2017*, https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/convention-on-offences-relating-to-cultural-property; https://rm.coe.int/council-of-europe-convention-on-offences-relating-to-cultural-property/1680a5dafb

39 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/60/ES dėl neteisėtai iš valstybės narės teritorijos išvežtų kultūros objektų grąžinimo (ELI), http://data.europa.eu/eli/dir/2014/60/oj

40 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto (kodifikuota redakcija) (ELI), http://data.europa.eu/eli/reg/2009/116/oj

41 *Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods (ELI)*, http://data.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj

42 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2021–2025 m. ES kovos su organizuotu nusikalstamumu strategija. COM/2021/170 galutinis, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0170

43 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl 2023–2025 m. ES kovos su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis veiksmų plano. COM(2022) 800 galutinis. Briuselis, 2022-12-13

neteisėta prekyba kultūros vertybėmis, išskiriama: *[...] 1) vagystės ir plėšimai, 2) grobstymas (neteisėtas senovės reliktų išvežimas iš archeologinių vietovių, pastatų ar paminklų, 3) kultūros vertybių klastojimas [...]*.[44]

Europos Sąjunga pripažįsta kultūros vertybių importą ir eksportą, tačiau siekia nustatyti sąlygas ir procedūras, kurios apsaugotų žmonijos kultūros paveldą bei užkirstų kelią neteisėtai prekybai kultūros vertybėmis, visų pirma tais atvejais, kai tokia neteisėta prekyba galėtų prisidėti prie teroristų finansavimo. Prie išorinių ES sienų turi būti taikoma vienoda kontrolė, t. y. eksportuojant ir importuojant kultūros vertybes turi būti pateikiama licencija (išskyrus teisės aktuose numatytus atvejus).[45] ES viduje, jei vertybė buvo išvežta neteisėtai, būtinas fizinis kultūros objektų grąžinimas valstybei narei, iš kurios teritorijos atitinkami objektai buvo neteisėtai išgabenti. Tokiais objektais laikomi visi kultūros objektai, kuriuos valstybė narė pagal nacionalinės teisės aktus arba administracines procedūras priskiria nacionalinėms vertybėms – istorinės, paleontologinės, etnografinės, numizmatinės reikšmės arba mokslinės vertės objektams, neatsižvelgiant į tai, ar jie yra viešųjų, ar kitų kolekcijų dalis, ar pavieniai objektai, ir ar jie buvo rasti vykdant įprastus, ar neteisėtus kasinėjimus.[46]

Svarbiausi ES projektai šioje srityje: „Neteisėtos prekybos kultūros paveldu užkardymas: edukaciniai ištekliai“ (PITCHER, *angl. Preventing Illicit Trafficking of Cultural Heritage: Educational Resources*),[47] „Prevencija, tyrimai, tyrinėjimas ir saugumas muziejuose“ (PRISM, *angl. Prevention, Research, Investigation and Security in Museums*), „Pritarimas kultūros paveldo apsaugai, gynybai ir kilmės valdymui“ (ENIGMA, *angl. Endorsing safeguarding, protection, and provenance management of cultural heritage*), „Unikalus meno kūrinio atpažinimo būdas ir sekimas naudojant cheminiu būdu užkoduotus duomenis, miniatiūrinius įrenginius ir blokų grandinės technologiją“ (AURORA, *angl. Artwork Unique Recognition and Tracking through chemical encoded data, miniaturized devices and*

44 Ibid.

45 *Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods (ELI)*, http://data.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj. 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 116/2009 dėl kultūros vertybių eksporto (kodifikuota redakcija) (ELI), http://data.europa.eu/eli/reg/2009/116/oj.

46 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/60/ES dėl neteisėtai iš valstybės narės teritorijos išvežtų kultūros objektų grąžinimo (ELI), http://data.europa.eu/eli/dir/2014/60/oj. Žiūrėta 2025-08-25.

47 *Preventing Illicit Trafficking of Cultural Heritage: Educational Resources*, https://www.pitcher-project.eu/

blockchain alliance), „Naujų kultūros paveldo apsaugos sprendimų taikymas pasitelkiant novatorišką, mokslinį, socialinį ir ekonominį įsitraukimą“ (ANCHISE, *angl. Applying New solutions for Cultural Heritage protection by Innovative, Scientific, social and economic Engagement*), „Pasaulinis tinklas ir skaitmeninė platforma kultūros paveldo puoselėjimui ir atkūrimui“ (NETCHER, *angl. NETwork and digital platform for Cultural Heritage Enhancing and Rebuilding*). Europos Komisija yra paskelbusi kelias neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis tyrimo ataskaitas.[48] ES taip pat administruoja Vidaus rinkos informacinę sistemą, kuri, be kita ko, yra svarbi neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis kontrolės priemonė.[49]

Tarptautinė muziejų taryba (ICOM)

Tarptautinė muziejų taryba (ICOM, *angl. International Council of Museums*) yra sukūrusi Tarptautinę observatoriją kovai su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis (*angl. International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods*).[50]

Pasak ICOM dokumentų, neteisėta prekyba kultūros vertybėmis yra *[...] sudėtingas uždavinys, reikalaujantis kurti ir naudoti įvairias teisines ir praktines priemones, sukurtas ir įgyvendintas per pastaruosius penkiasdešimt metų, siekiant reguliuoti meno rinką ir geriau kontroliuoti kultūros vertybių judėjimą per sienas [...]*. ICOM siekia didinti problemos žinomumą, skatina valstybes prisidėti prie tarptautinių konvencijų, bendradarbiauja su kitomis tarptautinėmis organizacijomis (INTERPOL, UNIDROIT, UNESCO, UNODC, WCO),

[48] *European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, ECORYS and Trafficking Culture, Illicit trade in cultural goods in Europe – Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade – Final report, Publications Office, 2019*, https://data.europa.eu/doi/10.2766/183649; *European Commission: Directorate-General for Migration and Home Affairs and ICF SA, Study on measures to increase traceability of cultural goods in the fight against cultural goods trafficking at the Member State level and at the EU level – Final report, Publications Office of the European Union, 2025*, https://data.europa.eu/doi/10.2837/5161538; *European Commission: Directorate-General for Taxation and Customs Union and Deloitte, Fighting illicit trafficking in cultural goods – Analysis of customs issues in the EU – Final report, Publications Office, 2017*, https://data.europa.eu/doi/10.2778/243134.

[49] *The Internal Market Information System (IMI)*, https://ec.europa.eu/internal_market/iminet/index_lt.htm

[50] *ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods*, https://www.obs-traffic.museum/

sudaro daugiašales ir dvišales sutartis, siekia didinti valstybių valdymo struktūrų svarbą, bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis bei siekia stiprinti kultūros objektų saugumą.[51]

ICOM taip pat kuria ir platina tarptautiniu mastu pripažintas priemones, skirtas kovoti su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis. Tarp šių priemonių galima paminėti raudonuosius sąrašus (*angl. Red Lists*), kuriuose pateikiama informacija apie kultūros objektus, kurie gali būti pavogti iš pristatomų regionų, šalių ir neteisėtai parduoti,[52] serijos „Šimtas dingusių objektų" (*angl. 100 Missing Objects*) leidinius, kuriuose pristatomi objektai, neteisėtai paimti iš viešųjų kolekcijų arba archeologinių vietų,[53] objektų identifikatorių „Object ID" – tarptautinį standartą, naudojamą kultūros objektams apibūdinti,[54] metodinius leidinius ir gaires,[55] gerosios praktikos aprašymus[56] bei atvejų aprašymus.[57] Viena iš priemonių taip pat yra Muziejų etikos kodeksas (*angl. ICOM Code of Ethics*).[58]

Tarptautinė bibliotekų asociacijų ir institucijų federacija (IFLA)

Tarptautinė bibliotekų asociacijų ir institucijų federacija (IFLA, *angl. International Federation of Library Associations and Institutions*) kovoja su neteisėta dokumentinio paveldo prekyba[59] ir vadovaujasi UNESCO 1970 m. konvencija. Į neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevenciją daugiausia įsitraukę Kultūros paveldo patariamasis komitetas (*angl. Advisory Committee on Cultural Heritage*) ir Retų knygų ir specialiųjų rinkinių skyrius (*angl. Rare Books and Special Collections Section*). IFLA taip pat kuria ir platina tarptautiniu mastu

51 *How to fight it? ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/how-fight-it

52 *Red List Database. ICOM,* https://icom.museum/en/resources/red-lists/

53 *One Hundred Missing Objects,* https://www.obs-traffic.museum/fr/one-hundred-missing-objects-looting-africa

54 *Object ID. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/fr/object-id?search_api_views_fulltext=object%20id; https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid/

55 *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World's Heritage. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/fr/node/15793

56 *Good Practices. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/good-practices

57 *Case Studies. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/case-studies

58 *ICOM Code of Ethics,* https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/

59 *Fighting the Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. IFLA*, https://www.ifla.org/combatting-the-illicit-trafficking-of-documentary-cultural-heritage/

pripažintus dokumentus, skirtus kovoti su neteisėta prekyba dokumentiniu paveldu[60] – tą darydama IFLA bendradarbiauja su Tarptautine archyvų taryba.

Tarptautinė archyvų taryba (ICA)

Tarptautinė archyvų taryba (ICA, *angl. International Council on Archives*), kaip ir IFLA, kovoja su neteisėta prekyba dokumentiniu paveldu. Šia veikla užsiima Ekspertų grupė kovai su vagystėmis, neteisėta prekyba ir klastojimu (EGATTT, *angl. Expert Group against Theft, Trafficking and Tampering*), kuri teikia ekspertinius patarimus, kaip kovoti su archyvų vagystėmis, neteisėta prekyba ir klastojimu (įskaitant projektų valdymą, priemonių ir išteklių kūrimą). EGATTT glaudžiai bendradarbiauja su Teisinių reikalų ekspertų grupe (EGLM, *angl. Expert Group on Legal Matters*) ir Bendro archyvinio paveldo ekspertų grupe (EGSAH, *angl. Expert Group on Shared Archival Heritage*).[61]

ICA taip pat kuria ir platina metodines priemones, skirtas kovai su neteisėta prekyba dokumentiniu paveldu.[62]

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO)

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (*OSCE, angl. Organization for Security and Co-operation in Europe*) 2021 m. sudarė Kultūros paveldo nusikaltimų užkardymo darbo grupę (*angl. Heritage Crime Task Force*), kurios paskirtis – padėti ESBO valstybėms narėms užkirsti kelią ir sutrikdyti tinklų, prisidedančių prie prekybos kultūros vertybėmis, veiklą, taip pat naikinti jų sąsajas su organizuotu nusikalstamumu, teroristų finansavimu ir pinigų

[60] *Combatting Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. An Introduction. IFLA*, https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/Documents/combatting_illicit_trafficking_of_documentary_heritage_.pdf; *Theft and Trafficking of Documentary Heritage: Key considerations and challenges. IFLA*, https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/2535

[61] *Expert Group against Theft, Trafficking and Tampering (EGATTT)*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/

[62] *Guide to prevent thefts and illegal trafficking of documentary heritage. ICA*, https://www.ica.org/resource/guide-to-prevent-thefts-and-illegal-trafficking-of-documentary-heritage; *Archival Security Best Practices. ICA*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/archival-security-best-practices/; *Tampering. ICA*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/ica-egattt-tampering/

plovimu.[63] Darbo grupė – tai tinklas, jungiantis 80 pareigūnų ir ekspertų iš viso pasaulio, joje dalyvauja teisėsaugos, muitinės ir sienų apsaugos institucijų, prokuratūrų, muziejų ir akademinės bendruomenės atstovai iš visos ESBO erdvės, taip pat tarptautinių organizacijų atstovai.

Kultūros paveldo nusikaltimų užkardymo darbo grupė sudaryta įgyvendinant projektą ir veiks iki 2026 m. rugsėjo 30 d. Šios grupės tikslas – ne tik gerinti muitinės, policijos ir kitų statutinių institucijų pareigūnų kvalifikaciją, bet ir sukurti bendrą specialistų tinklą bei sudaryti sąlygas dalytis informacija ir patirtimi vykdant teorinius bei praktinius mokymus. Grupės atstovai ne kartą lankėsi Lietuvoje ir mokė Lietuvos muitinės specialistus. Be to, šios grupės rengiamuose mokymuose Lietuvoje ir užsienyje ne kartą dalyvavo Lietuvos paveldosaugininkai, muziejininkai, muitininkai.

[63] *Combating illicit cross-border trafficking in cultural property in the OSCE area*, https://projects.osce.org/project/combating-illicit-cross-border-trafficking-in-cultural-property-in-the-OSCE-area

III. DINGUSIŲ KULTŪROS VERTYBIŲ DUOMENŲ BAZĖS

UNESCO virtualus pavogtų kultūros vertybių muziejus

UNESCO virtualus pavogtų kultūros vertybių muziejus (*angl. Virtual Museum of Stolen Cultural Objects*, https://museum.unesco.org/) – tai pasaulinė skaitmeninė platforma, skirta dokumentuoti ir pristatyti pavogtas kultūros vertybes, pasitelkiant įtraukias skaitmenines technologijas. Ji veikia ne tik kaip virtuali parodų erdvė, bet ir kaip tarptautinė sąmoningumo didinimo priemonė, kuria ypač siekiama gerinti neteisėtos prekybos problemos suvokimą tarp jaunesnių naudotojų. Duomenų bazės paskirtis – grąžinti pavogtus kūrinius į viešąją erdvę, įgyvendinant visuomenės teisę susipažinti su savo kultūros paveldu. Sukurta kaip dinamiškas ir besivystantis išteklius, ji nuolat plėtojama, įtraukiant naujai užregistruotus vagystės atvejus. Duomenų bazėje taip pat dokumentuojami susigrąžinimo ir grąžinimo atvejai, pateikiami specialioje skiltyje „Grąžinimas ir restitucija“.

Tarptautinės muziejų tarybos Raudonojo sąrašo duomenų bazė

Į Tarptautinės muziejų tarybos Raudonojo sąrašo duomenų bazę *(angl. ICOM Red Lists Database*, https://icom.museum/en/resources/red-lists/) įtraukti labiausiai vagystėms ir neteisėtai prekybai pažeidžiami kultūros objektai. Svarbu pažymėti, kad raudonieji sąrašai nėra pavogtų objektų sąrašai: juose pateikiami dokumentais pagrįsti objektų pavyzdžiai iš pripažintų institucinių kolekcijų, siekiant iliustruoti didelės rizikos kategorijas. Ši duomenų bazė, kuri buvo sukurta kaip praktinė priemonė įvairių sričių specialistams – policijos, muitinės pareigūnams, paveldo specialistams ir meno rinkos dalyviams – padeda atpažinti rizikos objektus, užkirsti kelią neteisėtai prekybai ir ją kontroliuoti. Raudonieji sąrašai jau padėjo susigrąžinti tūkstančius kultūros objektų visame pasaulyje.

INTERPOL pavogtų meno kūrinių duomenų bazė

Į INTERPOL pavogtų meno kūrinių duomenų bazę (*angl. INTERPOL Stolen Works of Art Database,* https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database) įtraukta beveik 57 000 objektų aprašymų ir nuotraukų. Tai vienintelė tarptautinė duomenų bazė, kurioje saugoma patvirtinta policijos informacija apie pavogtus ir dingusius meno kūrinius. Ji taip pat yra vienas iš tarptautinių registrų, paminėtų 1995 m. UNIDROIT konvencijoje. Valstybės siunčia INTERPOL informaciją apie pavogtus ir dingusius daiktus, o organizacijos ekspertai ją įtraukia į duomenų bazę. Pagal duomenų tvarkymo taisykles, į duomenų bazę gali būti įtraukiama tik įgaliotų institucijų pateikta informacija.

Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas

Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašas (https://paveldas.maps.arcgis.com/apps/dashboards/c0e98aa9cb214cf0ba7afd4d6c44453f) paskelbtas 2022 m. Kultūros paveldo departamento skaitmenizuotų ir atvirų kultūros paveldo duomenų portale – jis pakeitė prieš tai skelbtą sąrašą PDF formatu. Švieslentė sukurta naudojant „ArcGIS“ technologiją, kuri suteikia galimybę vienoje vietoje kaupti informaciją ir integruoti duomenis į įvairius „ArcGIS“ produktus. Į Dingusių Lietuvos kilnojamųjų kultūros vertybių sąrašą įtraukiamos dingusios, nerastos, pavogtos vertybės, įrašytos į Kultūros vertybių registrą. Sąrašas yra Kultūros vertybių registro duomenų ištrauka, pateikiama visuomenei vizualiai patogesniu būdu. Jame skelbiamos kilnojamosios kultūros vertybės, taip pat vertingosios nekilnojamųjų kultūros vertybių savybės, kurios pagal savo pobūdį yra sudedamosios kilnojamųjų bei kultūros paveldo objektų dalys. Sąrašą nuolat pildo, redaguoja ir atnaujina Kultūros paveldo departamento specialistai. 2026 m. pradžioje jį sudarė daugiau negu 600 dingusių vertybių.

ILAB pavogtų ir dingusių knygų duomenų bazė

ILAB pavogtų ir dingusių knygų duomenų bazę (*angl. ILAB Database of Stolen and Missing Books,* https://aba.org.uk/page/stolen-books) tvarko Tarptautinė antikvarinių knygų pardavėjų lyga (ILAB, *angl. International League of Antiquarian Booksellers*) ir joje registruojamos knygos, apie kurių vagystę ar dingimą pranešta po 2010 m. birželio 15 d. Dėl techninių priežasčių informacija apie knygas, dingusias iki šios datos, pateikiama tik minimaliai.

Dingusių knygų registras

Dingusių knygų registras (*angl. Missing Books Register,* https://missingbooksregister.org) – nemokama, viešai prieinama duomenų bazė, kurią sukūrė ir prižiūri Tarptautinė antikvarinių knygų pardavėjų lyga (ILAB, *angl. International League of Antiquarian Booksellers*), siekdama padėti susigrąžinti prarastas ar pavogtas knygas ir susijusius dokumentus, įskaitant rankraščius, autografus, žemėlapius ir spaudinius. 2021 m. ši duomenų bazė buvo atnaujinta ir pakeitė ankstesnę Pavogtų knygų duomenų bazę (angl. *Stolen Books Database)*. Ji veikia kaip centrinė informacijos mainų platforma knygų pardavėjams, bibliotekininkams, kolekcininkams ir teisėsaugos institucijoms. Duomenų bazė suteikia galimybę pranešti apie dingusius ar pavogtus daiktus ir patikrinti objektus prieš įsigyjant, taigi padeda užkirsti kelią neteisėtai prekybai.

Atvejų tyrimų duomenų bazė

Atvejų tyrimų duomenų bazė (*angl. Case Studies Database,* https://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/) – konkrečių pavyzdžių tyrimų informacijos šaltinis, atskleidžiantis įvairius tarptautinės neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis aspektus. Kiekviename įraše apibendrinama informacija iš patikimų šaltinių ir pateikiama pirminių leidinių bibliografija, siekiant palengvinti tolesnius tyrimus. Rengiant tekstus siekiama tikslumo, faktinio pagrįstumo ir objektyvumo.

„ArThemis“

„ArThemis“ (https://plone.unige.ch/art-adr) – duomenų bazė, į kurią įtraukiamos ginčų dėl kultūros vertybių grąžinimo ir restitucijos bylos. Bylų aprašymai visų pirma skirti ginčų sprendimui, taikant alternatyvius sprendimo būdus, tačiau taip pat nagrinėjami ir teismų sprendimai. Prie bylų aprašymų pridedami susiję dokumentai, įskaitant teismo sprendimus, paskelbtus susitarimus, nuotraukas ir kitą medžiagą.

Sprendimai dėl pretenzijų į nacių laikotarpio kultūros vertybes

Sprendimų dėl pretenzijų į nacių laikotarpio kultūros vertybes (*angl. Resolutions of Claims for Nazi-Era Cultural Assets*, https://aamd.org/object-registry/resolution-of-claims-for-nazi-era-cultural-assets/browse) registre dokumentuojami oficialių pretenzijų, pateiktų Meno muziejų direktorių asociacijos (AAMD, *angl. Association of Art Museum Directors*) nariams dėl meno kūrinių, kurie, kaip manoma, buvo konfiskuoti nacių 1933–1945 m., rezultatai. Jame registruojami restitucijos ir kiti susitarimai, sudaryti nuo 1998 m. birželio 4 d., kai buvo priimta AAMD darbo grupės ataskaita apie nacių laikotarpio grobimus. Registras grindžiamas AAMD narių muziejų savanoriškai pateikta informacija, o jo tikslas yra skatinti skaidrumą ir atskaitingumą sprendžiant istorines skriaudas. Šis registras yra autoritetingas informacijos apie išspręstus reikalavimus šaltinis ir papildo Amerikos muziejų asociacijos sukurtą internetinį portalą apie nacių laikotarpio vertybių provenienciją.

Nacių laikotarpio proveniencijų internetinio portalo archyvas (NEPIP)

Nacių laikotarpio proveniencijų internetinio portalo archyve (NEPIP, *angl. The Nazi-Era Provenance Internet Portal Archive*, https://www.aam-us.org/programs/the-nazi-era-provenance-internet-portal-nepip-archive/) saugoma 2003–2024 m. veikusio internetinio portalo NEPIP informacija. Šis portalas suteikė galimybę ieškoti JAV muziejų kolekcijose esančių objektų, kurie nacių laikotarpiu (1933–1945 m.) žemyninėje Europoje buvo perkelti iš vienos vietos į kitą. Per kelis dešimtmečius, praėjusius nuo portalo paleidimo, daugelis muziejų sukūrė ir dabar savo interneto svetainėse tvarko viešai prieinamas, paieškos funkciją turinčias ir atnaujinamas internetines kolekcijų duomenų bazes. Dėl šių pokyčių, taip pat technologijų ir paieškos sistemų pažangos NEPIP nebėra pagrindinis registras, kuriame saugomi naujausi duomenys apie atitinkamus JAV muziejų kolekcijų objektus.

Tarptautinis tyrimų portalas, skirtas dokumentams, susijusiems su nacių laikotarpio kultūros vertybėmis

Tarptautinis tyrimų portalas, skirtas dokumentams, susijusiems su nacių laikotarpio kultūros vertybėmis (*angl. International Research Portal for Records Related to Nazi-Era Cultural Property*, https://irp2.ehri-project.eu/) – tai internetinė

bendradarbiavimo platforma, jungianti nacionalines ir tarptautines archyvų įstaigas, saugančias dokumentus apie šiuo laikotarpiu prarastas kultūros vertybes. Jis įkurtas remiantis 1998 m. Vašingtono konferencijos principais, 2000 m. Vilniaus forumo deklaracija ir 2009 m. Terezyno deklaracija. Portalo tikslas – užtikrinti, kad plačiai išsibarsčiusi archyvinė dokumentacija būtų prieinama visuomenei viename prieigos taške. Portalas padeda prarastų daiktų ieškančioms šeimoms, proveniencijos tyrėjams, ieškantiems dokumentų, ir nacių laikotarpio kultūros vertybių nusavinimą tyrinėjantiems istorikams.

Pavogtų kultūros vertybių duomenų bankas

Pavogtų kultūros vertybių duomenų bazė (*angl. Looted Cultural Assets Database*, https://www.lootedculturalassets.de/datenbank/index.html) – tai bendradarbiaujant sukurta proveniencijos tyrimų duomenų bazė, kurią naudoja 2016 m. įkurtas bibliotekų tinklas, siekdamas identifikuoti nacių pagrobtas kultūros vertybes ir padėti jas grąžinti teisėtiems savininkams. Ši duomenų bazė, kurioje sutelktos žinios, patirtis ir ištekliai, sukurta remiantis bendrais tyrimų rezultatais ir leidžia atlikti regioninius bei tarpregioninius proveniencijos tyrimus. Joje pirmiausia dokumentuojamos knygos ir proveniencijos įrodymai, susiję su asmenimis bei institucijomis, nukentėjusiais nuo nacių persekiojimo, o siekiant užtikrinti konteksto išsamumą taip pat įtraukiami įrašai, netiesiogiai susiję su nacių laikotarpio grobimais.

Kitos duomenų bazės

„Salvo“ (https://www.salvoweb.com/stolen)

Pranešimai apie praradimus (*angl. Report My Loss*, https://www.reportmyloss.com/uk)

Prarastų meno kūrinių registras (*angl. The Art Loss Register*, https://www.artloss.com/)

Rizikos grupėje esančio kultūros paveldo registras (CHARD, *angl. The Cultural Heritage At Risk Database*, https://www.chardfoundation.org/)

Centrinis 1933–1945 m. pagrobtų kultūros vertybių informacijos registras (*angl. The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933–1945*, https://www.lootedart.com/)

IV. PREVENCINIS KULTŪROS VERTYBIŲ ĮSIGIJIMO ALGORITMAS[64]

Remiantis Lietuvoje patvirtintais Muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatais (LR kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-262 „Dėl Muziejų rinkinių valdymo ir tvarkymo nuostatų patvirtinimo“), nacionaliniai, valstybiniai ir savivaldybių muziejai turi turėti muziejaus vadovo įsakymu patvirtintą Rinkinių vadybos ir valdymo tvarkos aprašą. Tokiame apraše turi būti nustatyta procedūra, pagal kurią muziejus, prieš pirkdamas, priimdamas kaip dovaną ar palikimą, skolindamasis ar kitais teisėtais būdais įsigydamas muziejinę vertybę, privalo įsitikinti jos nuosavybės teisėtumu (7.2 p.).[65]

Siūlomas algoritmas galėtų būti tokios procedūros dalis. Tai aprašas, apimantis pardavėjo, pardavimo procedūros, kultūros objekto kilmės vietos, pasiūlyto kultūros objekto ir kultūros objekto teisėtumą pagrindžiančių dokumentų vertinimą. Šis algoritmas iš esmės įgyvendinamas kaip vienas po kito pateikiamų klausimų seka. Atsižvelgiant į atsakymus, įvertinama rizika, kad kultūros objektas galėjo būti gautas neteisėtai, ir muziejus priima sprendimą dėl konkretaus kultūros objekto įsigijimo.

Kilus įtarimų dėl neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis, muziejus turi apie tai pranešti teisėsaugos institucijoms.

[64] Algoritmas parengtas remiantis šiais šaltiniais: Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų ir Regionų komitetams dėl 2023–2025 m. ES kovos su neteisėta prekyba kultūros vertybėmis veiksmų plano. COM(2022) 800 galutinis. Briuselis, 2022 12 13; *Combating Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. An Introduction. IFLA*, https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/Documents/combatting_illicit_trafficking_of_documentary_heritage_.pdf; *Fight Illicit Trafficking of Cultural Property*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking; *Due diligence / Good faith. ICOM*, https://www.obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith; *The Archaeological Institute of America, Principles for Museum Acquisitions of Antiquities, (March 2006)*, https://www.archaeological.org/pdfs/archaeologywatch/museum-policy/AIA_Principles_Musuem_Acquisition.pdf; *Combating Illicit Trade: Due diligence guidelines for museums, libraries and archives on collecting and borrowing cultural material. DCMS, 2005*, https://www.obs-traffic.museum/sites/default/files/ressources/files/DCMS_DD_Guidelines.pdf

[65] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3f727670d1e711ed9978886e85107ab2

1. Pardavėjo vertinimas

Informacija apie pardavėją turi būti pateikiama atvirai. Ji turi būti aiški ir pagrįsti asmens patirtį su kultūros objektais susijusioje srityje. Jei pardavėjas yra anonimas, slepiasi už skaitmeninės prekybos platformų, fiktyvių įmonių ar naudojasi lengvatinio apmokestinimo schemomis, egzistuoja didelė neteisėtos prekybos rizika.

Būtina atsakyti į šiuos klausimus:
1. Ar kultūros vertybę siūlantis juridinis ar fizinis asmuo yra žinomas (t. y. nėra anonimas)?
2. Ar kultūros objektą siūlantis juridinis arba fizinis asmuo yra gerai žinomas ir vertinamas kaip kompetentingas bei nepriekaištingos reputacijos asmuo kultūros objektų tyrimų, kolekcionavimo ir (arba) prekybos srityje?

Jei atsakymai į šiuos klausimus neigiami, yra didelė tikimybė, kad kultūros objektas galėjo būti įgytas neteisėtu būdu.

2. Pardavimo procedūros vertinimas

Daug informacijos apie sandorio teisėtumą gali suteikti pardavimo procedūra ir numatomi mokėjimo būdai. Pageidavimas atsiskaityti grynaisiais pinigais be atitinkamų finansinių dokumentų yra vienas iš neteisėtos prekybos požymių. Kai objektas muziejui siūlomas kaip dovana, vis tiek turi būti pasirašomi atitinkami perdavimo dokumentai ir įvertinamas objekto kilmės teisėtumas.

Būtina atsakyti į šiuos klausimus:
1. Ar siūlomo kultūros objekto kaina reikšmingai skiriasi nuo esamos rinkos kainos?
2. Ar kultūros objektą norima įsigyti atsiskaitant grynaisiais pinigais?
3. Ar taikomas toks mokėjimo būdas, kuris neleidžia atsekti galutinio pinigų gavėjo?
4. Ar pardavėjas vengia pasirašyti pirkimo sutartį, atitinkamus muziejaus įsigijimo dokumentus, išrašyti sąskaitą ar pinigų gavimo kvitą?

Jei atsakymai į šiuos klausimus teigiami, yra didelė tikimybė, kad kultūros objektas galėjo būti įgytas neteisėtu būdu.

3. Kultūros objekto kilmės vietos vertinimas

Pasaulyje nuolat kyla karai ir susidaro ginkluotų konfliktų zonos, kuriose neteisėto kultūros vertybių įsigijimo rizika yra didesnė. Objekto kilmė iš tokios teritorijos yra svarbus neteisėtos prekybos indikatorius.

Būtina atsakyti į šiuos klausimus:
1. Ar kultūros objekto kilmės vieta slepiama arba nežinoma?
2. Ar kultūros objekto kilmės vieta yra ginkluoto konflikto, stichinės nelaimės, pilietinių neramumų zonoje?
3. Ar kultūros objekto kilmės vieta yra valstybė, kuriai būdingas aukštas korupcijos lygis?[66]

Jei atsakymai į šiuos klausimus teigiami, yra didelė tikimybė, kad kultūros objektas galėjo būti įgytas neteisėtu būdu.

4. Kultūros objekto vertinimas

Vertinant kultūros objektą ieškoma požymių, galinčių suteikti informacijos apie jo kilmę arba galimai neteisėtą įsigijimą. Pavyzdžiui, tai gali būti dulkės, nešvarumai, etiketės, užrašai, pakabinimo laikikliai, įrišimai, konservavimo ar restauravimo požymiai, rodantys, kad objektas galėjo būti eksponuotas arba gana ilgai saugotas kituose rinkiniuose. Archeologiniai radiniai gali turėti šviežiai atrodančių dirvožemio liekanų, rodančių, kad jie galėjo būti iškasti neseniai.

Būtina atsakyti į šiuos klausimus:
1. Ar kultūros objektas priklauso kategorijai daiktų, prekyba kuriais yra draudžiama (pvz., archeologijos radiniams)?
2. Ar kultūros objektas gali būti kito, didesnio kultūros objekto, dalis (pvz., iš knygos išplėšta iliustracija, žemėlapis ar nuo architektūros objekto nuimtas dekoro elementas)?
3. Ar kultūros objektas turi tam tikrų požymių, kurie leistų nustatyti jo priklausymą kitai kolekcijai ar rinkiniui?

[66] Korupcijos lygį konkrečioje šalyje galima patikrinti pagal naujausią Korupcijos suvokimo indeksą (Corruption Perceptions Index), https://www.transparency.org/en/cpi/2025

4. Ar kultūros objektas turi tam tikrų požymių, leidžiančių manyti, kad jis neseniai rastas vykdant archeologinius kasinėjimus?
5. Ar kultūros objektas arba jam artimos kultūros vertybės, reprezentuojančios regioną, yra įtraukti į ICOM raudonuosius sąrašus ar kitas dingusių kultūros vertybių duomenų bazes?

Jei atsakymai į šiuos klausimus teigiami, yra didelė tikimybė, kad kultūros objektas galėjo būti įgytas neteisėtu būdu. Jei muziejui pasiūlytas objektas įtrauktas į dingusių kultūros vertybių duomenų bazes, akivaizdu, kad jis įgytas neteisėtai. Tokiu atveju apie tai turi būti nedelsiant pranešama teisėsaugos institucijoms.

5. Kultūros objekto teisėtumą pagrindžiančių dokumentų vertinimas

Kultūros objekto dokumentai turėtų atskleisti visą jo istoriją – nuo radimo ar pagaminimo iki siūlymo muziejui. Mokslinė publikacija apie objektą patikimame leidinyje (mokslinis straipsnis, mokslinių tyrimų ataskaita, gamintojo, kolekcijos ar aukciono katalogas) gali būti pripažįstama kaip tinkamas radimą ar kilmę patvirtinantis dokumentas. Kai kuriais atvejais objektas gali būti pristatomas kaip neregistruota vertybė iš kasinėjimų vietų ar nekataloguotų kolekcijų (pvz., paveldėta šeimoje). Toks kilmės aiškinimas rodo itin didelę neteisėtos prekybos riziką.

Būtina atsakyti į šiuos klausimus:
1. Ar objektas turi tinkamai parengtus kilmę patvirtinančius dokumentus?
2. Ar objektas turi tinkamai parengtus autentiškumą patvirtinančius dokumentus?
3. Ar objektas turi tinkamai parengtus muziejui jį siūlančio asmens nuosavybę patvirtinančius dokumentus?
4. Ar yra dokumentai, patvirtinantys, kad jokia trečioji šalis neturi nuosavybės teisių į kultūros objektą?
5. Jei kultūros objektas yra ne iš Lietuvos, ar yra tinkamai parengti eksporto iš kitos šalies dokumentai?

6. Jei kultūros objektas yra ne iš Lietuvos, ar yra tinkamai parengti importo į Lietuvą dokumentai (vežant iš trečiųjų šalių) ir eksporto dokumentai iš tos šalies, iš kurios jis atvežtas?
7. Ar pateikti dokumentai originalūs (nesuklastoti)?

Jei atsakymai į šiuos klausimus neigiami, yra didelė tikimybė, kad kultūros objektas galėjo būti įgytas neteisėtu būdu.

FOREWORD

Illicit trafficking in cultural goods is a criminal offence just like any other form of crime. It is directed against the common heritage of humanity and causes long-term, often irreversible damage to the world's cultural legacy. The scale of this problem is increasing every year, particularly given the rapidly changing geopolitical situation and the growing number of international challenges. Over the past three decades, illicit trafficking in antiques and works of art has become a serious international problem that transcends national borders. Its consequences extend beyond the loss of cultural heritage: such activity is often associated with organised crime, the shadow economy, and other illicit activities. Efforts to combat this phenomenon are further complicated by the growth of illicit trafficking online, which creates favourable conditions for anonymity and undermines the effectiveness of control and law-enforcement mechanisms. Countries affected by armed conflict are particularly vulnerable, as cultural goods there become an easy target for illicit appropriation and trafficking.

Lithuania's geographical position between East and West makes it a transit route for cultural goods. It is therefore essential to strengthen the dissemination of information, professional competencies and practical skills that enable the timely identification of potential illicit trafficking in cultural goods. Effective prevention, a swift response, and inter-institutional as well as international cooperation are indispensable to preventing unlawful activity and ensuring the return of cultural goods to their rightful owners.

In 2025, ICOM Lithuania – the Lithuanian National Committee of the International Council of Museums – participated in the international PRISM project (Prevention, Research, Investigation and Security in Museums), implemented by the International Council of Museums (ICOM). This three-year project is funded by the Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture of the European Commission and coordinated by the Heritage Protection Department of ICOM, based at the International Secretariat in Paris. It brings together partners from seven European countries: Estonia (ICOM Eesti), Latvia (ICOM Latvija), Lithuania (ICOM Lietuva), the National History Museum of Romania (Muzeul Național de Istorie a României), Hungary (ICOM Magyarország), Slovakia (ICOM Slovensko), and Ukraine (ICOM Україна).

The PRISM project aims to establish an effective and easily accessible international expert assistance mechanism, strengthening efforts to combat illicit trafficking in cultural goods. One of its key initiatives is to update and modernise the International Observatory on Illicit Trafficking in Cultural Goods, ensuring its relevance, functionality, and responsiveness to contemporary challenges. The project also includes regular expert meetings to strengthen the systematic exchange of information, knowledge, and best practice. This approach will develop a sustainable international framework for cooperation, enabling a rapid response to evolving threats and the sharing of new solutions.

ICOM plans to further develop the project by building on the experience gained, the initiative's strengths, while also introducing innovative technological solutions. During the implementation period, particular attention will be given to developing preventive measures to strengthen the protection of museum collections and their resilience to risks. A range of activities is planned to enhance understanding of illicit trafficking in works of art and to raise awareness among target audiences, from cultural sector professionals to the general public. In addition, comprehensive documentation and research will be carried out across various museums, and the situation of illicit trafficking in cultural goods in the partner countries will be analysed.

Each participant in the PRISM project selected different implementation approaches and pursued outcomes that addressed the most pressing needs of their country in combating illicit trafficking in cultural goods. As part of the project EAC-2024-0076, "Fight against Illicit Trafficking of Cultural Goods: Monitoring and Preventive Measures to Secure Museums and Document Collections", ICOM Lithuania decided to prepare "A Guide for Museums", which examines the problem of illicit trafficking in cultural goods, its forms, and methods of identification.

The publication addresses key issues such as how cultural goods become objects of the illicit market, the main groups of cultural objects and natural heritage objects involved in illicit trafficking, and how they differ from one another. The guide presents international legal instruments and those of the Republic of Lithuania governing the movement of cultural property between states, the procedure for exporting and importing antiques, as well as methods for locating and returning illegally exported objects. Finds discovered using metal detectors and other detection equipment, and their legal status, are discussed separately. Considerable attention is given to the role of museums in responding to and preventing illicit trafficking in cultural objects and natural

heritage objects. The guide describes museum practices and specific situations, such as an offer to acquire a cultural object or accept a chance archaeological find as a donation, among others. The annexes are intended to provide readers with key legal instruments of the Republic of Lithuania, information on international organisations involved in combating illicit trafficking in cultural goods, databases of missing cultural property, and a preventive acquisition procedure for cultural property.

As part of the implementation of this international project, the publication was prepared in English and published in both digital and print formats.

We would like to thank all the individuals and institutions that contributed to the project, provided expert assessments, and helped prepare this publication. It is relevant not only to members of the museum community but also to professionals in other fields who may face risks related to illicit trafficking in cultural goods.

Dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė

1

ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS AND METHODS FOR IDENTIFICATION

Pursuant to Article 13(1) of the Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania (hereinafter "the LPMCP"),[1] the trade in antiques is defined as follows:

A citizen of the Republic of Lithuania or of a Member State of the European Union, or another natural person exercising the rights of free movement within the European Union under EU law, or a legal entity, other organisation or their branches established in the Republic of Lithuania or in a Member State of the European Union, as well as branches in the Republic of Lithuania of legal entities or other organisations established in third countries (hereinafter an "economic operator"), may trade in antiques listed in the Cultural Property Register or created before 1800, provided that they hold a licence issued by the Cultural Heritage Department (hereinafter a "licence"). These requirements also apply to the sale of antiques by electronic means. The procedure for issuing licences and the procedure for trading in antiques are set by the Government. The Cultural Heritage Department shall supervise compliance with the conditions of licensed activities, issue licences, issue warnings regarding possible suspension or revocation of a licence, suspend and lift the suspension of licences, and revoke licences in accordance with the procedure for issuing licenses established by the Government. The purchase, sale, exchange, donation, pledging, leasing, lending or any other transfer of ownership or possession rights in archaeological finds is prohibited. This prohibition shall not apply to: archaeological finds lawfully acquired in other states and imported into the Republic of Lithuania; archaeological finds transferred to a national, state or municipal museum; archaeological finds transferred between such museums for temporary or permanent custody; cases where a reward is paid under Article 12(4) of this Law for chance archaeological finds of historical, cultural or archaeological value; or cases where a reward is paid under Article 18(5) of the Law on the Protection of Immovable Cultural Heritage for treasures containing archaeological finds taken for public purposes. When importing archaeological finds lawfully acquired in foreign states into the Republic of Lithuania, documents confirming their acquisition must be held

[1] Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015/asr. Accessed 21 April 2026.

and retained until their export from the Republic of Lithuania, specifying the name of the archaeological find, its individual characteristics, as well as the place and date of acquisition.

In accordance with the applicable legal framework, the following are considered cases of illicit trafficking in cultural goods:

1. the trade in antiques listed in the Cultural Property Register or created before 1800 without a licence issued by the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania;
2. the trade in archaeological finds found within the territory of the Republic of Lithuania;
3. the trade where there are suspicions concerning the legality of acquisition of an antique offered for sale or its significance for Lithuania's cultural heritage;
4. the trade in a cultural object that has been unlawfully imported from a foreign state.

When examining these cases in greater detail, it should be noted that in the first case the legal requirements are clear and strict. However, an exception may apply in cases of one-off sales, for example where a person sells an item or items from a personal collection or an inheritance, and is not engaged in regular economic and commercial activity involving the trade of antiques. Such cases have occurred; however, in all cases, the Cultural Heritage Department requests the persons concerned to provide an explanation in order to ascertain whether there has been any possible breach of legal requirements. In the second case, where archaeological finds discovered in Lithuania are traded, the legal provisions are mandatory. In the Republic of Lithuania, trade in archaeological finds (their purchase, sale, exchange, donation, pledging, leasing, and lending) is prohibited. Exceptions may apply only where archaeological finds have been lawfully acquired in a foreign state and this can be confirmed by supporting documentation. The third example is more complex, as an antique may be unique in Lithuania, and the circumstances in which it came into a particular person's possession therefore need to be assessed. The fourth case refers to a situation in which an antique has been unlawfully imported and an attempt is being made to place it on the Lithuanian market.

MUSEUM PROFESSIONALS ARE ADVISED TO PAY PARTICULAR ATTENTION TO THE FOLLOWING:

If there are suspicions that a person or persons are engaged in unlawful trade in antiques dating from before 1800, they may be asked whether they hold a licence issued by the Cultural Heritage Department. Both international practice and national legislation also provide that, where there are suspicions regarding the lawful possession of an antique and its possible unlawful export from another country, a person should provide: 1) documents confirming provenance and 2) an export licence for the antique issued by the relevant state, where such a document is required under its national law.

Article 13(1) of the LPMCP states as follows: *When importing archaeological finds lawfully acquired in foreign states into the Republic of Lithuania, documents confirming their acquisition must be held and retained until their export from the Republic of Lithuania, specifying the name of the archaeological find, its individual characteristics, as well as the place and date of acquisition.* Persons who illicitly excavate cultural objects (most commonly archaeological or numismatic finds) may attempt to place them on the market by offering or selling such finds to museums. However, in doing so, both the finder and the museum accepting unlawfully acquired finds act in breach of the law.

2

INTERNATIONAL LEGAL INSTRUMENTS GOVERNING THE MOVEMENT OF CULTURAL PROPERTY BETWEEN STATES

The most important international legal instruments governing the illicit import and export of cultural property and the transfer of ownership, including relevant conventions and directives, are set out below:

The Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, commonly known as the 1954 Hague Convention. The First Protocol to this Convention (Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict) was adopted at the same time as the Convention. The Convention was subsequently reviewed in 1991, and the Second Protocol (Second Protocol to the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict) was adopted on 26 March 1999. The 1954 Hague Convention governs the protection of cultural property in the event of armed conflict, prohibits the illicit removal of cultural property from occupied territories, and requires States to prevent such transfer. It also requires the confiscation of illicitly imported cultural property and, after the end of the conflict, its return to the country of origin, and prohibits such property from being treated as war booty. The Republic of Lithuania ratified the 1954 Hague Convention in 1998 and ratified the Second Protocol in 2001. The First Protocol has been ratified by 110 States, and the Second Protocol was ratified by 84 States as of 1999.

The 1970 UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, commonly known as the 1970 UNESCO Convention. It is designed to protect the cultural heritage of Member States against theft, looting and smuggling, as well as the forced export or transfer of ownership in the event of occupation. The Convention sets out the principles of prevention (aimed at preventing illicit trafficking in cultural goods), restitution (requiring that illicitly exported or stolen cultural

property be returned to the country of origin), and international cooperation (on the understanding that illicit trafficking cannot be stopped without cooperation between States). It should be noted that the Convention is not retroactive and applies only to cultural property illicitly exported after 1970. The Convention has been ratified by 149 States, including the Republic of Lithuania, which ratified it in 1998.

The UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects, commonly known as the 1995 UNIDROIT Convention. It is based on cooperation between States and establishes directly applicable rules of civil law, while also providing courts with a clearer legal basis for resolving disputes concerning cultural objects. The main objectives of the Convention are to ensure the return of stolen cultural objects, facilitate the restitution of illicitly exported objects, harmonise the rules of civil law in different States, and reduce the scale of the illicit market in art and antiques. The Convention has been ratified by 48 States, including the Republic of Lithuania, which ratified it in 1997.

Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No. 1024/2012. This Directive establishes common procedures and rules for the Member States of the European Union, laying down how cultural objects unlawfully removed from the territory of one Member State are to be returned from another Member State. This Directive is one of the EU's key legal instruments complementing international conventions (such as the 1970 UNESCO Convention and the 1995 UNIDROIT Convention), but it is focused on the European Union's internal legal area.

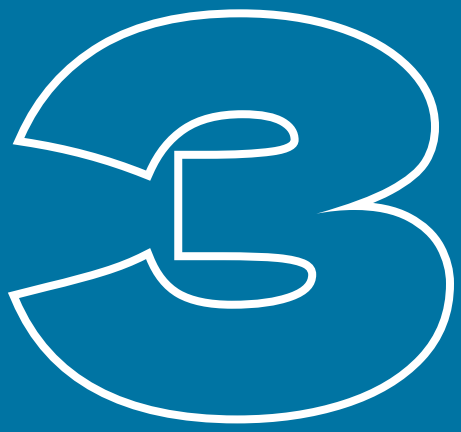
The European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised), commonly known as the Valletta Convention. The Convention aims to protect the archaeological heritage as a source of Europe's collective memory and as a subject of historical and scientific research. It establishes the principle that excavation is inherently a destructive activity, and priority should therefore be given to the in-situ protection of archaeological heritage, i.e. conservation in its place of

origin. Nevertheless, in recent years this principle has been increasingly questioned due to intensive development-led archaeology linked to the construction sector. The greatest significance of the Convention lies in its role in changing attitudes towards archaeology and in drawing attention to the assumption of responsibility for the common heritage of humanity. States have committed to combating illicit archaeological excavations and preventing illicit trafficking in archaeological finds. The Convention, signed in Valletta, the capital of Malta, has been ratified by 46 States, including the Republic of Lithuania, which ratified it in 1999.

The 2001 Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage. The aim of the Convention is to promote the protection of underwater cultural heritage in situ and to prohibit its use for commercial purposes. Lithuania's priorities under the Convention: 1) to protect underwater cultural heritage in situ and prevent its use for commercial purposes; and 2) to promote active cooperation between institutions (within their respective competences) in order to ensure the protection of underwater cultural heritage, its transmission to future generations, enable public access to and understanding of it, and prevent illicit activities. Underwater cultural heritage objects must not be sold, purchased, or used for commercial purposes, in order to prevent looting, illicit trafficking, and the accumulation of archaeological finds in private collections. States undertake to ensure that investigations of underwater cultural heritage are carried out for scientific purposes by qualified archaeologists and documented in accordance with international standards. The Convention has been ratified by 80 States, including the Republic of Lithuania, which ratified it in 2006.

What do these legal instruments mean in practice for museum professionals? These European Union and international legal instruments form a coherent system for protecting movable and immovable cultural property, which is important for museum activities. The 1954 Hague Convention and its Protocols protect both immovable and movable heritage during armed conflict and occupation – prohibiting looting and the illicit removal of cultural property and thereby helping to prevent cultural objects illicitly appropriated during armed conflict from entering the market. The 1970 UNESCO Convention establishes preventive measures and international cooperation to combat illicit trafficking

in cultural goods, requiring all participants in the cultural property market, including museums, not to acquire or hold objects that have been illicitly exported or are of uncertain provenance. For example, Article 7(a) of this Convention states as follows: *The States Parties to this Convention undertake: (a) to take the necessary measures, consistent with national legislation, to prevent museums and similar institutions within their territories from acquiring cultural property originating in another State Party which has been illegally exported after entry into force of this Convention, in the States concerned. Whenever possible, to inform a State of origin Party to this Convention of an offer of such cultural property illegally removed from that State after the entry into force of this Convention in both States.* In addition, the Preamble to the 1970 UNESCO Convention provides that *museums and other cultural institutions should ensure that their collections are built up and exhibited in accordance with universally recognised moral principles*. The 1995 UNIDROIT Convention strengthens this protection in private law by providing for the mandatory return of stolen or illicitly exported cultural objects, even from good faith purchasers, making it particularly important for museums to carry out thorough provenance checks. Directive 2014/60/EU establishes a reasonably effective EU internal mechanism for the return of cultural objects unlawfully removed between the Member States, thereby increasing museums' legal responsibility for the legality of their collections. The 1992 Valletta Convention emphasises the preservation of archaeological heritage in situ, prevention, and the fight against illicit archaeological excavations, thus reducing the entry of illicitly excavated archaeological finds into museum collections. The 2001 UNESCO Convention prohibits the use of underwater movable cultural heritage for commercial purposes and promotes its scientific protection – thereby seeking to prevent "treasure-hunting" finds from being legitimised on the cultural goods market. Taken together, these legal instruments require museums, like other participants in the cultural property market, to carefully assess offers to acquire works of art and other cultural goods and to act as lawful and ethical custodians of cultural heritage.

PROCEDURE FOR EXPORTING AND IMPORTING ANTIQUES TO AND FROM LITHUANIA

In the Republic of Lithuania, the procedure for exporting antiques and cultural objects more generally is governed by several legal instruments. First, Article 14(2) of the aforementioned LPMCP provides as follows: *Movable cultural property and antiques included in the lists approved by the Government may be exported only upon obtaining a permit. Permits are issued by the Cultural Heritage Department. The Council for the Protection of Movable Cultural Property is established for the valuation of such movable cultural property (with the exception of items recorded in the inventory documentation of movable cultural property held bymuseums and libraries) and antiques, for determining the cultural value of antiques, and for providing assessments for export permit applications. A decision on an export permit application must be taken within 15 working days from the date of submission of a written application. In accordance with the procedure established by the Government, the time limit for taking a decision on an export permit application may be extended to up to 30 working days.*

Under the current legal framework, a permit is required for both the export of cultural property from the Republic of Lithuania and its import into the country, subject to exemptions applicable to museums.[1] In other cases, permits are required for:

1. export of movable cultural property and antiques from the Republic of Lithuania (the territory of the European Community) to third countries;[2]

[1] It should be noted that the ICG (Import of Cultural Goods) system provides for exemptions relevant to museums. Under the applicable rules, in certain cases there is no requirement to obtain an import licence or submit an importer statement. This requirement does not apply to the temporary import of cultural goods for educational, scientific, conservation, restoration, exhibition, digitisation or artistic performances purposes, as well as for academic research conducted by academic institutions or for cooperation between museums or similar institutions.

[2] Council Regulation (EC) No. 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods; Commission Implementing Regulation (EU) No. 1081/2012 of 9 November 2012

2. export of movable cultural property and antiques from the Republic of Lithuania to other EU Member States;[3]
3. import of cultural property into the Republic of Lithuania from third countries (or issuance of import licences for such cultural property).[4]

The permits are issued by the Cultural Heritage Department. They are printed on strictly controlled paper forms (Figure 1). As of 28 June 2025, following the entry into force of Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods, temporary and permanent import permits for cultural property imported from third countries are issued electronically via the

for the purposes of Council Regulation (EC) No. 116/2009 on the export of cultural goods (codification); Resolution No. 1424 of 9 November 2004 of the Government of the Republic of Lithuania approving the Rules on the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania and the List of Movable Cultural Property and Antiques for Which a Permit Issued by the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture is Required for Export from the Republic of Lithuania; Order No. ĮV-444 of 31 December 2004 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania approving the Form of the Permit for the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania (the Territory of the European Community), the Printing Requirements for the Permit for the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania (the Territory of the European Community), and the Rules on the Completion and Formalisation of Such Permits and Permit-Based Control of the Export of Movable Cultural Property and Antiques.

3 Resolution No. 1424 of 9 November 2004 of the Government of the Republic of Lithuania approving the Rules on the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania and the List of Movable Cultural Property and Antiques for Which a Permit Issued by the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture is Required for Export from the Republic of Lithuania; Order No. Į-474 of 2 December 2004 of the Director of the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture approving the Form of the Permit for the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania to Other Member States of the European Union, the Printing Requirements for Such Permits, and the Rules on Their Completion and Formalisation.

4 Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania; Procedure for Issuing Import Licences for Movable Cultural Property Imported from Third Countries, approved by Order No. ĮV-290 of 16 March 2022 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania; Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council on the introduction and the import of cultural goods.

1

IŠDAVUSIOS INSTITUCIJOS LAPAS

1

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS

LEIDIMAS IŠVEŽTI KILNOJAMĄSIAS KULTŪROS VERTYBES IR ANTIKVARINIUS DAIKTUS IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS Į KITAS EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBES NARES

Nr. CC 003933

PAREIŠKĖJAS _____

(pavadinimas/vardas, pavardė, juridinio/fizinio asmens kodas, adresas)

IŠVEŽAMŲ KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ IR ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ APRAŠYMAS

(nurodyti autorių, pavadinimą, medžiagą, atlikimo techniką, matmenis, sukūrimo laiką)

Negrąžinamas [ ] Laikinas [ ]

Grąžinimo data

Prie leidimo pridėta _____ papildomų lapų (puslapių)

Apytikslė vertė

ES valstybė narė, į kurią išvežama

Leidimo išdavimo data

Leidimo išdavimo vieta

Leidimas galioja iki

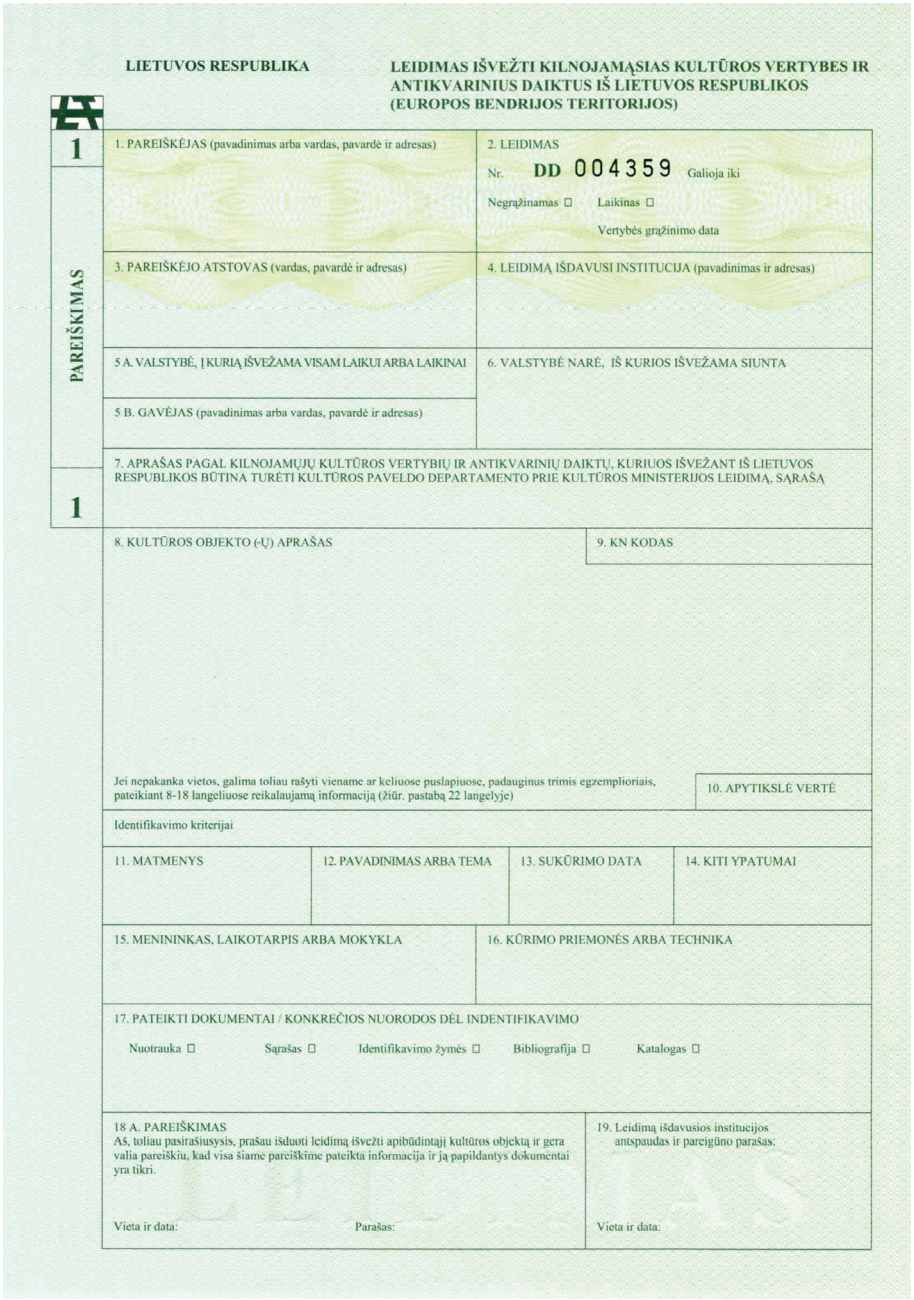
_____ _____ _____

(leidimą išdavusio pareigūno pareigos) (parašas) (vardas ir pavardė)

A. V.

1 a

Figure 1 a–c. Export forms for cultural property and antiques

LIETUVOS RESPUBLIKA

LEIDIMAS IŠVEŽTI KILNOJAMĄSIAS KULTŪROS VERTYBES IR ANTIKVARINIUS DAIKTUS IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS (EUROPOS BENDRIJOS TERITORIJOS)

1

PAREIŠKIMAS

1. PAREIŠKĖJAS (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

2. LEIDIMAS
Nr. DD 004359 Galioja iki
Negrąžinamas ☐ Laikinas ☐
Vertybės grąžinimo data

3. PAREIŠKĖJO ATSTOVAS (vardas, pavardė ir adresas)

4. LEIDIMĄ IŠDAVUSI INSTITUCIJA (pavadinimas ir adresas)

5 A. VALSTYBĖ, Į KURIĄ IŠVEŽAMA VISAM LAIKUI ARBA LAIKINAI

6. VALSTYBĖ NARĖ, IŠ KURIOS IŠVEŽAMA SIUNTA

5 B. GAVĖJAS (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

1

7. APRAŠAS PAGAL KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ IR ANTIKVARINIŲ DAIKTŲ, KURIUOS IŠVEŽANT IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS BŪTINA TURĖTI KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS LEIDIMĄ, SĄRAŠĄ

8. KULTŪROS OBJEKTO (-Ų) APRAŠAS

9. KN KODAS

Jei nepakanka vietos, galima toliau rašyti viename ar keliuose puslapiuose, padauginus trimis egzemplioriais, pateikiant 8-18 langeliuose reikalaujamą informaciją (žiūr. pastabą 22 langelyje)

10. APYTIKSLĖ VERTĖ

Identifikavimo kriterijai

11. MATMENYS

12. PAVADINIMAS ARBA TEMA

13. SUKŪRIMO DATA

14. KITI YPATUMAI

15. MENININKAS, LAIKOTARPIS ARBA MOKYKLA

16. KŪRIMO PRIEMONĖS ARBA TECHNIKA

17. PATEIKTI DOKUMENTAI / KONKREČIOS NUORODOS DĖL INDENTIFIKAVIMO

Nuotrauka ☐ Sąrašas ☐ Identifikavimo žymės ☐ Bibliografija ☐ Katalogas ☐

18 A. PAREIŠKIMAS
Aš, toliau pasirašiusysis, prašau išduoti leidimą išvežti apibūdintąjį kultūros objektą ir gera valia pareiškiu, kad visa šiame pareiškime pateikta informacija ir ją papildantys dokumentai yra tikri.

Vieta ir data: Parašas:

19. Leidimą išdavusios institucijos antspaudas ir pareigūno parašas:

Vieta ir data:

1 b

EUROPOS SĄJUNGA

KILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS

PAREIŠKIMAS

1 Pareiškėjas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

☐

2 Išvežimo leidimas

Nr.

Galioja iki

3 Gavėjas (adresas ir paskirties šalis)

4

☐ NUOLATINIS ☐ LAIKINAS

Reimporto data

5 Leidimą išdavusi institucija (pavadinimas, adresas ir valstybė narė)

6 Pareiškėjo atstovas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

7 Kultūros vertybės (-ių) savininkas (pavadinimas arba vardas, pavardė ir adresas)

8 Aprašas pagal Reglamento (EB) Nr. 116/2009 I priedą Kultūros vertybės (-ių) kategorija (-os)

9 Kultūros vertybės (-ių) aprašas

10 KN kodas

11 Skaičius arba kiekis

12 Vertė nacionaline valiuta

(Jei nepakanka vietos, galima toliau rašyti ant vieno ar kelių papildomų lapų, padauginus trimis egzemplioriais, pateikiant 9-20 langeliuose reikalaujamą informaciją)

13 Kultūros vertybės (-ių) išvežimo tikslas arba priežastys, dėl kurių prašoma leidimo

Identifikavimo kriterijai

14 Pavadinimas arba tema

15 Matmenys

16 Sukūrimo data

17 Kiti ypatumai

18 Pateikti dokumentai arba konkrečios identifikavimo nuorodos

☐ Nuotrauka (spalvota) ☐ Bibliografija
☐ Sąrašas ☐ Katalogas
☐ Identifikavimo žymės ☐ Vertės įrodymas

19 Menininkas, laikotarpis, mokykla ir (arba) stilius

20 Kūrimo priemonės arba technika

21 Pareiškimas

Aš, toliau pasirašiusysis, prašau išduoti leidimą išvežti apibūdintą (-as) kultūros vertybę (-es) ir pareiškiu, kad visa pateikta informacija ir ją papildantys dokumentai yra tikri.

Vieta ir data

Parašas
(pasirašiusio asmens pareigos ir vardas, pavardė)

22 Leidimą išdavusios institucijos antspaudas ir parašas

Vieta ir data

Nr. 001038

1 c

ICG (Import of Cultural Goods) system. At present, museums are issued temporary permits specifying a time limit by which the cultural objects must be returned to the country of origin. It should be noted that a draft implementing regulation has been submitted to the European Commission establishing provisions for electronic licences for exporting cultural goods from the European Union. Under its provisions, preparations are underway to establish the ECG (Electronic System for the Export of Cultural Goods). The system would apply the operational principles of the ICG system; therefore, once the current regulation is amended, export licences would be issued electronically via a single system. The ECG system will be linked to the EU Single Window Environment for Customs (EU SWE-C). Three types of licences are envisaged: a standard licence, a special open licence, and a general open licence (for museums and other memory institutions). The ECG system should become operational by 2 October 2031, with the aim that both the import of cultural goods from third countries into the European Union and their export to third countries are carried out through a single, unified digital system. The ICG and ECG systems together will establish a coherent and integrated system for controlling the movement of cultural property within the European Union, covering both their import into and export from the Union's customs territory. A key contribution of these systems to combating the illicit movement of cultural property is their ability to create a so-called object history. Thus, cultural goods for which import licences or importer statements have been issued under the ICG system may, when an application for an export licence is submitted through the ECG system, be assessed with reference to existing data. Such an institutional memory mechanism will help prevent illicit trade schemes aimed at "laundering" unlawfully acquired cultural property through the European Union market. It will also enhance the capacity of competent authorities and customs administrations to identify discrepancies relating to an object's provenance, legal status, or ownership history.

Within this regulatory model, memory institutions occupy an important position, as they are not considered risk entities but trusted custodians of cultural heritage. This is reflected in the open licence mechanism, which allows museums to temporarily and repeatedly export items from their permanent collections for exhibitions, research, or conservation purposes, while ensuring a high level of control and accountability.

In Lithuania, the export of cultural property begins with an expert assessment (an expert examination or conclusion). The Council for the Protection of Movable Cultural Property (hereinafter "the Council"), consisting of seven

Table 1. **Categories of movable cultural property and antiques requiring an export permit**

	Description of Movable Cultural Property and Antiques by Category
1	Archaeological finds on land and underwater
2	Historical, archaeological, ethnographic, or numismatic collections and collectibles
3	Printed maps more than 200 years old
4	Movable cultural property and antiques more than 100 years old:
4.1	Elements forming an integral part of artistic, historical or religious monuments which have been dismembered Weapons and ammunition, machinery, and equipment for military purposes Musical instruments Clocks and watches Furniture Articles of goldsmiths' and silversmiths' wares and other metal articles Glassware, wooden articles, ceramic and porcelain articles Photographs, photographic apparatus, and other optical instruments Ecclesiastical items and objects used in religious practice Toys and games Clothing and textiles Household items Technical and technological objects Books, singly or in collections
5	Movable cultural property and antiques which are more than 50 years old and do not belong to their originators:
5.1	Paintings, collages, and similar decorative plaques, executed entirely by hand in any medium and on any material
5.2	Works of graphic art (engravings, prints, lithographs, serigraphs, drawings)
5.3	Original sculptures or statuary and copies produced by the same process as the originals
5.4	Incunabula and manuscripts, including maps and musical scores, singly or in collections
5.5	Automotive and mechanical equipment

members, decides on export permits. The Council is established by order of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania for a three-year term. The Council is responsible and accountable to the Cultural Heritage Department. The Council's functions are as follows: 1) to determine the value of movable cultural property and antiques intended for export from the Republic of Lithuania (except for items recorded in the inventory documentation of movable cultural property held by museums and libraries); 2) to determine the cultural value of antiques intended for export from the Republic of Lithuania; and 3) to provide assessments to the Cultural Heritage Department regarding the issuance of export permits for movable cultural property and antiques from the Republic of Lithuania. A permit for the permanent export of an antique from the Republic of Lithuania will not be issued if the Council determines that the object proposed for export meets one or more of the following criteria for significance to Lithuania's cultural heritage: 1) it is rare or is likely to become rare; 2) it is particularly representative of the national cultural heritage; 3) it is closely associated with a significant cultural context; 4) it is associated with notable individuals or important historical events of the country.

Resolution No. 1424 of 9 November 2004 of the Government of the Republic of Lithuania approving the Rules on the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania and the List of Movable Cultural Property and Antiques for Which a Permit Issued by the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture is Required for Export from the Republic of Lithuania establishes the following list of movable cultural property and antiques (Table 1) for which a permit issued by the Cultural Heritage Department is required.

It is important to note that the list of cultural property and antiques set out in the table above, for which an export permit is required under a Resolution of the Government of the Republic of Lithuania, is very broad. It covers a wide range of objects and, unlike the relevant European Union regulation, does not establish a financial threshold.[5]

[5] For example, Council Regulation (EC) No. 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods sets financial thresholds for export licences where cultural goods are intended for export to third countries: 1) whatever the value: archaeological objects, dismembered monuments, incunabula and manuscripts and archives; 2) EUR 15,000: mosaics and drawings, engravings, photographs and printed maps; 3) EUR 30,000: watercolours, gouaches and pastels; 4) EUR 50,000: statuary, books, collections, means of transport and any other object; 5) EUR 150,000: pictures.

The export of museum objects is defined in Article 14(7) of the LPMCP as follows: *Movable cultural property listed in the Cultural Property Register, or held in a museum or library, may not be permanently exported from the Republic of Lithuania. It may be exported only on a temporary basis (from the customs territory of the European Union for up to three years; to other European Union Member States for a period specified by the applicant, but not exceeding ten years) with a permit issued by the Cultural Heritage Department. Upon receipt of a reasoned written request for an extension of this period, the Cultural Heritage Department has the authority to extend it for up to 12 months. If the Cultural Heritage Department has specified a time limit for the return of temporarily exported movable cultural property, the owner must notify the Department in writing within one month of the objects' return to the Republic of Lithuania. A permit for the permanent or temporary export of movable cultural property and antiques from the Republic of Lithuania is valid for no more than 12 months from the date of issue. If an issued permit expires without having been used, the applicant must return it to the Cultural Heritage Department.* In other words, museum objects may only be exported on a temporary basis.

The Cultural Heritage Department records temporary exports of cultural property (primarily museum objects) in the GIS system, which specifies the period of export and destination country (Figure 2).

Therefore, pursuant to the Law on the Protection of Movable Cultural Property, movable cultural property listed in the Cultural Property Register or held by memory institutions may not be permanently exported from the Republic of Lithuania. When exporting other cultural property, the relevant permits issued by the Cultural Heritage Department must be obtained. Otherwise, Article 199(3) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania ("Smuggling") provides as follows: *Any person who, when transporting items across the state border of the Republic of Lithuania that must be presented to customs and whose value exceeds 900 MSL,*[6] *fails to present them for customs control, otherwise evades such control, or transports movable cultural property or antiques across the state border of the Republic of Lithuania without a permit, shall be punished by a fine or by imprisonment for a term of up to eight years.*

[6] MSL (Minimum Subsistence Level) was a former statutory indicator, replaced by the Basic Social Benefit (BSB) in 2009.

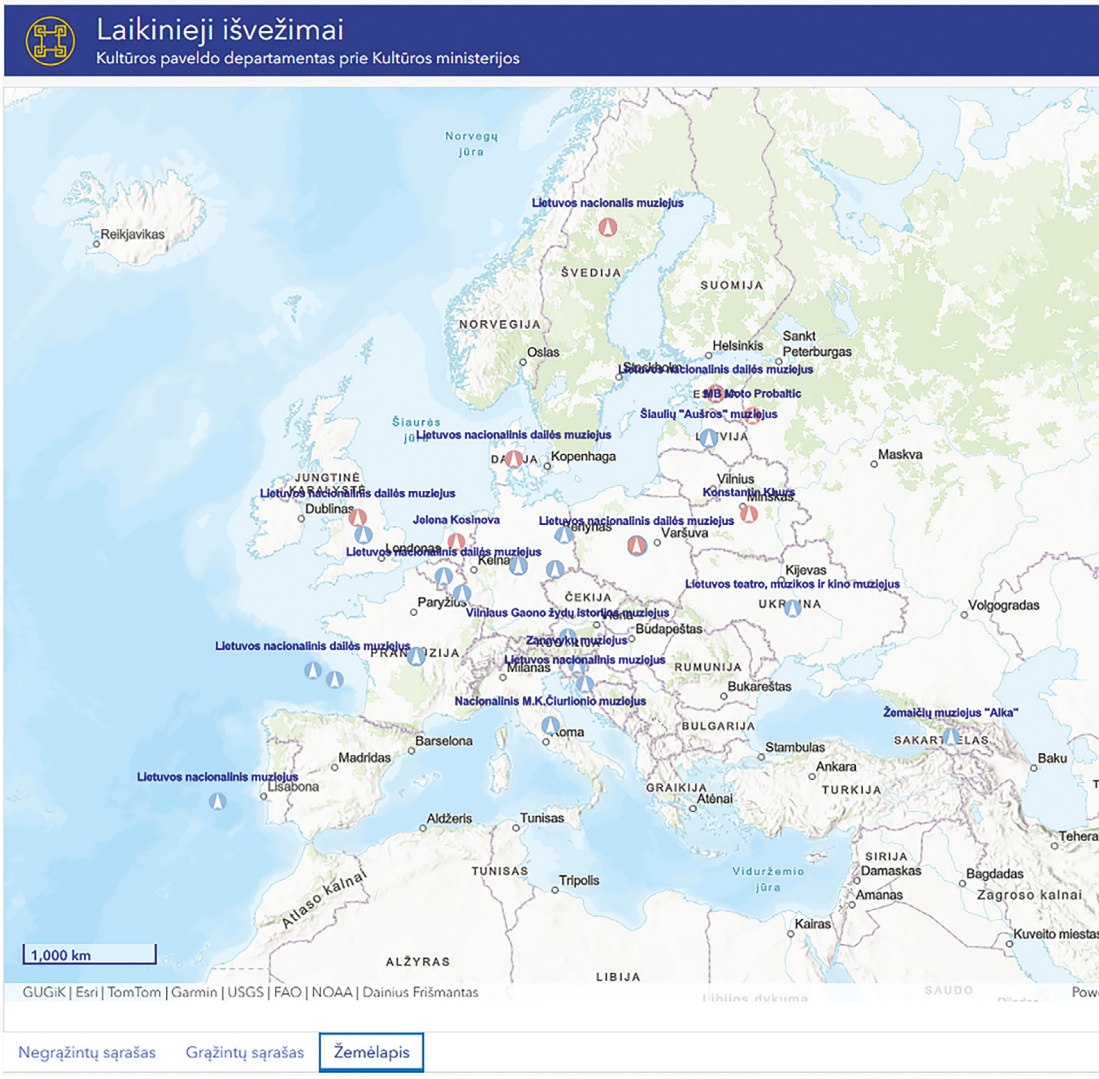
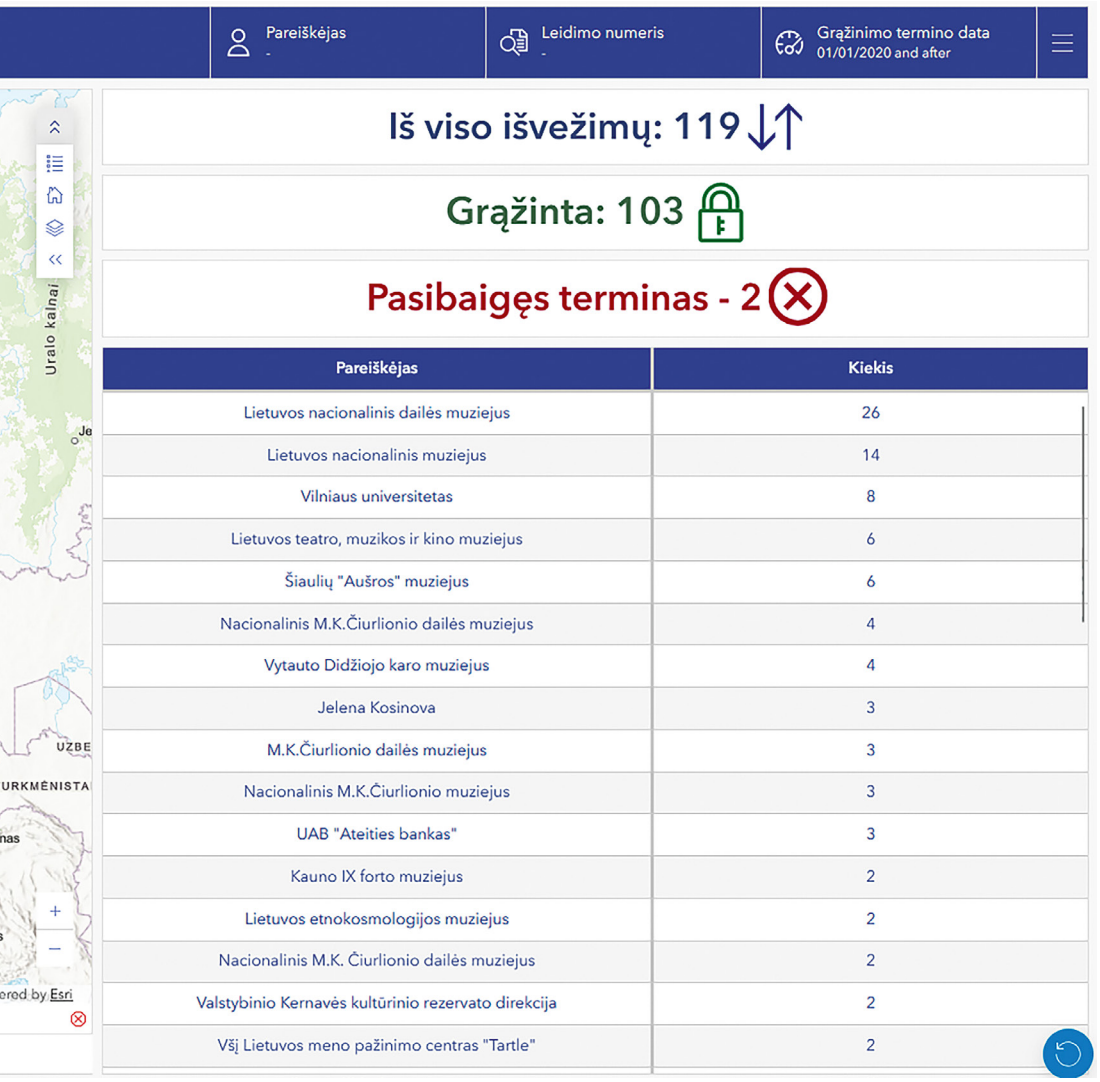

Figure 2. **GIS map of temporary exports used by the Cultural Heritage Department specialists (screenshot)**

Pareiškėjas
-
Leidimo numeris
-
Grąžinimo termino data
01/01/2020 and after
Iš viso išvežimų: 119
Grąžinta: 103
Pasibaigęs terminas - 2
Pareiškėjas
Kiekis
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus 26
Lietuvos nacionalinis muziejus 14
Vilniaus universitetas 8
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus 6
Šiaulių "Aušros" muziejus 6
Nacionalinis M.K.Čiurlionio dailės muziejus 4
Vytauto Didžiojo karo muziejus 4
Jelena Kosinova 3
M.K.Čiurlionio dailės muziejus 3
Nacionalinis M.K.Čiurlionio muziejus 3
UAB "Ateities bankas" 3
Kauno IX forto muziejus 2
Lietuvos etnokosmologijos muziejus 2
Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus 2
Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija 2
Všį Lietuvos meno pažinimo centras "Tartle" 2
Uralo kalnai
UZBE
URKMĖNISTA
ered by Esri

4

INVOLVEMENT OF MOVABLE CULTURAL PROPERTY IN ILLICIT TRAFFICKING

Pursuant to Article 2(9) of the LPMCP,[1] a cultural object is defined as *a movable cultural property item, another movable object of cultural value, or a movable object which, in a Member State of the European Union, is classified, in accordance with national legislation or administrative procedures as part of the national artistic, historical or archaeological heritage*. Article 3(14) of this Law provides that cultural objects also include antiques, which are defined in Article 2(1) *as all movable man-made objects, as well as other movable objects or parts thereof, created at least 50 years ago, regardless of their cultural value*. Thus, all movable man-made objects, as well as other movable objects or parts thereof, created 50 years ago or earlier (from the current year), are considered antiques. For example, if calculated from the year 2026, this would include objects dating from 1976 and earlier – extending back to the Stone Age. It should be noted that trade in objects dated after 1800 does not require a licence issued by the Cultural Heritage Department. Therefore, movable man-made objects and other movable objects from the period after 1800 up to 1976 that qualify as antiques may be traded without a permit issued by the Cultural Heritage Department, although they are still regarded as antiques.[2] In this way, antiques from the 1800–1976 period become particularly vulnerable objects that may enter the illicit art market.

As of early 2026, the Cultural Heritage Department has issued 75 licences to trade in antiques. Economic operators[3] holding these licences are subject

1 Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015/asr. Accessed 22 April 2026.

2 An antiques trading licence is required for objects dating from before 1800 or for those listed in the Cultural Property Register.

3 Economic operator means any natural person, legal entity or organisation, carrying out business, commercial or other economic activity. Economic operators may include: natural persons engaged in independent economic activity (e.g. operating under a business licence or a certificate of individual activity); legal entities (e.g. private limited liability companies, public institutions, small partnerships, joint-stock companies); as well as branches, representative offices, or organisations operating in accordance with the laws of the Republic of Lithuania. Economic operators are key participants in the market: they produce goods, provide services, carry out works, pay taxes, and take part in public procurement. The Ministry of Economy and Innovation of the Republic

to regular inspections and are required to comply with the rules on the trade in antiques, as laid down not only in the LPMCP but also in other laws and secondary legislation. The Cultural Heritage Department, acting in accordance with Article 28(3) of the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing (hereinafter "the LPMLTF"),[4] carried out a risk assessment of money laundering and terrorist financing in the trade in movable cultural property and antiques for the period 2020–2022. It was determined that the level of threat in the area of money laundering is medium, while for terrorist financing it is low. Nevertheless, it is important to understand that most illicit trafficking involves cultural objects dating from the 1800–1976 period (if calculated from the year 2026). Individuals trading in such items are not required to declare their activities to the Cultural Heritage Department; as a result, the overall scale of trade in 19th–20th-century antiques is poorly documented and largely operates within the shadow economy.

Antiques that do not require a licence are most commonly traded at weekend antique and/or second-hand markets, known as flea markets. Cultural objects of numismatic, sphragistic, heraldic or philatelic value, as well as phaleristic objects items, including orders and medals, and other movable objects associated with major historical events, the history of society, culture, armed conflicts, sport, religion, or the lives of notable individuals, are often unlawfully placed on such markets. One area worth highlighting is 19th–20th-century numismatics and objects associated with the First and Second World Wars, and in some cases also with 19th-century uprisings. Over the past ten years, intensified research into the Lithuanian partisan war has revealed a great deal of important information and has also helped to identify new historical sites. However, this knowledge is also used by individuals who operate metal detectors illegally. Through amateur unlawful searching, they damage such sites and remove finds, mostly metal artefacts, thereby hindering more comprehensive scholarly research.

Small wooden religious sculptures located in wayside chapels are also frequently targeted by individuals engaged in unlawful activity. Thefts of such sculptures have also been recorded. There have also been cases of the unlawful

of Lithuania further defines the legal concept of economic operators and lays down more detailed rules governing the supervision of their activities.

4 Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing of the Republic of Lithuania, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Accessed 22 April 2026.

removal of liturgical objects and other similar items from churches. These movable cultural property items, as well as significant attributes of immovable cultural heritage objects (most commonly in churches), were targeted by individuals engaged in unlawful activity during different periods of Lithuania's history. Such objects can be found in antique markets or are offered for sale through online auctions to buyers with no interest in their provenance.

The presence of cultural objects on the black market is particularly evident on social media, where archaeological and numismatic finds are also illegally traded. These finds, typically isolated items, are obtained through the illegal use of metal detectors and sold in online auctions. Some of these individuals are identified and the objects are taken off the black market.

Various cultural objects frequently form part of pre-trial investigations. Acting within their respective areas of competence, the Lithuanian Police, Lithuanian Customs, the State Border Guard Service, and the Financial Crime Investigation Service often confiscate various antiques during searches or when they are transported across the state border, and forward them to the Cultural Heritage Department for expert assessment and conclusions, as provided for in Article 4(4)(14) of the LPMCP. Such cultural objects are sometimes transferred to museums in Lithuania for safekeeping by court order.

It is encouraging that, following an assessment of the legal regulation of the trade in antiques in the Republic of Lithuania, along with control of the export and import of cultural objects and of auction activities, it can be concluded that, compared with other Baltic countries, the control mechanisms in place in Lithuania are among the strictest in the region. This applies to both the administration and regulation of these activities.

In order to engage in the lawful trade in antiques, a licence issued by the Cultural Heritage Department must be obtained. Such a licence may be issued to a legal entity or natural person engaged in economic and commercial activity (hereinafter an "economic operator"). The licence is required for economic operators intending to trade in antiques listed in the Cultural Property Register or created before 1800. An economic operator seeking to obtain a licence must submit an application to the Cultural Heritage Department completed in accordance with the requirements set out in Article 13(2) of the LPMCP. A fee set by a Resolution of the Government of the Republic of Lithuania is payable to the State Tax Inspectorate for the issuance of a licence. Within 3 working days of receiving the application, the Cultural Heritage Department will either issue the licence or provide the economic operator with a reasoned refusal and inform them of the procedure for appealing that decision.

Table 2. Legal framework for the trade in antiques

	1	2	3	4	5
Legislation	Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania	Rules on the Trade in Antiques, approved by Resolution No. 1480 of 27 November 2003 of the Government of the Republic of Lithuania	Rules on the Issuance of Licences to Trade in Antiques, approved by Resolution No. 670 of 26 June 2015 of the Government of the Republic of Lithuania	Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing of the Republic of Lithuania	-
Supervision and Enforcement	Methodology for the Risk Assessment of Economic Operators by the Department of Cultural Heritage under the Ministry of Culture	Inspection Checklist for Economic Operators	Register of Suspects, Accused and Convicts List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property INTERPOL Database (ID-Art)	Guidelines on the Prevention of Money Laundering and/or Terrorist Financing for Persons Engaged in Economic and Commercial Activity Related to the Trade in Movable Cultural Property and/or Antiques	Code of Administrative Offences
Information and Guidance	Department of Cultural Heritage under the Ministry of Culture https://kpd.lrv.lt/lt/duk/	https://kpd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/leidimai-ir-licencijos/licencijos-prekiauti-antikvariniais-daiktais/	https://kpd.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ukio-subjektu-prieziura/ukio-subjektu-konsultacijos/	-	-
Additional Information	Declaration on the First Year of Business	-	-	-	-

The aspects demonstrating the importance of this field are set out in Table 2. First and foremost, the Cultural Heritage Department checks the applicant's criminal record before issuing a licence, in accordance with the LPMCP. An economic operator holding a licence to trade in antiques is required to maintain proper accounting records. The importance of this field and the associated risks are demonstrated by the fact that the trade in antiques is singled out in the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing (LPMLTF) as part of another non-financial sector. Article 2(10) of this Law[5] defines obliged entities as *persons engaged in economic and commercial activity involving the trade in precious stones, precious metals, movable cultural property, antiques or other assets with a value equal to or exceeding EUR 10,000, or the*

[5] Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing of the Republic of Lithuania, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Accessed 22 April 2026.

equivalent amount in foreign currency, irrespective of whether the transaction is carried out in a single operation or in several related operations, where payment is made in cash, except in the cases referred to in points 12 and 13 of this paragraph (hereinafter "persons engaged in economic and commercial activity involving the trade in assets with a value equal to or exceeding EUR 10,000 where payment is made in cash").

The significance of the trade in antiques and the risks it poses in the context of the prevention of money laundering and terrorist financing are evidenced by the European Commission's updated (third) supranational risk assessment on money laundering and terrorist financing, published on 27 October 2022.[6] The assessment evaluated threats and vulnerabilities in different sectors by assigning risk scores on a scale from 1 to 4. Persons engaged in the trade in precious metals, precious stones, movable cultural property and antiques, as well as other non-financial sector participants involved in cash transactions, were assessed as high risk. Published in 2024, the third National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment of the Republic of Lithuania (2019–2022)[7] also assessed threats and vulnerabilities in different sectors. Real estate transactions and the trade in other assets with a value equal to or exceeding EUR 10,000, where payment is made in cash, were assessed as high risk, while the trade in precious metals, precious stones, movable cultural property and antiques was assessed as medium risk. The overall risk associated with the trade in antiques and movable cultural property was assessed as low.

In accordance with Article 4(2) of the LPMLTF,[8] the Cultural Heritage Department issues instructions and supervises how persons engaged in economic and commercial activity related to the trade in movable cultural property and/or antiques implement anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. When the value of a transaction is equal to or exceeds EUR 10,000 and payment is made in cash, such persons are regarded as obliged

6 *On the assessment of the risk of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities,* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0344&from=EN. Accessed 22 April 2026.

7 National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment of the Republic of Lithuania 2019–2022, https://fntt.lrv.lt/public/canonical/1749448246/1066/NRA_LT_final2.pdf. Accessed 22 April 2026.

8 Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing of the Republic of Lithuania, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr. Accessed 22 April 2026.

entities under the supervision of the Cultural Heritage Department. It should be noted that in February 2023 the Financial Action Task Force (FATF) published a report on money laundering and terrorist financing in the art and antiques market,[9] which is also relevant to museums and is available to those engaged in the trade in antiques as well as to those intending to acquire such objects.

Why is this important for museum activities? Although museums are not directly classified as obliged entities under the LPMLTF, they are considered important partners in mitigating money laundering and terrorist financing risks, as their actions may help prevent unlawfully acquired cultural property from entering the licit market. The specific nature of museum activities means that museums are more likely to deal not with cash transactions but with the acquisition of objects from private individuals or antique dealers, private donations, bequests, and exchanges or deposits. Illicitly acquired objects that enter museum collections are legitimised by validating the provenance information provided, thereby facilitating "provenance laundering". Museums should therefore remain vigilant and carefully verify the provenance of cultural objects. The FATF report referred to above states that *unscrupulous dealers could thus expose museums to money laundering risks, in particular, as an object of unknown provenance may acquire a pedigree (by, for example, being published in the exhibition catalogue of a well-known museum) which may facilitate its sale and lead to an increase in its value.*

FATF reports assess the art and antiques market as structurally vulnerable due to several inherent features, including transaction confidentiality, the frequent involvement of intermediaries, the complexity of object valuation, inadequate provenance documentation, and the cross-border movement of objects. This is important for museums, as they may be exposed to high-risk situations in which they acquire objects of uncertain provenance, purchase objects via unreliable intermediaries or international agents, or acquire or accept archaeological finds and other cultural objects originating from regions affected by armed conflict.

[9] *FATF Report: Money Laundering and Terrorist Financing in the Art and Antiquities Market*, https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Money-Laundering-Terrorist-Financing-Art-Antiquities-Market.pdf.coredownload.pdf. Accessed 1 March 2026.

In Lithuania, the violations most commonly recorded among economic operators are minor in nature. Nevertheless, risk factors in the trade in movable cultural property and antiques related to money laundering and/or terrorist financing may be due to the following:

1. the trade in archaeological finds for which trade is prohibited in Lithuania (except for archaeological objects imported into Lithuania from other countries and accompanied by official purchase documentation);
2. activities of economic operators engaged in trade without the required licences;
3. antiques and movable cultural property acquired by criminal means;
4. activities of economic operators engaged in the trade in antiques not requiring a Cultural Heritage Department licence (i.e. antiques dating from 1800 to 1976).

MAIN GROUPS OF CULTURAL OBJECTS AND NATURAL HERITAGE OBJECTS IN ILLICIT TRAFFICKING AND THEIR DIFFERENCES

An analysis of the List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property maintained by the Cultural Heritage Department, which includes movable cultural property entered in the Cultural Property Register according to origin, as well as significant attributes of immovable cultural properties, reveals several distinct groups of objects considered missing: *wooden sculptures (examples of folk art), liturgical objects and other church furnishings, textiles, paintings, and sculptures* (professional ecclesiastical art). Another major group of cultural objects, not listed in the Cultural Property Register, consists of *archaeological* and *numismatic finds* (see Table 3). There are key differences in how these objects enter the illicit market: in one case through theft from immovable cultural heritage sites, and in the other through the unlawful use of metal detectors to locate cultural objects and the subsequent sale of such objects.

Museum professionals should remain vigilant and carefully assess the provenance of objects being acquired. Individuals often inherit family property that may include movable cultural property that went missing during the Soviet period or after 1990, such as a sculpture from a now-lost wayside chapel listed in the Cultural Property Register. Individuals who have not checked the provenance of such objects may attempt to sell them at auction or directly to museums.

There are also cases in which individuals anonymously donate movable cultural property that disappeared many years ago (whether stolen or hidden in private homes to protect it from deterioration) to museums. In such situations, museum professionals should exercise particular caution and thoroughly investigate an object's provenance before accepting it, as an effort to preserve a unique object may inadvertently lead to the "laundering" of its provenance once it enters a museum collection.

MUSEUM PROFESSIONALS ARE ADVISED TO PAY PARTICULAR ATTENTION TO THE FOLLOWING:

Table 3. Main groups of antiques and cultural property involved in illicit trafficking

	Groups
1	Wooden sculptures (examples of folk art)
2	Liturgical objects
3	Textiles
4	Paintings
5	Sculptures (professional ecclesiastical art)
6	Archaeological finds
7	Numismatic finds

The items listed in Table 3 may be objects that are attempted to be unlawfully marketed through museums. It can be checked whether such objects are recorded in the Cultural Property Register and listed as missing or stolen in the List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property,[1] maintained by the Cultural Heritage Department and available on the GIS platform, as well as in the Stolen Works of Art Database of the International Criminal Police Organization (INTERPOL),[2] accessible via the ID-Art mobile application,[3] and in the Cultural Property Register (CPR) information system.

Another equally important issue for museums, related to the looting of and illicit trafficking in cultural goods, is **wildlife trafficking**. It is defined as the unlawful trade in wild fauna and flora, including the illegal trade, smuggling, poaching, capture, or collection of endangered species, protected wildlife (including animals or plants that are subject to harvest quotas and regulated

1 List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property, https://paveldas.maps.arcgis.com/apps/dashboards/c0e98aa9cb214cf0ba7afd4d6c44453f. Accessed 22 April 2026.

2 *Stolen Works of Art Database*, https://www.interpol.int/en/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database. Accessed 22 April 2026.

3 ID-Art mobile app, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app. Accessed 22 April 2026.

by permits), derivatives, or products thereof.[4] The prevention of such trafficking is similar to that of illicit trafficking in cultural goods. It is based on the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)[5] and on cooperation between international organisations in the fight against these crimes.[6] In museum practice, the prevention of wildlife trafficking covers similar areas to those of the prevention of illicit trafficking in cultural goods – namely the protection of museum collections against theft and the identification of unlawfully acquired objects when they are offered to museums for acquisition.[7] Two other related and, from a museum perspective, similar issues are illicit trafficking in geological objects (particularly meteorites) and in palaeontological objects.[8]

4 *Criminalization of wildlife trafficking*, https://www.unodc.org/cld/en/education/tertiary/wildlife-crime/module-3/key-issues/criminalization-of-wildlife-trafficking.html. Accessed 22 April 2026.

5 *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)*, https://cites.org/eng/disc/text.php. Accessed 22 April 2026.

6 *UNODC Teaching Module Series: Wildlife Crime. Module 2: International Frameworks for Combating Wildlife Trafficking*, https://www.unodc.org/cld/en/education/tertiary/wildlife-crime/module-2/introduction-and-learning-outcomes.html; *Trafficking of Wildlife*, https://www.unodc.org/unodc/en/pccp/wildlife-trafficking.html; *Wildlife Crime*, https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Wildlife-crime; *Wildlife Crime*, https://www.europol.europa.eu/crime-areas/environmental-crime/wildlife-crime. Accessed 22 April 2026.

7 *White Paper: Natural History Museums & Wildlife Trafficking*, ICOM, https://icomnathist.com/2016/10/06/icom-nathist-releases-white-paper-on-natural-history-museums-and-wildlife-trafficking/. Accessed 22 April 2026.

8 Mackenzie, S., Yates, D., Hübschle, A. et al. *Irregularly regulated collecting markets: antiquities, fossils, and wildlife. Crime Law Soc Change* 82, 1111–1130 (2024). https://doi.org/10.1007/s10611-024-10171-9. Stewens, Paul. P. Illicit Fossil Trafficking. *How palaeontological objects end up in places where they don't belong*, https://paul-stewens.com/projects/fossil-trafficking/ Schmitt, Douglas G. *The law of ownership and control of meteorites, Meteorites and Planetary Science*. Vol. 37, Iss. S12, December 2002, pp. B5–B11. https://doi.org/10.1111/j.1945-5100.2002.tb00897.x. Accessed 22 April 2026.

MUSEUM PROFESSIONALS ARE ADVISED TO PAY PARTICULAR ATTENTION TO THE FOLLOWING:

It is important to note that, in accordance with Article 3 of the LPMCP, cultural objects include sets, collections, assemblages or other groupings treated as a whole, regardless of the value or nature of their individual parts, as well as collections of palaeontological, zoological, botanical or anatomical significance. Therefore, it should be noted that attempts to sell or otherwise place on the market wild fauna and flora objects assembled into collections, sets or assemblages fall within the competence of the cultural heritage protection system, whereas individual objects or a small number of items, for example those found in forests, fields, etc., fall within the competence of environmental protection authorities.

PROCEDURES FOR THE RECOVERY AND RESTITUTION OF CULTURAL OBJECTS

Lithuania has established and approved procedures applicable for cases where the competent authorities recover cultural property illicitly exported from Lithuania or process requests from other states – both EU Member States and third countries – concerning cultural property that may have been unlawfully brought into the country. Section VII of the LPMCP sets out the return of illicitly exported objects to the EU Member States (Article 16) and to third countries, as well as the return of objects illicitly exported from third countries (Article 17). The Ministry of Culture of the Republic of Lithuania is the competent authority responsible for receiving requests from the EU Member States and third countries referred to in Articles 16 and 17 of the LPMCP concerning the return of illicitly exported cultural objects. Under the LPMCP, the Ministry is also entitled to request compensation from the requesting EU Member State or third country for returned cultural objects recorded in the inventory documentation of museums, libraries, and the National Documentary Fund.

The Ministry of Culture of the Republic of Lithuania may also submit a request to the competent authority of an EU Member State or a third country for the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of the Republic of Lithuania, informing it that judicial proceedings have been initiated to ensure the return of the object concerned to its lawful owner. In such cases, the basis for initiating judicial proceedings is indicated, and steps are taken to secure the return of the objects. Where a court of an EU Member State orders the return to the Republic of Lithuania of an object unlawfully removed from its territory and awards fair compensation to the current owner and/or possessor of the object, the Republic of Lithuania must pay such compensation after recovering the unlawfully removed object. The Republic of Lithuania must also cover the costs of enforcing the order for the return of the unlawfully removed object, as well as the costs of its physical preservation. The procedure for compensation for the return of unlawfully removed objects is established by the Government of the Republic of Lithuania.

The Ministry of Culture of the Republic of Lithuania uses the cultural goods module of the Internal Market Information System (IMI), established by Regulation (EU) No. 1024/2012 of the European Parliament and of the Council

of 25 October 2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System, in order to cooperate and consult with the competent authorities of the EU Member States. The main objective of the IMI is to ensure effective cooperation and information exchange between the EU Member States for the implementation of internal market legislation. Through this tool, national authorities may identify competent counterparts in other Member States, submit structured requests concerning specific objects, and exchange information on their legal status, provenance, lawful ownership, or national protection status. The IMI system also plays an important role in combating illicit trafficking in cultural goods, although it does not itself carry out controls or inspections. It enables authorities to quickly verify information when there are suspicions about the lawfulness of the export of an object or its presence in another Member State. This function is particularly important in cases where illicit trafficking is not detected immediately at the border or during customs control but only comes to light later, for example after an object has entered the market, an auction house, or a public institution.

The IMI system may also be useful for museum staff responsible for acquiring objects, organising exhibitions, or lending cultural property to museums abroad. Where there are serious doubts about the status of an object in another Member State, the IMI enables museums to obtain confirmation from the competent national authorities.

7

FINDS DISCOVERED WITH METAL DETECTORS AND OTHER DETECTION EQUIPMENT

Illegal use of metal detectors is a particularly problematic issue in the field of heritage protection in Europe and other countries. In the Republic of Lithuania, the acquisition and use of metal detectors and other detection equipment are not prohibited; however, they are strictly regulated by legislation. Legislation regulating the use of metal detectors and other detection equipment (e.g. search magnets) provides for the legal protection of immovable cultural heritage sites and movable cultural property, collectively referred to as cultural objects. Currently, legislation governs the use of such detection equipment both in cultural heritage sites and their protection zones and in areas outside cultural heritage sites. Under Article 17(1) of the Law on the Protection of Immovable Cultural Heritage (hereinafter "the LPICH"), it is prohibited, without the consent of the competent heritage protection authority, to expose or disturb archaeological layers, or to use metal detectors, electronic detectors, or other detection devices to search for archaeological or other finds or objects in a site protected for scientific research, its territory or surrounding area. Under Article 19(3) of the LPICH, the requirements of Article 17 of the LPICH apply to uninvestigated parts of sites or areas protected for public access and use. This means that the use of metal detectors, electronic detectors, or other detection devices is also prohibited in such sites, their territories or surrounding areas.

Archaeological investigations are regulated by Heritage Management Regulation PTR 2.13.01:2022 "Management of Archaeological Heritage", approved by Order No. ĮV-538 of 16 August 2011 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania, as amended by Order No. ĮV-46 of 18 January 2022 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania (hereinafter "the Regulation"). Point 8 of the Regulation states as follows: *It is prohibited to use metal detectors or any other detection equipment to search for cultural objects referred to in Article 3 of the Law on the Protection of Movable Cultural Property within immovable cultural heritage sites, their territories and protection zones, and cultural heritage areas, except where archaeological investigations are being carried out.*

Outside the territories and protection zones of cultural heritage sites, searches carried out using metal detectors and other detection equipment are

regulated by Article 12(4) of the LPMCP: *All movable objects referred to in Article 3 of this Law that are found in the ground, on its surface, in water, or in buildings and structures or parts thereof, and that have cultural value, shall become State property if their owner or holder cannot be identified or has lost title to them under the law. Only certified researchers referred to in Article 18(2) of the Law on the Protection of Immovable Cultural Heritage may search for such objects, whether through excavations or by the use of metal detectors or other detection equipment. Persons who accidentally find movable objects referred to in Article 3 of this Law shall hand them over to the Cultural Heritage Department for assessment within one week. A reward shall be paid for finds of historical, cultural, or archaeological value in the cases and under the procedure established by the legislation of the Republic of Lithuania.* Thus, in this case, the LPMCP prohibits the search for cultural objects of cultural value (see Table 4).

Article 13(1) of the LPMCP, regulating the trade in antiques, provides that archaeological finds may not be bought, sold, donated, pledged, leased, or lent, as follows: *[...] The purchase, sale, exchange, donation, pledging, leasing, lending or any other transfer of ownership or possession rights in archaeological finds is prohibited. This prohibition shall not apply to: archaeological finds lawfully acquired in other states and imported into the Republic of Lithuania; archaeological finds transferred to a national, state or municipal museum; archaeological finds transferred between such museums for temporary or permanent custody; cases where a reward is paid under Article 12(4) of this Law for chance archaeological finds of historical, cultural or archaeological value; or cases where a reward is paid under Article 18(5) of the Law on the Protection of Immovable Cultural Heritage for treasures containing archaeological finds taken for public purposes.*

It should be emphasised that Article 47 of the Constitution of the Republic of Lithuania establishes the State's exclusive ownership right over certain objects, including historical, archaeological and cultural objects: *The subsoil, as well as internal waters, forests, parks, roads, and historical, archaeological, and cultural objects of state importance, shall belong to the Republic of Lithuania by the exclusive right of ownership.* Therefore, both the Constitution and the aforementioned legislation (the LPICH, the LPMCP, and the Regulation) clearly provide that archaeological finds may not be held in private collections (unless they were lawfully acquired abroad and are supported by appropriate documentation), nor may they be bought, sold, leased, or otherwise transferred; in other words, all archaeological material discovered within the territory of the Republic of Lithuania belongs to the State.

Table 4. Cultural objects under Article 3 of the LPMCP

Cultural objects
Archaeological finds
Ethnographic objects
Movable objects associated with major historical events, the history of society, culture, armed conflicts, sport, religion, and the lives of notable individuals
Firearms and non-firearm weapons
Works of fine and applied art
Musical instruments
Incunabula and manuscripts, maps and musical scores, books and other publications
Movable objects of numismatic, sphragistic, heraldic, or philatelic value, as well as phaleristic objects, including orders and medals
Movable objects relating to the history of science and technology
Sets, collections, assemblages or other groupings treated as a whole, regardless of the value or nature of their individual parts; collections of palaeontological, zoological, botanical or anatomical significance
Parts of artistic, historical, or religious objects
Photographs, films, and their negatives
Documents in any medium
Antiques

Failure to comply with the requirements laid down in the Constitution and other legislation may result in administrative liability. Article 314(5) of the Code of Administrative Offences provides: *A violation of the requirements for the search for movable objects of cultural value through excavation or through the use of metal detectors or any other detection equipment shall incur a fine ranging from EUR 300 to EUR 560 for persons, and from EUR 560 to EUR 1,200 for heads or other responsible persons of legal entities.* In addition, Article 177(1) of the Code of Administrative Offences states: *A violation of the Rules on the Trade in Antiques shall incur a fine ranging from EUR 140 to EUR 300 for persons, and from EUR 300 to EUR 560 for heads or other responsible persons of legal entities.* Article 185 of the Criminal Code, which defines the misappropriation of finds, states: *A person who misappropriates a discovered treasure, items of significant scientific, historical or cultural value, another high-value find, or high-value property belonging*

to another person that has come into their possession by chance shall be punished by community service, a fine, arrest, or imprisonment for a term of up to two years (see Table 5).

Table 5. **Administrative and criminal measures**

Administrative and Criminal Law
Article 314(5) of **the Code of Administrative Offences**. *A violation of the requirements for the search for movable objects of cultural value through excavation or through the use of metal detectors or any other detection equipment shall incur a fine ranging from EUR 300 to EUR 560 for persons, and from EUR 560 to EUR 1,200 for heads or other responsible persons of legal entities.*
Article 314 of **the Code of Administrative Offences.** Provision of false information regarding the temporary or permanent import of cultural goods in breach of Regulation (EU) 2019/880: *The provision of false information regarding the introduction and import of cultural goods in breach of Regulation (EU) 2019/880 shall incur a fine ranging from EUR 300 to EUR 540.*
Article 177(1) of **the Code of Administrative Offences –** "The Rules on the Trade in Antiques": *A violation of the Rules on the Trade in Antiques shall incur a fine ranging from EUR 140 to EUR 300 for persons, and from EUR 300 to EUR 560 for heads or other responsible persons of legal entities.*
Article 185 of **the Criminal Code** – "Misappropriation of Finds": *A person who misappropriates a discovered treasure, items of significant scientific, historical or cultural value, another high-value find, or high-value property belonging to another person that has come into their possession by chance shall be punished by community service, a fine, arrest, or imprisonment for a term of up to two years.*

By the end of 2025, there had been thirteen gatherings of metal detectorists in Lithuania. Five legal entities have been recorded that describe themselves as associations of metal detectorists. It should be noted that between 2020 and 2025, seven individuals were penalised for offences related to the use of metal detectors.

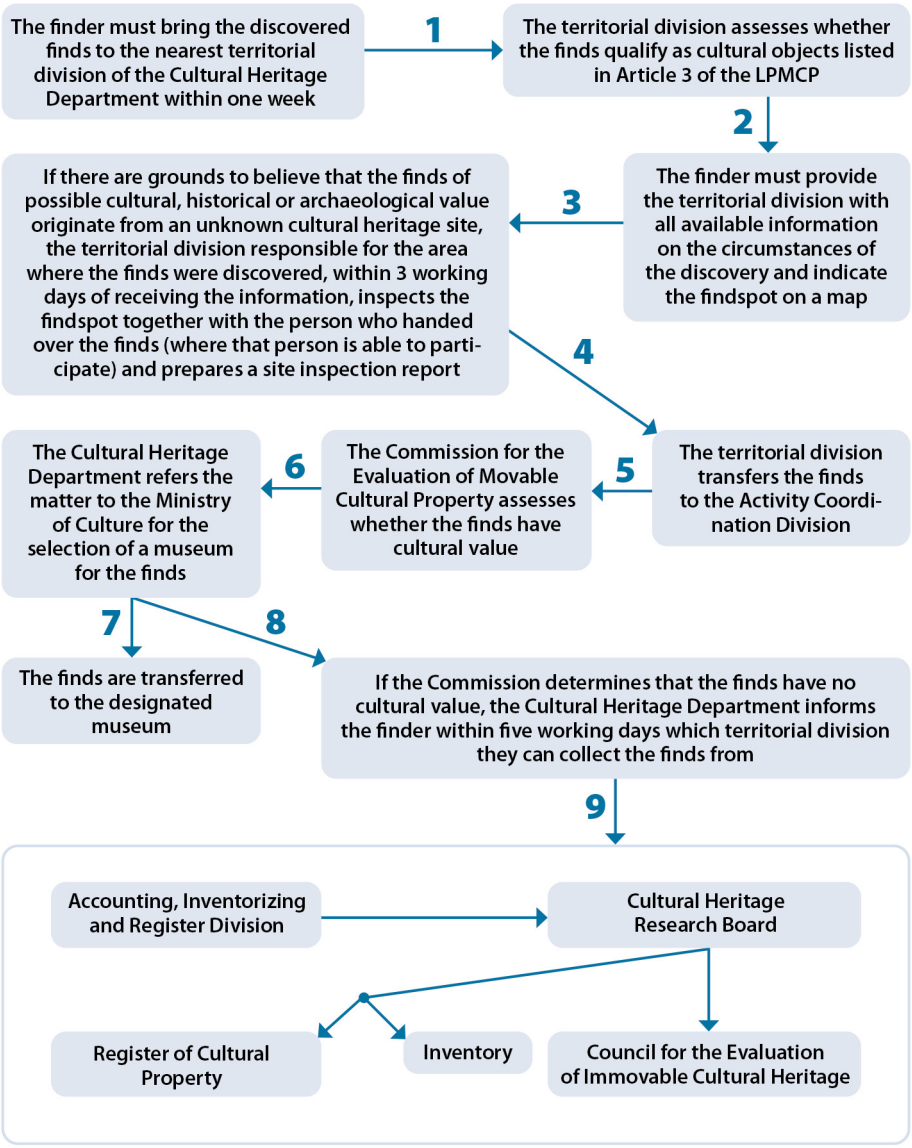
8

REGULATION OF CHANCE FINDS AND THEIR INCLUSION IN THE INVENTORY

Museum professionals frequently encounter cases where individuals bring in chance finds and request expert advice or offer to transfer the objects to the museum. Article 12(4) of the LPMCP lays down strict requirements for movable cultural objects discovered outside cultural heritage sites: *Persons who accidentally find movable objects referred to in Article 3 of this Law shall hand them over to the Cultural Heritage Department for assessment within one week.* The more detailed procedure for the transfer of cultural objects (see Flowchart 1) is set out in rules established by the Minister of Culture of the Republic of Lithuania[1] (hereinafter "the Rules on the Handing Over of Finds"). In accordance with Point 5 of the Rules on the Handing Over of Finds, (1) the finder must hand over the find(s) to the territorial division of the Cultural Heritage Department within one week. (2) The territorial division assesses whether the find(s) qualify as cultural objects listed in Article 3 of the LPMCP. (3) The finder must also provide a written explanation and mark the findspot on a map. (4) Where find(s) of possible cultural, historical or archaeological value originate from an unknown cultural heritage site, the territorial division responsible for the area where the find(s) were discovered, within 3 working days of receiving the information referred to in Point 6 of the Rules on the Handing Over of Finds, inspects the findspot together with the person who handed over the find(s) (where that person is able to participate) and draws up an on-site inspection report of the findings. (5) The territorial division transfers the find(s) to the Activity Coordination Division of Cultural Heritage Department. (6) The Cultural Heritage Department hands over the find(s) to the Commission for the Evaluation of Movable Cultural Property, which assesses whether the find(s) have cultural value. (7) The Cultural Heritage Department refers the matter to the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania for the selection of a museum for the specific find(s). (8) Where the Commission for the Evaluation of

[1] Rules on Rewards for Finds of Historical, Cultural or Archaeological Value, approved by Order No. ĮV-377 of 30 June 2010 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania, as amended by Order No. ĮV-429 of 27 April 2022, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F74F14CD60D8/asr. Accessed 22 April 2026.

Flowchart 1. Inclusion of finds in the inventory

The process is governed by:

1) Article 12(4) of the Law on the Protection of Movable Cultural Property
2) The Rules on Rewards for Finds of Historical, Cultural or Archaeological Value, approved by Order No. ĮV-377 of 30 June 2010 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania, as amended by Order No. ĮV-429 of 27 April 2022

Movable Cultural Property determines that the find(s) have no historical, cultural or archaeological value, the Cultural Heritage Department notifies the finder in writing within 5 working days and informs them of the territorial division from which the objects may be collected and the time of collection.

A similar obligation to hand over finds was also laid down in the 1919 Law on the State Archaeological Commission, the 1940 and 1967 Laws on the Protection of Cultural Monuments, and the 1977 Law on the Protection and Use of Historical and Cultural Monuments.

It is important to note that the legislation currently in force provides no alternative as to where movable cultural property found by individuals should be handed over. In accordance with the aforementioned legislation, such finds must in all cases be handed over to the territorial divisions of the Cultural Heritage Department, where they are recorded in the inventory records and subsequently lawfully transferred to museums. It should be emphasised that, where the Cultural Heritage Department does not receive information on the findspot, the circumstances of discovery, or the finder's explanations, it cannot properly assess whether the finds originate from unknown cultural heritage sites, such as burial sites (see Photo 1), ancient settlements, campsites and similar locations. In the absence of such data, important information necessary to maintain the integrity of the inventory system is lost.

Although the aforementioned legislation provides no alternative to the direct handing over of finds to the territorial divisions of the Cultural Heritage Department, museums may, in exceptional circumstances where finds are at risk of deterioration (most commonly organic materials such as wood and leather) and require urgent conservation treatment to stabilise their condition, temporarily take possession of them prior to their transfer to the Cultural Heritage Department. However, individuals who have handed over finds to museums must provide the territorial division of the Cultural Heritage Department with an explanation of the circumstances surrounding the discovery of the objects, and the museum must notify the Cultural Heritage Department that it has accepted the finds for conservation purposes.

It is estimated that there are between several thousand and ten thousand metal detectorists in Lithuania, although the number of objects they have collected is difficult to determine. The majority of finds handed over to the Cultural Heritage Department have lost important scientific information and therefore do not allow the identification of potential cultural heritage sites or objects. From 2016 to 2025, only ten new cultural heritage objects or sites were identified; they were subsequently entered into the Register of Cultural

Photo 1. **In August 2023, the Cultural Heritage Department was informed of photographs posted in a Facebook group depicting privately held archaeological finds. After the identity of the person who had published the photographs was established, the findspot was revealed, and the finder subsequently handed over 108 metal-detected finds in two stages. The finds date from the 14th–15th centuries. During archaeological investigations carried out at the findspot in Vilnius District Municipality in 2024 by a team of archaeologists from the National Museum of Lithuania, the Pašulniškės Burial Site (unique code 48851 in the Register of Cultural Property) was discovered. The cremation burials are preliminarily dated to the 14th century, while the inhumation burials date to the 15th–16th centuries. Photograph by Ričardas Dediala.**

Photo 2. Nortikėnai-type axe (also known as a Baltic battle axe), Periods II–III of the Montelius chronology (1550–1100 BC). Length: 17 cm; poll width: 2.6 cm; thickness: 1.2 cm; blade width: 3.5 cm; internal diameter of the haft hole: 1.9 cm. The axe is covered with a green patina and is broken in two at the area of the haft hole. Green deposits are visible at the point of breakage. The blade is bent. To date, a total of nine axes of the Nortikėnai type have been found in Lithuania. Handed over to the Cultural Heritage Department in 2022, it was transferred for safekeeping to the Šiauliai Aušra Museum by decision of the Ministry of Culture. Photograph by Dr. Lijana Muradian.

Property and granted legal protection. According to data from the Cultural Heritage Department, only around 9–10% of finds or cases of submission provide sufficient information to allow their inclusion in the inventory records, while only about half of those handing over cultural objects accurately indicate the findspot (coordinates) and circumstances (context). Most finds handed over in a single submission span different periods (i.e. a broad chronology) and have been discovered under unclear circumstances.

Over the past four years, the Cultural Heritage Department has confiscated or received approximately 10 Bronze Age (2nd–1st millennium BC) finds (Photos 2–4). A total of 368 metal artefacts dating to this period have been found in the territory of Lithuania; therefore, this assemblage is of considerable cultural and scientific significance. More than a decade after the last list of

Photo 3. Flanged axe. East Baltic type, Period III of the Montelius chronology (1300–1100 BC). The surface is covered with a dark brown patina, which has flaked off in places. The casting seams have been cleaned up. Length: 15.1 cm; blade width: 10.8 cm; blade length: 7.5 cm; weight: 473 g. Hafting length: 8 cm; top width: 2.2 cm. To date, approximately 50 Bronze Age flanged axes have been found in Lithuania. Handed over to the Cultural Heritage Department in 2021, the object was transferred for safekeeping to the National Museum of Lithuania by decision of the Ministry of Culture. Photograph by Dr. Lijana Muradian.

Photo 4. Dagger/knife. Dated to 1600–1200 BC and assigned to the Pozdniakov culture. Length: 8.2 cm; central width: 2.7 cm; thickness: 0.3 cm; weight: 14.24 g. Covered with green patina. Handed over to the Cultural Heritage Department in 2021, it was transferred to the Mažeikiai Museum by decision of the Ministry of Culture. Photograph by Dr. Lijana Muradian.

finds from this period was compiled, the list of the earliest metal artefacts can now be updated with 22 bronze objects: eight were discovered during archaeological investigations, one at a metal detectorists' club gathering, and thirteen by chance or through the use of metal detectors. Axes predominate among the recent bronze artefacts, although several spearheads and other objects have also been found. Between 2021 and 2023, three archaeological investigations were carried out at the findspots of Early Bronze Age axes.

When handing over chance finds to the Cultural Heritage Department, it is very important to provide as much information as possible about the findspot and the circumstances of discovery, so that archaeological investigations can be carried out at these sites in the future. This demonstrates how handed-over finds can serve as a source for archaeological research, supplementing the limited data available.[2] Unfortunately, archaeological investigations carried out at some findspots produced no results; nevertheless, unique finds – particularly axes – were added to Lithuanian museum collections.

The Cultural Heritage Department is not the only institution monitoring the cultural property market; it cooperates with national and international institutions in this field. In 2018, the Cultural Heritage Department signed a cooperation agreement with the Lithuanian Police. The territorial divisions of the Cultural Heritage Department organise various training seminars for museum professionals and lectures for law enforcement officers, including the Lithuanian Police, Lithuanian Customs and the State Border Guard Service. Over the past five years, ties with foreign colleagues have strengthened, particularly with specialists from the National Heritage Board of Latvia, the National Heritage Board of Estonia, and the Ministry of Culture and National Heritage of the Republic of Poland, who regularly share relevant information. The Baltic Region Heritage Committee (BRHC), established to promote regional cooperation between cultural heritage protection institutions, has recently placed greater emphasis on the illicit movement of cultural property. One of the six specialised groups of the Committee is the Working Group on Illicit Trafficking in Cultural Goods,[3] in which the countries of the Baltic region actively participate. International cooperation is also important because neighbouring countries have different legal frameworks, particularly with regard to the regulation of metal detector use and the export of antiques.

[2] Muradian L., Pranckėnaitė E. The Earliest Metal Artefacts in Lithuania: Contextual Analysis and Interpretation. *Lietuvos archeologija*, 2025, vol. 51, pp. 39–101.

[3] Working Group on Illicit Trafficking in Cultural Goods. https://cbss.org/baltic-heritage/illicit-trafficking-in-cultural-goods/. Accessed 22 April 2026.

MUSEUM PROFESSIONALS ARE ADVISED TO PAY PARTICULAR ATTENTION TO THE FOLLOWING:

How should museums handle finds brought in by individuals? We advise the following: 1) examine the find and, where possible, make a photographic documentation of the find(s); 2) instruct the individual to contact the nearest territorial division of the Cultural Heritage Department in their county; 3) notify the relevant territorial division of the Cultural Heritage Department (the addresses and contact details of all territorial divisions are available on the Cultural Heritage Department's website)[4] that an individual has brought finds that may have cultural value directly to the museum; 4) where the find is at risk of deterioration (due to its fragility or very poor condition), accept it for conservation and instruct the individual to contact the nearest territorial division of the Cultural Heritage Department and provide an explanation. The territorial division of the Cultural Heritage Department must first be notified of this fact and provided with photographic documentation of the find(s). The museum should also retain the contact details of the individual who brought in the find(s) (email address or telephone number) to enable further communication.[5]

It is always necessary to carefully assess objects brought to the museum, as archaeological finds may originate from either an excavated or as yet unidentified cultural heritage site. In either case, individuals who have brought in such finds may face administrative or criminal liability. Bear in mind that museums cannot acquire cultural objects without provenance documentation, as such objects may have been illicitly obtained. Equally important are examples of folk art, such as sculptures and liturgical objects (two categories of cultural property that have been among those most affected by theft). These objects may have been stolen before 1990 or at a later date and may now be offered to museums for safekeeping. For these reasons, it is always necessary to consult the relevant databases and contact the territorial division of the Cultural Heritage Department, providing a description and photographic documentation of the object. This makes it possible to determine whether the item is a long-lost cultural heritage object, a significant attribute of a cultural heritage object, or part of such an object.

[4] Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture [Structure and Contacts Inforamtion]. https://kpd.lrv.lt/lt/apie-mus/kontaktai-1/. Accessed 22 April 2026.

[5] We emphasise that, in compliance with data protection requirements, excessive data should not be collected. Only general contact details of the individual need to be obtained if further contact should be required.

PREVENTING AND RESPONDING TO ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS: THE ROLE OF MUSEUMS

Museums, as memory institutions serving the public interest, bear a particular responsibility to ensure that the activities of individuals and organisations do not contribute to illicit trafficking in cultural goods, the destruction of archaeological heritage, or the illicit movement of cultural objects. Museum decisions on collection development, exhibitions, research, and communication have a direct influence on public attitudes towards cultural heritage. Museums must therefore act in a manner that ensures their authority is not used to legitimise objects of questionable provenance or unclear circumstances surrounding their acquisition. In accordance with the current ICOM Code of Ethics for Museums, museums must act in a transparent, professional, and ethical manner, respecting the provenance, context, and lawful ownership of cultural property.

The general principles for museum activities in this field should be based on three fundamental principles: due diligence, transparency, and responsibility. The principle of due diligence means that where there is any reasonable doubt as to an object's provenance, museums should refrain from acquiring or exhibiting it. The principle of transparency requires that decisions on collection development be clearly documented and, where necessary, publicly justified. The principle of responsibility requires museums to recognise the long-term consequences of their actions for cultural heritage and society.

Museums should not acquire, accept for safekeeping, exhibit, or otherwise legitimise cultural property if:
- its provenance has not been clearly established;
- the objects may have been obtained through illicit archaeological excavations;
- there are reasonable grounds to suspect its illicit export from the country or region of origin.

These requirements apply not only to acquisitions by purchase, but also to donations, bequests, long-term loans, temporary safekeeping, and exhibition exchanges. Even the temporary exhibition of an object whose provenance is unclear may be perceived as having been legitimised by the museum. Museums therefore bear responsibility for every object within their remit.

Before any acquisition or acceptance, it is recommended to carry out a thorough verification of provenance and legality, which includes:

- verification of ownership documentation;
- reconstruction of the object's provenance;
- collection of information on previous owners, the findspot, and the circumstances of acquisition;
- verification of information against national and international databases.

Museums must document object movements and maintain all related information in their inventory systems in accordance with national legislation and internal procedures. Every acquisition decision must be justified in writing, with reference to the sources and documentation supporting the conclusion that the object's provenance is lawful.

Particular care is required when assessing objects that:

- lack precise findspot information or a description of the circumstances of discovery;
- are offered through intermediaries, dealers, or private individuals whose activities lack transparency;
- have been removed from assemblages or collections whose context is unknown.

In such cases, museums should exercise due diligence and refrain from acquiring the object, even if it appears authentic, rare, or attractive for display purposes. Short-term exhibition or reputational benefits cannot justify long-term harm to cultural heritage or to the museum's reputation.

Acquisition decisions should be made collegially, involving not only curators but also legal advisers, heritage specialists, and, where necessary, external experts. This practice reduces the risk of subjectivity and helps ensure that museums act not only professionally, but also responsibly towards society.

In Lithuania, the Regulations on the Management and Documentation of Museum Collections, approved by Order No. ĮV-262,[1] are currently in force. Point 5 of the Regulations provides that museums must have a museum collections management procedure approved by an order of the museum

[1] https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=3f727670d1e711ed9978886e85107ab2. Accessed 14 January 2026.

director, establishing the procedure by which the museum verifies lawful ownership to an object before purchasing it, accepting it as a donation or bequest, taking it on loan, or otherwise acquiring it lawfully. Documentation is not merely a technical procedure; it is one of the most important tools for preventing illicit trafficking in cultural goods.

Museums must:
- maintain accurate, consistent and regularly updated collection inventory records;
- document all stages of object provenance, acquisition or transfer, conservation, research and exhibition;
- apply standardised cataloguing practices enabling objects to be identified at national and international levels.

Each object must have a unique identification (inventory) number and a description including not only its physical condition, dimensions and material, but also:
- the findspot or place of origin (where known);
- the circumstances of discovery or acquisition;
- previous owners or custodians;
- documentation confirming legality.

It is particularly important to clearly distinguish between verified information and assumptions or hypotheses. If certain information about an object is unknown, this should be clearly stated rather than filled in with speculation or unverified accounts that may later be mistaken for facts.

Poorly documented objects increase the risk that museums may inadvertently contribute to illicit trafficking in cultural goods. An object without a clear provenance may become a convenient cover for illicitly excavated or exported objects.

Museums should therefore regularly review older collection records, particularly those created when documentation requirements were less extensive. Where the provenance of certain objects is found to be unclear or questionable, this should be recorded in the inventory records, further research should be undertaken, and, where necessary, heritage authorities or law enforcement should be consulted.

Documentation must also include digital documentation, such as photographs, descriptions and metadata enabling information to be shared rapidly

with other institutions where an object is suspected of having an illicit provenance. The more transparent and accessible information about museum collections is, the lower the risk that they will be involved in illicit trafficking.

If a museum establishes or reasonably suspects that an object in its collections, temporary projects or exhibitions may be linked to illicit trafficking in cultural goods, it should act promptly, responsibly and in accordance with legal procedures. Delaying action or attempting to resolve the issue informally may not only damage the museum's reputation but also result in legal liability.

In such cases, museums are advised to notify the competent authorities – cultural heritage protection authorities, the police, or other law enforcement bodies responsible for investigating cases of illicit trafficking in cultural goods. The report should be based on facts, supporting documentation, and clearly stated concerns, avoiding unfounded accusations while ensuring that no significant details are omitted.

Inter-institutional cooperation is also essential. Museums should:

- consult other museums and specialists with experience in similar situations;
- where there is an international context, cooperate with international organisations (e.g. ICOM, UNESCO, INTERPOL, Europol);
- exchange information to the extent permitted by applicable legislation and confidentiality requirements.

All actions, including decisions, correspondence, responses from competent authorities, and investigations undertaken, must be documented. This is important not only for legal transparency, but also for the museum's institutional memory, so that the museum can learn from experience and improve its procedures in the future.

Education and prevention

Museums are encouraged to play an active role in preventing illicit trafficking in cultural goods, not only by implementing internal procedures, but also through educational activities. Prevention begins with understanding – both among museum professionals and the wider public – of the harm caused by illicit trafficking in cultural goods.

Museums should regularly organise staff training on:
- identifying the forms and risks of illicit trafficking in cultural goods;
- methods of provenance research;
- the museum's legal and ethical obligations;
- procedures for responding to problematic situations.

Such training should be intended not only for collection curators, but also for exhibition staff, educators, administrators and security personnel – all those who, in one way or another, work with cultural property.

An important part of the museum's mission is to educate the public about the consequences of the destruction of archaeological and cultural heritage. This can be done through:
- exhibitions and displays that explain the importance of the context in which finds are made;
- educational programmes for schoolchildren and adults;
- public lectures, discussions, publications, and digital platforms.

Museums should thoroughly explain that objects acquired illegally, even when they appear valuable or impressive, lose a significant part of their scientific, cultural and ethical value. An object without context becomes merely a fragment rather than testimony to the past. More importantly, such an object testifies not to knowledge, but to destruction.

Museums may use public communication to:
- explain why illicit trafficking contributes to the looting of archaeological sites;
- demonstrate how illicit excavations cause irreversible damage to historic sites;
- emphasise that cultural heritage belongs to society as a whole, rather than to individual collectors.

Education is also a form of prevention. The more people understand that an object "found by chance" or "inherited from a grandfather" may have legal and ethical implications, the less likely it is to be sold illegally. Museums can become a trusted source of information in this field, which people turn to not out of fear, but because they wish to do the right thing.

International cooperation

Illicit trafficking in cultural goods often crosses national borders, making effective prevention impossible without international cooperation. Museums should actively participate in international dialogue, share information and experience, and contribute to joint initiatives aimed at the protection of cultural heritage.

Museums are encouraged to:

- maintain contacts with museums, educational institutions and heritage protection organisations internationally;
- participate in international networks and programmes, including those of organisations such as ICOM, UNESCO or ICOMOS;
- exchange information about suspicious objects, finds of unclear provenance, and emerging patterns of illicit trafficking.

Participation in cultural property restitution processes is particularly important. Museums should:

- cooperate with countries or communities of origin where there are justified concerns regarding the legality of an object's provenance;
- be prepared to engage in dialogue and seek appropriate solutions, even when complex legal or ethical issues are involved;
- see restitution not as a loss, but as an expression of professional ethics and responsibility.

International cooperation also means adherence to international conventions and recommendations. Museums must act in accordance with:

- the 1970 UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property;
- other international treaties and recommendations concerning the protection of cultural heritage;
- the ICOM Code of Ethics for Museums as a common standard of professional ethics.

It is important that museums not only formally acknowledge these documents, but also apply their principles in their day-to-day activities. International requirements should not be seen as an external obligation, but as an internal professional guiding principle.

10

MUSEUM PRACTICE

10.1. Case 1: Objects Offered to a Museum for Acquisition

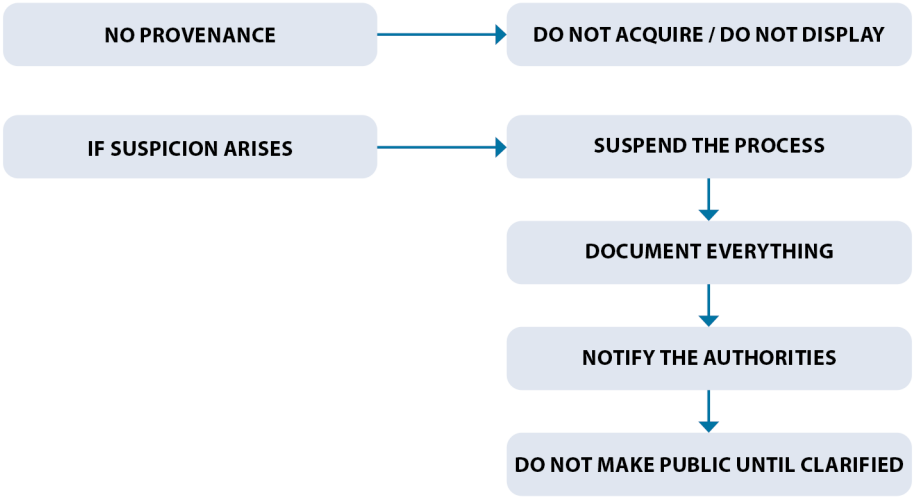

Table 6. Key principles for museums when provenance is in question

Situations in which museums are offered cultural objects for acquisition or acceptance are among the most sensitive in terms of preventing illicit trafficking. Museums must not only assess the authenticity of objects, but also consider whether accepting them could involve the museum in illicit trafficking in cultural goods.

The greatest risks arise from pressure to act quickly, emotionally charged arguments ("unique", "last opportunity", "from a unique collection", etc.), and unclear provenance. If an object lacks clearly documented provenance, museums must neither acquire nor exhibit it, as doing so may lend it a false appearance of legality.

It is important to emphasise that an object's authenticity and provenance are separate issues. An object may be authentic, yet illicitly acquired. Therefore, authenticity assessments must be conducted alongside verification of provenance and legality. Particular caution should be exercised when assessing

archaeological finds "without context", objects offered through intermediaries, or objects whose provenance is based solely on oral accounts.

If reasonable doubts arise, museums are advised to refrain from acquiring or accepting the object and to document both the decision and the reasons for it. If there are grounds to suspect unlawful activity, museums should notify the relevant cultural heritage protection or law enforcement authorities. Pending clarification, the object should not be made public or presented as a "future acquisition".

Registration of the offer

To ensure transparency and traceability, and to make it clear who offered the object, when, and under what circumstances, every offer to a museum must be recorded, a preliminary description of the object prepared, and the offeror's details and the form of the offer (purchase, donation, loan, etc.) documented.

Initial risk assessment

The aim of the initial assessment is not to make a final decision, but to distinguish between low- and high-risk offers. The museum should assess whether sufficient provenance information for the object has been provided and whether there are any clear risk indicators (such as missing documentation, use of intermediaries, or pressure to act quickly).

Authentication and verification of legality

Authenticity is a necessary but insufficient criterion: an object may be authentic yet still have been illicitly acquired. Therefore, the museum should assess the object's authenticity, type and period in parallel with provenance verification, documentation supporting the ownership chain, and documentation of the object's transfer history.

Collegial decision-making

Acquisition decisions should not be made by a single individual. This helps museums avoid subjective or impulsive decisions. Decisions should be considered by a committee or other collegial body and justified in writing, based not only on scholarly, but also on legal and ethical grounds.

Action in case of doubt

Where there are doubts, the object must not be displayed or publicised as a "future acquisition". The museum must not acquire or accept the object and must document its decision. Where necessary, the museum must notify the relevant authorities.

Institutional reflection

Even a rejected offer can strengthen the museum if lessons are learned and internal procedures are improved. Each case should be treated as a learning opportunity.

10.2. Practical Situation: Accepting a Chance Archaeological Find in Accordance with Verification of Provenance and Legality

A private individual, through municipal authorities, contacted a territorial division of the Cultural Heritage Department and reported finding a well-preserved sword in an agricultural field. The individual reported the find to the competent authorities rather than directly to a museum, in an effort to comply with the established procedure for reporting archaeological finds.

At the request of the Cultural Heritage Department, archaeologists and other specialists assessed the find. It was determined that, although found accidentally, the sword is rare and unique within Lithuania's archaeological record, dates from the 13th–14th century, and is of national significance. Following an assessment of the find's condition, material, and state of preservation, recommendations were issued regarding storage, conservation, and restoration conditions.

Based on the experts' conclusions and the information provided on the circumstances of discovery, the commission made an administrative decision recognising the find as having historical, cultural, and archaeological value. The Cultural Heritage Department contacted the Ministry of Culture, which designated the museum to which the find should be transferred. In this way, the museum acquired an object with a clearly defined legal status and a documented provenance and assessment history.

By accepting the find, the museum committed to ensuring appropriate storage conditions, carrying out conservation and restoration work on the cultural property as soon as possible, initiating metallurgical, typological, and technological research, as well as including the find in research and public engagement programmes.

In addition, archaeological surveys were conducted at the findspot to establish whether any surviving archaeological context, additional finds, or evidence of disturbance were present. This helped not only to better understand the sword's provenance, but also to place the circumstances of its discovery within a broader cultural and historical context.

In accordance with the applicable legal provisions on rewards for finds of historical, cultural, or archaeological value, a reward was granted and paid to the finder.

10.3. Case 2: Additional Research into Museum Collections Reveals Gaps in Object Provenance

A situation in which a museum determines or reasonably suspects that an object in its collection, already inventoried and included in the museum's inventory records, may have been acquired unlawfully is particularly sensitive. It involves legal, reputational, and ethical considerations. In such cases, it is essential to act consistently and transparently, not to make decisions that fall within the remit of the competent authorities.

A problematic object within a museum collection can be identified during collection inventories, while preparing objects for digitisation or new exhibitions, during scholarly research, upon receiving information from other institutions, researchers, or the public, or when inconsistencies in the documentation are identified.

Risk indicators that may raise suspicion:
- unclear or inconsistent provenance;
- missing or unreliable acquisition documentation;
- gaps in the ownership chain;
- indications that the object may have been found during illicit excavations;
- possible links to illicit export or trafficking;
- archaeological finds without context.

In such cases, the object should be considered a higher risk object and should undergo enhanced scrutiny.

Where there are reasonable grounds for suspicion, museums are advised to notify the competent authorities (heritage protection authorities and, where necessary, law enforcement authorities), providing all relevant documentation

and clearly outlining the concerns. If the object may originate from another country or region, contact with the authorities in the country of origin should be made through official channels, involving international organisations where necessary.

While efforts are being made to clarify the circumstances:
- the object should not be publicly displayed;
- the object should not be used in promotional or public relations materials;
- information should be handled responsibly, avoiding speculation and unsubstantiated public statements.

If the object is found to have been acquired illicitly, further decisions must be implemented in accordance with legal procedures and in cooperation with the competent authorities. The museum's inventory records must clearly document the object's history, the course of the investigation, and the circumstances surrounding the decision.

If the suspicions are not confirmed, the object's documentation should be supplemented with the results of the investigation, clarifying its provenance and the circumstances of its acquisition. In any event, this should be treated as a learning opportunity for the institution: reviewing procedures, strengthening documentation requirements, and improving staff competencies.

10.4. Practical Situation: A Case of Restitution in a Museum

In the Soviet period, a museum acquired two paintings attributed to a renowned Italian artist. These objects were part of the museum's collections and were exhibited for many years.

Following Lithuania's restoration of independence and the development of international cooperation, the paintings attracted the attention of representatives of foreign museums when the museum began organising international exhibitions of its collections. After assessing the information and identifying inconsistencies in the objects' provenance, specialists from a foreign museum informed the competent authorities in their country.

In response to an enquiry from the foreign authorities, the Lithuanian authorities entered into a dialogue concerning the paintings' provenance and legality.

The investigation established that the paintings had most likely been unlawfully removed from the foreign country during the Second World War.

In accordance with international restitution rules and the public interest in promoting the lawful return of cultural property, the Lithuanian authorities initiated negotiations with representatives of the foreign country regarding the transfer of the paintings. This process involved arranging legal, historical, and expert assessments to establish the paintings' provenance, ownership rights, and relevant international obligations.

Final decisions on the return of the paintings and/or any possible compensation are agreed on the basis of legal advice, international agreements and institutional procedures, emphasising that the museum acts not as an independent legal decision-maker but as a partner of the institutions involved in the international return of cultural property.

10.5. Case 3: Lawful Accession of Illegally Acquired Cultural Property into Museum Collections

It sometimes happens that cultural property of questionable provenance enters a museum collection lawfully, for example, as a result of a pre-trial investigation or court decision, or at the direction of heritage protection or law enforcement authorities. Although the museum is not a party to the unlawful activity in such cases, it becomes the designated lawful custodian of objects associated with criminal offences or administrative violations. Therefore, the museum does not need to decide whether to accept the object, but rather how to safeguard, document and communicate it until a final legal decision has been made on the status of the relevant cultural property.

Illicitly acquired objects may enter museum collections in the following ways:

- confiscated finds from illicit archaeological excavations;
- items seized in smuggling cases;
- material evidence from pre-trial investigations or court proceedings;
- objects transferred to the museum for temporary safekeeping pending a final legal decision.

In such situations, the museum acts not as a collection-building institution, but as a temporary custodian entrusted with an object that has a complex legal and ethical history.

Recording the legal basis for transfer

Each such case should be clearly distinguished from standard acquisition procedures. The museum must:

- obtain a written document confirming the legal basis for the transfer of the object (e.g. a court order, a directive from a competent authority, a confiscation record, or similar documentation);
- register the object as being in temporary custody or as having a special legal status;
- note that the museum is not the owner of the object.

The museum's inventory records must clearly state who transferred the object, on what legal basis, for what period, and for what purpose (to safeguard it, examine it, or hold it until a decision has been made).

The object's documentation must clearly indicate that its provenance is associated with unlawful activity, while its presence in the museum is lawful and either temporary or based on a special legal status.

Safekeeping and access arrangements

If the object is held as material evidence in a pre-trial investigation, the museum must comply with all instructions issued by the law enforcement authorities regarding its safekeeping, use and access. Such objects must be kept under safekeeping with heightened precautions:

- access to them must be restricted;
- it must be ensured that the objects are neither altered nor damaged.

Restrictions on public communication and display

Pending a final legal decision regarding the object's status:

- it should not be exhibited as part of the museum's collection;
- the object must not be presented as an acquired item or a new addition to the collection;
- its legal and temporary status must be clearly indicated in all communications about the object.

If it is decided to display the object for educational purposes, it must be ensured that:

- a detailed explanation of its illicit provenance is provided;
- if it is an archaeological object, the damage caused by the destruction of its archaeological context is emphasised;
- the museum's role as custodian is emphasised.

Such displays must not portray unlawful activity in an appealing light or romanticise looting.

Decision implementation and institutional learning

The museum is not merely a passive custodian of objects, but an active institution that, even in complex legal and ethical circumstances, acts transparently, professionally and responsibly in the interest of cultural heritage and society.

A distinct category of cases concerns illicitly or improperly acquired archaeological finds and other cultural property transferred to a museum not at its own initiative, but pursuant to a public authority's decision, in accordance with the Rules on Rewards for Finds of Historical, Cultural or Archaeological Value approved by Order No. ĮV-377 of 30 June 2010 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania. These rules regulate situations in which a person finds an object of historical or cultural value and reports the find to the competent authorities. Following an assessment of the find's value, a decision may be made to grant a reward to the finder, after which the find becomes the property of the State and is transferred to a museum or other memory institution for safekeeping.

The find is transferred to the museum only after its legal status has been clearly defined. This includes:

- assessment of the find by the competent authorities;
- recognising the find's historical, cultural or archaeological value;
- making an administrative decision regarding the find;
- establishing the procedure for the transfer of the find to the museum.

In such cases, the museum does not determine the legality of the find or the circumstances of its discovery; these matters are assessed by the competent public authorities. However, the museum must properly document the following:

- the legal basis for transferring the find to the museum;
- the authority that made the decision;
- the document formalising the transfer;
- the circumstances of discovery as recorded in the official documentation.

Museums have no right to accept a cultural object or archaeological find if there are reasonable grounds to believe that it was acquired or found illicitly. In such cases, museums must not act as "saviours" by taking possession of an object directly from an individual, as this does not constitute the protection of cultural heritage and may instead amount to legitimising unlawful activity.

When a museum accepts an object directly from an individual who has found or acquired it illicitly:

- the object acquires an appearance of legitimacy;
- State control and accountability mechanisms are weakened;
- the public is given the misleading impression that "what matters is bringing the object to a museum, not how the object was obtained".

Such practice may encourage:

- illicit archaeological excavations;
- search activities using metal detectors;
- illicit trade, as the museum becomes a safe "final destination" for such objects.

Therefore, the appropriate and responsible approach for a museum in such situations is the following:

- not to accept the object directly;
- explain to the individual that such cases must be dealt with by the competent public authorities;
- advise the individual to contact the Cultural Heritage Department, the police, or another competent authority;
- if necessary, record the situation in the museum's internal records.

Thus, finds transferred to a museum following a decision of a public authority should be regarded not as the result of the museum's own actions, but as part of the State's cultural heritage policy. In such cases, the museum acts not as a selector or "saviour", but as an institution entrusted with the custody of the object, responsible for its preservation, research and public presentation once its legal status has been clearly established.

In this way, the museum contributes not to concealing the consequences of unlawful activity, but to a lawful, transparent and responsible system of cultural heritage protection, in which the finder, the competent public authorities and the museum each have clearly defined roles and responsibilities.

10.6. Practical Situation: Transfer of Confiscated Cultural Property to a Museum for Safekeeping Following a Court Decision

A Lithuanian citizen travelling by car from Belarus to Lithuania via a customs checkpoint attempted to smuggle more than 600 antique jewellery pieces into the country. He was unable to explain how much he had paid for the objects, did not provide any documents confirming their purchase, and did not possess the permits required to export cultural property from Belarus and import it into Lithuania. Given these circumstances, customs officers had reasonable grounds to suspect that the objects were being smuggled, and as a result, the driver was detained and the cargo seized.

After assessing the seized objects, specialists from the Cultural Heritage Department determined that they were archaeological finds of historical, scientific and cultural value. The monetary value of the objects was also assessed.

The individual was held criminally responsible under the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Once the court judgment became final, the jewellery pieces were confiscated and became State property. Subsequently, after a custody agreement had been concluded and the relevant handover documents signed, the confiscated movable cultural property was handed over to the museum for safekeeping.

Under the custody agreement, the museum, as custodian, undertook to keep the confiscated objects in safekeeping free of charge and return them on request. The museum is not entitled to allow third parties to use these objects and is liable for any loss, disappearance or damage occurring while the objects are in its custody. In this case, the museum acts not as an acquiring entity, but as a custodian appointed by the State, ensuring the preservation of confiscated cultural objects until a final decision is made on their legal status or use.

ANNEXES

I. LEGISLATION AND REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING MUSEUMS AND HERITAGE PROTECTION IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Law on Museums of the Republic of Lithuania: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.863886C4199F/asr

Law on the Protection of Movable Cultural Property of the Republic of Lithuania: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C5DA698A4015

Law on the Protection of Immovable Cultural Property of the Republic of Lithuania: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9BC8AEE9D9F8/asr

Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing of the Republic of Lithuania: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr

Regulations on the Management and Documentation of Museum Collections: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3f727670d1e711ed9978886e85107ab2

Rules on the Transfer to Museums of Archaeological Finds Discovered during Investigations of Immovable Cultural Heritage: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.35729CFD8291/bgcJdVApUD

Rules on Rewards for Finds of Historical, Cultural or Archaeological Value: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F74F14CD60D8/asr

Rules on Rewards for Treasures Acquired for Public Purposes: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.501CB7B50A2E

Rules on the Trade in Antiques: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E46086F54314/asr

Rules on the Export of Movable Cultural Property and Antiques from the Republic of Lithuania and the List of Movable Cultural Property and Antiques for Which a Permit Issued by the Cultural Heritage Department under the Ministry of Culture is Required for Export from the Republic of Lithuania: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A06AF0E42F1/asr

II. INTERNATIONAL ORGANISATIONS INVOLVED IN COMBATING ILLICIT TRAFFICKING IN CULTURAL GOODS

United Nations (UN)

The United Nations policy on combating illicit trafficking in cultural goods is based on the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (ratified by Lithuania on 19 March 2002),[1] as well as the International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences[2] and their implementation guidance.[3] These instruments are implemented through the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), which, together with its partners, promotes the ratification and implementation of relevant international instruments, the strengthening of data collection, and the use of UNODC knowledge management tools on organised crime.[4] An expert advisory group operates within UNODC.[5] The UNODC database contains information on various types of crime. SHERLOC (Sharing Electronic Resources and Laws on Crime)[6] comprises five interconnected databases: case law, legislation,

1 *United Nations Convention against Transnational Organized Crim*e. *New York, 15 November 2000,* https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=xviii-12&chapter=18&clang=_en. Lithuanian: https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.EDA96BD597A4

2 *International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences.* https://www.unodc.org/documents/gpcd/Cultural_Property/International_Guidelines_for_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Responses_with_Respect_to_Trafficking_in_Cultural_Property_and_Other_Related.pdf

3 *Practical Assistance Tool to assist in the implementation of the International Guidelines for Crime Prevention and Criminal Justice Responses with Respect to Trafficking in Cultural Property and Other Related Offences*, https://www.unodc.org/documents/organized-crime/trafficking_in_cultural/16-01842_ebook.pdf

4 *UNODC mandates on trafficking in cultural property*, https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/emerging-crimes/trafficking-in-cultural-property-mandate.html?testme

5 *Open-ended intergovernmental expert group on protection against trafficking in cultural property*, https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/emerging-crimes/trafficking-in-cultural-property-expert-groups.html?testme

6 *SHERLOC (Sharing Electronic Resources and Laws on Crime)*, https://www.unodc.org/cld/st/home.html

bibliography, strategies, and treaties. The resources available in the SHERLOC database cover a wide range of topics relating to fifteen categories of crime. This broad scope enables users to identify links between different forms of organised crime, including trafficking in cultural goods.[7]

In partnership with INTERPOL and UNESCO, UNODC implements the Co-Action Against Trafficking in Cultural Heritage (CATCH) initiative.[8] The United Nations' policy on combating illicit trafficking in cultural goods is also implemented through UNESCO programmes.[9]

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

UNESCO's principal instruments in the field covered by this guide are the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (commonly referred to as the 1970 Convention), which has been ratified by 149 States,[10] and the guidelines for its implementation.[11] The Republic of Lithuania ratified the 1970 Convention in 1998.[12]

The 1970 Convention expanded the concept and means of cultural property protection established by the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its Protocols (commonly referred

7 *Fighting the illicit trafficking of cultural property: a toolkit for European judiciary and law enforcement,* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000266098

8 *Co-Action Against Trafficking in Cultural Heritage*, https://www.unodc.org/documents/gpcd/Cultural_Property/CATCH_Factsheet.pdf

9 *Fight Illicit Trafficking of Cultural Property,* https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking

10 *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Date and place of adoption: 14 November 1970, Paris, France,* https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural?hub=416#item-2. Lithuanian: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59992

11 *Operational Guidelines for the Implementation of the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property (UNESCO, Paris, 1970)*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/operational-guidelines?hub=416

12 Measures for the Prohibition of the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Lithuanian National Commission for UNESCO, https://unesco.lt/kultura/nelegalus-kulturos-vertybiu-gabenimas

to as the 1954 Hague Convention).[13] The 1970 Convention identifies illicit trafficking in cultural goods as one of the principal causes of the impoverishment of national cultural heritage. The Convention identifies several key concerns, including the absence or weakness of national legal and administrative protection systems, inadequate control of archaeological excavations and the export of cultural property, unethical practices in the art and antiques market, and a lack of effective international cooperation, which hampers efforts to prevent illicit cross-border trafficking and secure the return of illicitly exported objects. The States Parties to the 1970 Convention undertake to *[…] take the necessary measures to prevent museums from acquiring cultural property which has been illegally exported; to prohibit the import of cultural property stolen from museums or from public, civil or similar institutions after the entry into force of the Convention; and, at the request of the State Party of origin, to recover and return any such cultural property that has been stolen and imported […].*[14]

UNESCO also maintains the Database of National Cultural Heritage Laws,[15] the national reports submitted under the 1970 Convention,[16] and the Virtual Museum of Stolen Cultural Objects.[17] UNESCO has also produced research reports, methodological and informational publications, and training materials on this topic.[18] UNESCO also hosts the Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in Case of Illicit Appropriation (ICPRCP).[19]

13 *Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention. Date and place of adoption 14 May 1954. The Hague, Netherlands,* https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-cultural-property-event-armed-conflict-regulations-execution-convention. Lithuanian: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.67006

14 Measures for the Prohibition of the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Lithuanian National Commission for UNESCO, https://unesco.lt/kultura/nelegalus-kulturos-vertybiu-gabenimas

15 *UNESCO Database of National Cultural Heritage Laws (CultNatLaws Database),* https://www.unesco.org/en/cultnatlaws?hub=416

16 *National Reports by States Parties and other Member States,* https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/national-reports?hub=416

17 *UNESCO Virtual Museum of Stolen Cultural Objects*, http://museum.unesco.org/

18 *Fight Illicit Trafficking of Cultural Property*, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/cooperation-european-union/eu-resources

19 *The UNESCO Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation (ICPRCP),* https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/return-and-restitution

International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT)

Illicit trafficking in cultural goods also falls within the scope of the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT).[20] The UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects complements the 1970 UNESCO Convention.[21] Under the UNIDROIT Convention, States undertake to ensure uniform treatment to the return of stolen or illicitly exported cultural objects and to allow claims for their return to be brought directly before national courts. Moreover, the UNIDROIT Convention applies to all stolen cultural objects, not only those that have been inventoried or officially documented, and provides for their return to their owners.[22]

To promote a favourable legal environment for the return and restitution of stolen or illicitly exported cultural objects to their rightful owners, the UNIDROIT Convention Academic Project (UCAP) was established. It is intended to assist scholars, students, practising lawyers, judges, other public officials, and art market participants by providing information about the 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects. In addition, the research and scholarly work conducted within UCAP help identify best practices in the art market and support the implementation of the UNIDROIT Convention.[23]

International police organisations (INTERPOL and Europol)

The protection of cultural heritage is one of the areas of activity of the International Criminal Police Organization (INTERPOL).[24] INTERPOL facilitates information exchange between countries, brings together experts, provides training on combating illicit trafficking in cultural goods, analyses information on stolen or illicitly traded cultural objects, and maintains the Stolen Works

[20] *The International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT)*, https://www.unidroit.org/

[21] *UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects. Rome, 24 June 1995*, https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/. Lithuanian: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31942?jfwid=-2y4hh3aef

[22] *Legal instruments. UNESCO*, https://www.unesco.org/en/node/66421

[23] *UNIDROIT Convention Academic Project (UCAP)*, https://1995unidroitcap.org/

[24] *Cultural Heritage Crime. Interpol*, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime

of Art Database.[25] INTERPOL also analyses emerging trends in cultural property theft, such as the proliferation of forged or counterfeit works and the online sale of objects of questionable provenance. The organisation also advises countries on these issues and helps strengthen the global network for combating illicit trafficking in cultural goods.[26]

INTERPOL supports the international Object ID standard for describing cultural objects[27] and the ID-Art mobile app, which helps identify stolen cultural objects, reduce illicit trafficking, and increase the chances of recovering stolen items.[28] At the same time, the global market situation is analysed and reports are prepared.[29]

Combating cultural heritage crime is one of the areas of activity of the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol).[30] The European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT) establishes an integrated approach to EU internal security, encompassing measures ranging from external border control, police, customs and judicial cooperation to information management, innovation, training, prevention, and the external dimension of internal security, as well as, where appropriate, public–private partnerships.[31]

World Customs Organization (WCO)

The World Customs Organization (WCO) implements the Cultural Heritage Programme among its other areas of activity, recognising that national borders remain one of the most effective points at which stolen cultural property can

[25] The Stolen Works of Art Database, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database

[26] *How we fight cultural heritage crime. Interpol*, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/How-we-fight-cultural-heritage-crime

[27] *Object ID international standard for describing cultural objects*, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Object-ID

[28] ID-Art mobile app, https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/ID-Art-mobile-app

[29] *2021 Assessing Crimes Against Cultural Property*, https://www.interpol.int/content/download/18513/file/Assessement%20Crime%20against%20cultural%20property%202021_Brochure-EN.pdf

[30] *The illegal trade in cultural goods*, https://www.europol.europa.eu/crime-areas/organised-property-crime/illegal-trade-in-cultural-goods

[31] European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT), https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact

be intercepted.[32] In carrying out these activities, the WCO cooperates with INTERPOL, ICOM and UNESCO. The WCO's principles in this area are set out in the Council Resolution on the Role of Customs in Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects.[33] The WCO draws on the expertise of the customs administrations of its Member States and works with the Regional Intelligence Liaison Offices.[34]

One of the most important tools developed and managed under the Cultural Heritage Programme is the secure communications network ARCHEO, designed to prevent the smuggling and theft of cultural property and operating via the World Customs Organization's CENcomm platform.[35] In cooperation with INTERPOL, Europol and national law enforcement authorities, the WCO carries out and coordinates regional and global operational activities aimed at preventing illicit trafficking in cultural goods. WCO Members regularly take part in Operation Pandora, a regional European operation, and in Operation Athena, a global WCO–INTERPOL operation held every two years. The WCO also conducts analyses of the situation[36] and produces methodological guidance materials.[37]

Council of Europe

The Council of Europe has adopted the Convention on Offences relating to Cultural Property. The Convention aims to prevent illicit trafficking in and the destruction of cultural property, to combat this trafficking within the broader

[32] *Cultural Heritage Programme. World Customs Organization*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/cultural-heritage-programme.aspx

[33] *WCO Council Resolution on the Role of Customs in Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects, Brussels, 2016*, https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/legal-instruments/resolutions/resolution_cultural-objects.pdf?la=en

[34] *Regional Intelligence Liaison Offices (RILO)*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/intelligence-and-risk-management-programme/rilo.aspx

[35] ARCHEO, https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/cultural-heritage/archeo_brochure_en.pdf

[36] *Illicit Trade Reports. WCO*, https://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/resources/publications.aspx

[37] *Training Handbook on the Prevention of Illicit Trafficking of Cultural Heritage (PITCH)*, https://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2020/april/wco-pitch-training-handbook-now-available-in-4-languages.aspx

context of the Council of Europe's action against terrorism and organised crime, and to promote international cooperation. It is the only international treaty that specifically criminalises illicit trafficking in cultural goods.[38]

European Union institutions

The principal legal instruments of the European Union in the area covered by this guide are Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State,[39] Council Regulation (EC) No. 116/2009 on the export of cultural goods,[40] and Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods.[41] Strategies[42] and action plans[43] are developed based on these legal instruments. At EU level, it is stated that *[...] cultural goods are often of major cultural, artistic, historical and scientific importance. Therefore, cultural goods trafficking can have a devastating and irreversible impact on cultural heritage within and beyond the EU. It destroys parts of our collective memory and deprives humanity of testimonies of its history. Crisis and conflict zones are particularly at risk.* The following types of illicit activity associated with trafficking in

[38] *Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property (CETS No. 221). Nicosia 19/05/2017,* https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/convention-on-offences-relating-to-cultural-property; https://rm.coe.int/council-of-europe-convention-on-offences-relating-to-cultural-property/1680a5dafb

[39] Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State (ELI), http://data.europa.eu/eli/dir/2014/60/oj

[40] Council Regulation (EC) No. 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods (Codified version) (ELI), http://data.europa.eu/eli/reg/2009/116/oj

[41] *Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods (ELI),* http://data.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj

[42] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Strategy to tackle Organised Crime 2021–2025. COM(2021) 170 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0170

[43] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Action Plan against Trafficking in Cultural Goods 2023–2025. COM(2022) 800 final. Brussels, 13 December 2022

cultural goods may be distinguished: *[...] (1) theft and robbery, (2) looting (the illicit removal of ancient relics from archaeological sites, buildings or monuments and (3) forgery of cultural goods [...].*[44]

The EU acknowledges the import and export of cultural goods, while seeking to ensure that the applicable conditions and procedures safeguard humanity's cultural heritage and prevent illicit trafficking in cultural goods, particularly where such trafficking may contribute to terrorist financing. Uniform controls must be applied at the EU's external borders, meaning that a licence must be presented when cultural goods are exported or imported, except in cases provided for by law.[45] Within the EU, cultural objects that have been unlawfully removed must be returned to the Member State from whose territory they were unlawfully removed. Such objects include all cultural objects that a Member State classifies as national treasures under its national legislation or administrative procedures on account of their historical, palaeontological, ethnographic or numismatic significance, or their scientific value, regardless of whether they form part of public or other collections or are individual objects, and regardless of whether they were found during lawful or unlawful excavations.[46]

Key EU projects in this field include: Preventing Illicit Trafficking of Cultural Heritage: Educational Resources (PITCHER),[47] Prevention, Research, Investigation and Security in Museums (PRISM), Endorsing Safeguarding, Protection & Provenance Management of Cultural Heritage (ENIGMA), Artwork Unique RecognitiOn and tRacking through chemicAl encoded data, miniaturized devices and blockchain alliance (AURORA), Applying New solutions for Cultural Heritage protection by Innovative, Scientific, social and economic Engagement (ANCHISE), NETwork and digital platform for Cultural Heritage Enhancing and Rebuilding (NETCHER). The European Commission has

44 Ibid.

45 *Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods (ELI)*, http://data.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj. Council Regulation (EC) No. 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods (Codified version) (ELI), http://data.europa.eu/eli/reg/2009/116/oj.

46 Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State (ELI), http://data.europa.eu/eli/dir/2014/60/oj. Accessed 25 August 2025.

47 *Preventing Illicit Trafficking of Cultural Heritage: Educational Resources*, https://www.pitcher-project.eu/

published several research reports on illicit trafficking in cultural goods.[48] The EU also administers the Internal Market Information System (IMI), which, among other things, serves as an important tool for monitoring and combating illicit trafficking in cultural goods.[49]

International Council of Museums (ICOM)

The International Council of Museums (ICOM) has established the International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods.[50]

According to ICOM documents, illicit trafficking in cultural goods is defined as *[...] a complex challenge calling for the development and use of a variety of legal and practical tools created and implemented over the last fifty years to try to regulate the art market and better control the movements of cultural goods across borders [...]*. ICOM works to raise awareness of the problem, encourages countries to accede to international conventions, cooperates with other international organisations (INTERPOL, UNIDROIT, UNESCO, UNODC and the WCO), concludes multilateral and bilateral agreements, works to strengthen national governance structures, collaborates with law enforcement authorities, and seeks to enhance the security of cultural objects.[51]

ICOM develops and disseminates internationally recognised tools for combating illicit trafficking in cultural goods. Among these are the Red Lists, which

[48] *European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, ECORYS and Trafficking Culture, Illicit trade in cultural goods in Europe – Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade – Final report, Publications Office, 2019*, https://data.europa.eu/doi/10.2766/183649; *European Commission: Directorate-General for Migration and Home Affairs and ICF SA, Study on measures to increase traceability of cultural goods in the fight against cultural goods trafficking at the Member State level and at the EU level – Final report, Publications Office of the European Union, 2025*, https://data.europa.eu/doi/10.2837/5161538; *European Commission: Directorate-General for Taxation and Customs Union and Deloitte, Fighting illicit trafficking in cultural goods – Analysis of customs issues in the EU – Final report, Publications Office, 2017*, https://data.europa.eu/doi/10.2778/243134.

[49] *The Internal Market Information System (IMI)*, https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/index_lt.htm

[50] *ICOM International Observatory on Illicit Traffic in Cultural Goods*, https://www.obs-traffic.museum/

[51] *How to fight it? ICOM*, https://www.obs-traffic.museum/how-fight-it

provide information on cultural objects that are at risk of theft and illicit sale from the regions and countries concerned;[52] the 100 Missing Objects series, which presents objects unlawfully removed from public collections or archaeological sites;[53] Object ID, an international standard for describing cultural objects;[54] methodological publications and guidelines;[55] good practice guides;[56] and case studies.[57] One of these tools is the ICOM Code of Ethics for Museums.[58]

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)

The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) works to combat illicit trafficking of documentary heritage[59] and is guided by the principles of the 1970 UNESCO Convention. The Advisory Committee on Cultural Heritage and the Rare Books and Special Collections Section are the IFLA bodies most actively engaged in preventing illicit trafficking in cultural goods. IFLA also develops and disseminates internationally recognised instruments to combat illicit trafficking of documentary heritage[60] and, in doing so, cooperates with the International Council on Archives.

52 *Red List Database. ICOM,* https://icom.museum/en/resources/red-lists/

53 *One Hundred Missing Objects,* https://www.obs-traffic.museum/fr/one-hundred-missing-objects-looting-africa

54 *Object ID. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/fr/object-id?search_api_views_fulltext=object%20id; https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/objectid/

55 *Countering Illicit Traffic in Cultural Goods: The Global Challenge of Protecting the World's Heritage. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/fr/node/15793

56 *Good Practices. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/good-practices

57 *Case Studies. ICOM,* https://www.obs-traffic.museum/case-studies

58 *ICOM Code of Ethics,* https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/

59 *Fighting the Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. IFLA,* https://www.ifla.org/combatting-the-illicit-trafficking-of-documentary-cultural-heritage/

60 *Combatting Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. An Introduction. IFLA,* https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/Documents/combatting_illicit_trafficking_of_documentary_heritage_.pdf; *Theft and Trafficking of Documentary Heritage: Key considerations and challenges. IFLA,* https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/2535

International Council on Archives (ICA)

The International Council on Archives (ICA), like IFLA, works to combat illicit trafficking of documentary heritage. Within ICA, this work is carried out by the Expert Group against Theft, Trafficking and Tampering (EGATTT), which provides expert advice on combating the theft, illicit trafficking and tampering of archival materials, including project management and the development of tools and resources. EGATTT cooperates closely with the Expert Group on Legal Matters (EGLM) and the Expert Group on Shared Archival Heritage (EGSAH).[61]

ICA also develops and disseminates guidance and practical tools to combat illicit trafficking of documentary heritage.[62]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)

In 2021, the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) established the Heritage Crime Task Force to assist OSCE-participating States in preventing and disrupting networks involved in the trafficking of cultural property, as well as in dismantling their links to organised crime, terrorist financing and money laundering.[63] The Task Force comprises a network of 80 officials and experts from across the OSCE region and beyond, including representatives of law enforcement, customs and border management authorities, prosecution services, museums, the academic community and international organisations.

The Heritage Crime Task Force was established as part of a project and will operate until 30 September 2026. Its objective is not only to strengthen the professional competence of customs, police and other law enforcement agencies, but also to create a network of specialists and facilitate the exchange of

61 *Expert Group against Theft, Trafficking and Tampering (EGATTT)*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/

62 *Guide to prevent thefts and illegal trafficking of documentary heritage. ICA*, https://www.ica.org/resource/guide-to-prevent-thefts-and-illegal-trafficking-of-documentary-heritage; *Archival Security Best Practices. ICA*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/archival-security-best-practices/; *Tampering. ICA*, https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egattt/ica-egattt-tampering/

63 *Combating illicit cross-border trafficking in cultural property in the OSCE area*, https://projects.osce.org/project/combating-illicit-cross-border-trafficking-in-cultural-property-in-the-OSCE-area

information and experience through theoretical and practical training. Representatives of the Task Force have visited Lithuania on numerous occasions to train Lithuanian customs specialists. In addition, Lithuanian heritage professionals, museum professionals and customs officers have repeatedly participated in training activities organised by the Task Force in Lithuania and abroad.

III. DATABASES OF MISSING CULTURAL PROPERTY

UNESCO Virtual Museum of Stolen Cultural Objects

The UNESCO Virtual Museum of Stolen Cultural Objects (https://museum.unesco.org/) is a global digital platform designed to document and present stolen cultural property using immersive digital technologies. It serves not only as a virtual exhibition space, but also as an international awareness-raising tool aimed particularly at improving younger people's understanding of the issue of illicit trafficking in cultural goods. The purpose of the database is to return stolen works to the public domain, thereby enabling the public to exercise its right to access its cultural heritage. Designed as a dynamic and evolving resource, it is continuously expanded through the addition of newly recorded theft cases. The database also documents cases of recovery and restitution, which are presented in a dedicated "Recovery and Restitution" section.

ICOM Red Lists Database

The ICOM Red Lists Database (https://icom.museum/en/resources/red-lists/) presents categories of cultural objects that are most vulnerable to theft and illicit trafficking. It is important to note that the Red Lists are not lists of stolen objects: they include documented examples from recognised institutional collections that are used to illustrate categories of cultural objects at high risk of theft and illicit trafficking. Designed as a practical tool for professionals across a range of sectors, including police and customs officers, heritage specialists and participants in the art market, this database helps to identify at-risk objects, prevent illicit trafficking and support efforts to combat it. The Red Lists have helped recover thousands of cultural objects worldwide.

INTERPOL Stolen Works of Art Database

The INTERPOL Stolen Works of Art Database (https://www.interpol.int/Crimes/Cultural-heritage-crime/Stolen-Works-of-Art-Database) contains nearly 57,000 object records, including descriptions and photographs. It is the only international database that holds police-verified information on stolen and missing works of art. It is also one of the international databases mentioned in the 1995 UNIDROIT Convention. States submit information on stolen and

missing objects to INTERPOL, whose specialists verify and enter it into the database. In accordance with data processing rules, the database may only contain information submitted by authorised authorities.

List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property

In 2022, the List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property (https://paveldas.maps.arcgis.com/apps/dashboards/c0e98aa9cb214cf0ba7afd4d6c44453f) was made available on the Cultural Heritage Department's portal for digitised and open cultural heritage data, replacing the previously published PDF version. The dashboard was developed using ArcGIS technology, which enables information to be centralised in one place and integrated across various ArcGIS applications. The List of Missing Lithuanian Movable Cultural Property includes missing, untraced and stolen cultural property listed in the Register of Cultural Property. The list is an extract from the Register of Cultural Property, presented in a more accessible and user-friendly visual format. It comprises movable cultural property and significant attributes of immovable cultural heritage objects that, by their nature, are movable components of those objects. The list is continuously updated, with entries added and edited by specialists at the Cultural Heritage Department. As of early 2026, it consisted of more than 500 items of missing cultural property.

ILAB Database of Stolen and Missing Books

The ILAB Database of Stolen and Missing Books (https://aba.org.uk/page/stolen-books), maintained by the International League of Antiquarian Booksellers (ILAB), records books reported as stolen or missing since 15 June 2010. For technical reasons, only limited information is available on books reported stolen or missing before that date.

Missing Books Register

The Missing Books Register (https://missingbooksregister.org) is a free, publicly accessible database established and maintained by ILAB, aimed at helping to recover lost or stolen books and related materials, including manuscripts, autographs, maps and prints. In 2021, the database was updated, replacing the former Stolen Books Database. It serves as a central platform for information exchange among booksellers, librarians, collectors and law

enforcement agencies. The database enables users to report missing or stolen items and verify their status prior to acquisition, helping to prevent illicit trafficking.

Case Studies Database

The Case Studies Database (https://traffickingculture.org/encyclopedia/case-studies/) is an information source based on case-study research of concrete examples and reveals various aspects of international illicit trafficking in cultural goods. Each entry summarises information from reliable sources and provides a bibliography of primary publications to facilitate further research. The texts are prepared with the aim of ensuring accuracy, factual reliability and objectivity.

ArThemis

ArThemis (https://plone.unige.ch/art-adr) is a database of cases involving disputes over the return and restitution of cultural property. The case notes focus primarily on disputes resolved through alternative dispute resolution methods, but also examine judicial decisions. The case notes are accompanied by related documents, including court decisions, published agreements, photographs and other materials.

Resolutions of Claims for Nazi-Era Cultural Assets

The Registry of Resolutions of Claims for Nazi-Era Cultural Assets (https://aamd.org/object-registry/resolution-of-claims-for-nazi-era-cultural-assets/browse) documents the outcomes of formal claims submitted to member museums of the Association of Art Museum Directors (AAMD) concerning works of art believed to have been confiscated by the Nazis between 1933 and 1945. It records restitutions and other settlements that have been made since 4 June 1998, when the Report of the AAMD Task Force on the Spoliation of Art during the Nazi Era was adopted. The registry is based on information voluntarily provided by AAMD member museums and aims to promote transparency and accountability in addressing historical injustices. The registry is an authoritative source of information on resolved claims and complements the online portal on the provenance of Nazi-era cultural property, developed by the American Alliance of Museums.

Nazi-Era Provenance Internet Portal (NEPIP) Archive

The Nazi-Era Provenance Internet Portal (NEPIP) Archive (https://www.aam-us.org/programs/the-nazi-era-provenance-internet-portal-nepip-archive/) preserves information from the NEPIP online portal, which was operational between 2003 and 2024. The portal enabled users to search for objects in U.S. museum collections that had been moved within continental Europe during the Nazi era (1933–1945). In the decades since the portal's launch, many museums have developed and now maintain their own publicly accessible, searchable, and regularly updated online collections databases on their websites. As a result of these changes, as well as advances in technology and search engine capabilities, NEPIP is no longer the main registry of up-to-date data on relevant objects in U.S. museum collections.

International Research Portal for Records Related to Nazi-Era Cultural Property

The International Research Portal for Records Related to Nazi-Era Cultural Property (https://irp2.ehri-project.eu/) is an online collaborative platform that brings together national and international archival institutions holding records relating to cultural property lost during the Nazi era. It was established on the basis of the 1998 Washington Conference Principles on Nazi-Confiscated Art, the 2000 Vilnius Forum Declaration and the 2009 Terezín Declaration. The aim of the portal is to ensure that widely dispersed archival records are accessible to the public through a single point of access. The portal assists families searching for lost objects, provenance researchers seeking relevant documentation, and historians studying the dispossession of cultural property during the Nazi era.

Looted Cultural Assets Database

The Looted Cultural Assets Database (https://www.lootedculturalassets.de/datenbank/index.html) is a collaborative provenance research database used by a library network established in 2016 to identify cultural property looted during the Nazi era and help return it to its rightful owners. The database brings together knowledge, expertise and resources, draws on the results of collaborative research, and supports regional and interregional provenance research. It primarily documents books and provenance evidence connected

to individuals and institutions persecuted by the Nazis. It also includes records only indirectly related to Nazi-era looting in order to provide a more complete contextual picture.

Other databases

Salvo (https://www.salvoweb.com/stolen)

Report My Loss (https://www.reportmyloss.com/uk)

Art Loss Register (https://www.artloss.com/)

Cultural Heritage At Risk Database (CHARD, https://www.chardfoundation.org/)

Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933–1945 (https://www.lootedart.com/)

IV. PREVENTIVE CULTURAL PROPERTY ACQUISITION ASSESSMENT TOOL[64]

Under the Regulations on the Management and Documentation of Museum Collections approved by Order No. ĮV-262 of the Minister of Culture of the Republic of Lithuania, national, state and municipal museums must have a museum collections management procedure approved by an order of the museum director. The procedure must establish a process under which, before purchasing, accepting as a donation or bequest, borrowing, or otherwise lawfully acquiring a museum object, the museum must verify that ownership of the object is lawful (Point 7.2).[65]

The proposed tool could be incorporated into such a procedure. It is an assessment tool covering the seller, the sale procedure, the place of origin of the cultural object, the offered object itself, and the documentation supporting its lawful ownership. The tool takes the form of a series of questions considered in sequence. Based on the answers provided, the museum assesses the risk that the cultural object may have been acquired through illicit means and decides whether to proceed with its acquisition.

If there are suspicions of illicit trafficking in cultural property, the museum must report the matter to the law enforcement authorities.

[64] The tool is based on the following sources: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Action Plan against Trafficking in Cultural Goods 2023–2025. COM(2022) 800 final. City of Brussels, 13 December 2022; *Combating Illicit Trafficking of Documentary Cultural Heritage. An Introduction. IFLA*, https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/Documents/combatting_illicit_trafficking_of_documentary_heritage_.pdf; Fight Illicit Trafficking of Cultural Property, https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking; *Due diligence / Good faith. ICOM*, https://www.obs-traffic.museum/due-diligence-good-faith; *The Archaeological Institute of America, Principles for Museum Acquisitions of Antiquities (March 2006)*, https://www.archaeological.org/pdfs/archaeologywatch/museumpolicy/AIA_Principles_Musuem_Acquisition.pdf; *Combating Illicit Trade: Due diligence guidelines for museums, libraries and archives on collecting and borrowing cultural material. DCMS, 2005*, https://www.obs-traffic.museum/sites/default/files/ressources/files/DCMS_DD_Guidelines.pdf

[65] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3f727670d1e711ed9978886e85107ab2

1. Seller assessment

Information about the seller should be provided transparently. It should be clear and provide evidence of the seller's experience in the field of cultural objects. If the seller remains anonymous, conceals their identity behind online trading platforms or shell companies, or uses preferential tax arrangements, there is a high risk of illicit trafficking.

The following questions should be considered:
1. Is the natural person or legal entity offering the cultural object known (i.e. not anonymous)?
2. Is the natural person or legal entity offering the cultural object considered competent and of good reputation in the field of cultural object research, collecting and/or trade?

If the answers to these questions are negative, there is a high likelihood that the cultural object was acquired through illicit means.

2. Sale procedure assessment

The sale procedure and the proposed methods of payment can provide extensive information about the legality of the transaction. A request for cash payment without appropriate financial documentation is one of the indicators of illicit trafficking in cultural goods. When an object is offered to the museum as a donation, appropriate transfer documentation should still be completed, and the legality of the object's provenance should still be assessed.

The following questions should be considered:
1. Is the price of the offered cultural object significantly different from its current market value?
2. Is the seller requesting payment in cash for the cultural object?
3. Is a payment method being used that prevents the ultimate recipient of the funds from being traced?
4. Does the seller avoid signing a purchase agreement, completing the relevant museum acquisition documentation, or issuing an invoice or receipt?

If the answers to these questions are positive, there is a high likelihood that the cultural object was acquired through illicit means.

3. Assessment of the cultural object's place of origin

Wars and armed conflicts continue to break out around the world, creating areas where the risk of illicit acquisition of cultural property is higher. Provenance from such an area is an important indicator of illicit trafficking.

The following questions should be considered:

1. Is the place of origin of the cultural object being concealed, or is it unknown?
2. Does the cultural object come from an area affected by armed conflict, natural disaster, or civil unrest?
3. Does the cultural object originate from a country with a high level of corruption?[66]

If the answers to these questions are positive, there is a high likelihood that the cultural object was acquired through illicit means.

4. Cultural object assessment

When assessing a cultural object, attention should be paid to indicators that may provide information about its provenance or suggest possible illicit acquisition. Examples include dust, dirt, labels, inscriptions, hanging fixtures, bindings, or evidence of conservation or restoration work, all of which may indicate that the object has previously been exhibited or stored in other collections for a considerable period of time. Archaeological finds may bear fresh-looking soil residues, indicating recent excavation.

The following questions should be considered:

1. Does the cultural object fall within a category of objects whose trade is prohibited (e.g. archaeological finds)?
2. Could the cultural object be part of a larger cultural object or site (e.g. an illustration or map removed from a book, or a decorative element removed from a historic building or other architectural structure)?

[66] You can check the level of corruption in a specific country using the latest Corruption Perceptions Index, https://www.transparency.org/en/cpi/2025

3. Does the cultural object bear any features that indicate its belonging to another collection or set?
4. Does the cultural object exhibit any indications that it may have been recently found during archaeological excavations?
5. Is the cultural object, or similar cultural objects representing the region, listed in the ICOM Red Lists or other databases of missing cultural property?

If the answers to these questions are positive, there is a high likelihood that the cultural object was acquired through illicit means. If an object offered to a museum is listed in a database of missing cultural property, this clearly indicates that it has been acquired illicitly. In such cases, the matter must be reported to the competent law enforcement authorities without delay.

5. Assessment of documentation supporting lawful ownership

The documentation relating to a cultural object should provide a full account of its history, from when it was found or created to its offer to the museum. A scholarly publication concerning the object in a reliable source (such as a scholarly article, research report, manufacturer's catalogue, collection catalogue, or auction catalogue) may be accepted as appropriate documentation confirming the object's finding or provenance. In some cases, an object may be presented as unregistered cultural property from excavation sites or uncatalogued collections (e.g. inherited within a family). Such an explanation of provenance indicates an extremely high risk of illicit trafficking.

The following questions should be considered:
1. Is there appropriate documentation confirming the object's provenance?
2. Is there appropriate documentation confirming the object's authenticity?
3. Is there appropriate documentation confirming the ownership of the object by the individual offering it to the museum?
4. Is there documentation confirming that no third party has ownership of the cultural object?

5. If the cultural object originates from outside Lithuania, is it accompanied by appropriate export documentation from the country of export?
6. If the cultural object originates from outside Lithuania, is it accompanied by appropriate import documentation for its import into Lithuania (where applicable to imports from third countries) and appropriate export documentation from the country from which it was exported?
7. Are the documents provided original and not forged?

If the answers to these questions are negative, there is a high likelihood that the cultural object was acquired through illicit means.

VADOVAS MUZIEJAMS. Neteisėtos prekybos kultūros vertybėmis prevencija
A GUIDE FOR MUSEUMS. Prevention of Illicit Trafficking in Cultural Goods

Redaktorės / Edited by – Ona Balkevičienė, Dalia Janušaitienė („e-vertimai“)
Vertė vertimų biuras HESI GROUP („e-vertimai“) /
Translated by the translation agency HESI GROUP („e-vertimai“)

Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Lietuvos skyrius /
National Committee of ICOM Lithuania
Didžioji g. 4, LT-01128 Vilnius

Vilniaus dailės akademijos leidykla /
Vilnius Academy of Arts Press
Dominikonų g. 15, LT-01131 Vilnius
www.leidykla.vda.lt

Spausdino / Printed by UAB „BALTO print“
Utenos g. 41B, Vilnius LT-08217
www.baltoprint.com